

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

**KANADA’NIN ONTARIO EYALETİNDE TARIMSAL YAPI
(1867–1975 DÖNEMİ)**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET FATİH AYDIN

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

**KANADA’NIN ONTARIO EYALETİNDE TARIMSAL YAPI
(1867–1975 DÖNEMİ)**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET FATİH AYDIN

Danışman: PROF. DR. GÜLFETTİN ÇELİK

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT TARİHİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
MEHMET FATİH AYDIN'ın KANADA'NIN ONTARIO EYALETİNDE TARIMSAL YAPI
(1867-1975 DÖNEMİ) adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 08.02.2010
tarih ve 2010-2/2 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek
Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

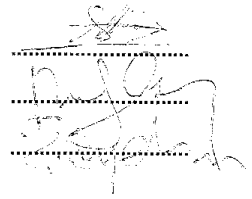
İmzası

Tez Savunma Tarihi : 18.3.2010

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. GÜLFETTİN ÇELİK

2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. RAHİMİ DENİZ ÖZBAY

3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. ERKAN AYDIN

ÖZET

KANADA’NIN ONTARIO EYALETİNDE TARIMSAL YAPI (1867–1975)

Kanada, yüzölçümü ile nüfusu arasındaki dengesizlik bir tarafa var olan az nüfusun da ülke toprakları içerisinde dengeli olarak dağılmadığı bir ülke durumundadır. Buna rağmen Kanada bugün dünyadaki iktisadi ilişkiler ve işleyişlere etkisi olan gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Kanada’nın ekonomisinde ülkeye yapılan ilk göçlerden beri tarımın önemli bir yeri olmuştur. Kanada bugün buğday üretiminde eski Sovyet ülkeleri, A.B.D. ve Hindistan’dan sonra gelmesine rağmen, dünyanın en çok buğday ihraç eden ülkesi durumundadır. Bunun sebebi, topraklarının büyüklüğüne nispetle nüfusunun az olmasından kaynaklanan iç tüketim azlığıdır. Kanada’nın gelişmiş ekonomisinde en önemli yeri Ontario eyaleti tutmaktadır. Ontario, ekonomik yapısı ve göstergeleri ile adeta Kanada’nın küçük bir modeli gibidir. Ontario’nun iktisadi tarihi ile Kanada’nın iktisadi tarihi mukayese edildiğinde birbiri ile hemen hemen örtüştüğü görülmektedir.

ABSTRACT

AGRICULTURE STRUCTURE OF ONTARIO PROVINCE OF CANADA (1867–1975)

Canada has a large land with a relatively small population. This population has not divided equally between its regions. However, the Canadian economy has taken its place among the developed countries. In Canadian economy agriculture had a very important role since the first settlers had arrived the country. Nowadays in the matter of producing wheat, Canada takes its place after former Soviet Union countries, USA and India. Never the less Canada is the largest wheat exporter in the world. Canada has a large land with a relatively small population as a result consumption is limited. Province of Ontario holds on the most important place in the developed economy of Canada. Ontario is a small model of Canada with its economic structure and indicators. Economic history of Canada and Ontario are overlapping when they are compared to each other.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İV
(1867-1975).....	İV
TABLO LİSTESİ.....	VI
GRAFİK LİSTESİ	VIII
ŞEKİL LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1
1. KANADA’NIN EKONOMİK GELİŞİMİ.....	8
1.1. ÜRETİM FAKTÖRLERİ BAKIMINDAN	8
1.1.1. Nüfus	8
1.1.2. Doğal Kaynaklar ve Teknoloji.....	10
1.1.3. Sermaye ve Teşebbüs.....	3
1.2. UYGULANAN İKTİSAT POLİTİKALARI BAKIMINDAN	7
1.3. SEKTÖREL BAKIMINDAN	17
1.3.1. Sanayi.....	17
1.3.2. Ticaret.....	22
1.3.3. Tarım	25
2. ONTARIO EYALETİNDE TARIMSAL YAPI.....	34
2.1. ÜRETİM FAKTÖRLERİ BAKIMINDAN	35
2.1.1. Nüfus	35
2.1.2. Toprak ve Teknoloji	42
2.1.3. Sermaye ve Teşebbüs.....	44
2.2. UYGULANAN İKTİSAT POLİTİKALARI BAKIMINDAN	45
2.3. SEKTÖREL BAKIMINDAN	62
2.3.1. Sanayi.....	62
2.3.2. Ticaret.....	79
2.3.3. Tarım	84
2.3.3.1. Üretim Faktörleri.....	84
2.3.3.2. Ürün Grupları	101
2.3.3.3. Tarım Politikaları	112
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	120

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kanada Nüfusunun Coğrafik Olarak Dağılımı, 1871–1941 (Yüzde).....	8
Tablo 2: St. Lawrance Nehri yoluyla Yukarı Kanada’dan ihraç edilen Ürünlerin Miktarları, 1823–1866.....	14
Tablo 3: Ontario’daki Elektrik Santralleri, 1880–1915.....	20
Tablo 4: Yukarı Kanada’da Nüfus ve Yerleşim Alanları (1785–1871).	38
Tablo 5: Quebec ve Ontario Nüfusunun Kanada Nüfusu İçindeki Oranları 1871–1941 (%).....	41
Tablo 6: Ontario ve Kanada’nın Nüfusu, 1941–71.....	41
Tablo 7: Ontario’daki Gelirler ve Yüzdelik Dilimleri (1941–1975).....	80
Tablo 8: Ontario ile Türkiye Arasındaki Ticari İlişkiler	81
Tablo 9: Ontario İle Türkiye Arasındaki Ticari İlişkilerde 2008 Yılı İçin En Çok Alınıp Satılan 10 Mal ve Bu Malların Değeri	82
Tablo 10: Ontario’nun İhracat Yaptığı Ülkeler ve İhracat Payları.....	83
Tablo 11: Ontario’nun İthalat Yaptığı Ülkeler ve İthalat Payları.....	83
Tablo 12: Çiftlik Nakit Gelir Kaynakları, 1926–40	91
Tablo 13: Ontario’nun 1996 ila 2001 Yılları Arasında Kırsal ve Kentsel Nüfus Oranları.....	93
Tablo 14: Ontario Çiftlik Nüfusundan Sayılan Kişilerin Yaş Ortalamaları.....	94
Tablo 15: Ontario’daki Çiftliklerin Büyüklüklerine Göre Tasnif Edilmiş Sayıları, 1951–1971.....	97
Tablo 16: Kanada ve Bağlı Bölgeler ile Eyaletlerdeki Erkek Tarım İşçilerinin Bordrosuz* Aylık Ücretleri 1909–1974 (Dolar Olarak).....	99
Tablo 17: Ontario Tarımında Ekili Arazilerin Ürün Çeşidine Göre Dağılımı, 1870–1941 (bin dönüm).....	102
Tablo 18: Ontario’daki Çiftliklerde Üretilen Meyvelerin Parasal Değeri (1980–2008).....	103
Tablo 19: Ontario’da Meyve Üretilen Tarımsal Arazilerin Boyutu (1980–2008).....	104

Tablo 20: Ontario'daki Sebze Ekim Arazilerinin Değeri (1980–2008)...	105
Tablo 21: Ontario'da Seralarda Yetiştirilen Ürünlerin Değeri (1980–2008).....	106
Tablo 22: Ontario'da Ekili Sebze Alanları (1980–2008).....	107
Tablo 23: Ontario Tarımsal Gıda Ticareti.....	108
Tablo 24: Ürün Gruplarına Göre Ontario Tarımsal Gıda Ticareti.....	109
Tablo 25: Ontario Kürk Üretimi, 1940-75.....	111

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: 1871'e Kadar olan Nüfus Büyümesi	4
Grafik 2: Önde Gelen Dört İmalat Kategorisindeki Büyüme Oranları, 1870–1920.....	18
Grafik 3: Kanada'daki İmalat İşyerlerinin Sayısı, 1870–1930.....	19
Grafik 4: İmalat Sektöründeki İstihdam, 1891–1931.....	21
Grafik 5: Aşağı ve Yukarı Kanada'da Yerleşilmiş Topraklar, 1831–1871.....	28
Grafik 6: Kanada'da İşgücü Çağındaki Nüfusun Üniversite Mezunu Oranı, 2001.....	66
Grafik 7: 2002 yılında Ontario'daki Sanayi Dallarının GSMH'daki Payları.....	71
Grafik 8: 1999–2008 Yılları Arasında Ontario-Türkiye Arasındaki Mal Alış-Verişi ('000 Kanada Doları)	82
Grafik 9: 1999–2008 Yılları Arasında Ontario'nun Bütün Ticareti İçinde Türkiye'nin Yeri (% olarak)	84
Grafik 10 : Yukarı Kanada'da İki Çiftliğin Buğday ve Toplam Satışları, 1836–1850	88

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: St. Lawrance ve Büyük Göller Bölgesi'nin Kanalları, 1850. ...	23
Şekil 2: St. Lawrence ve Büyük Göller Bölgesinde İnşa Edilmiş Olan İlk Demiryolları, 1860.....	25
Şekil 3: Ontario	34
Şekil 4: Seçili Alanlarda Nüfus Büyümesi Oranları, 1784-1871.....	49
Şekil 5: Kanada Sanayiinin Kalbi	71
Şekil 6: Çiftlikler ve Satış Yerleri	87
Şekil 7: Kişi Başına Buğday Üretiminde Havaliler Arası Çeşitlilik, Yukarı Kanada, 1848.	89
Şekil 8: Kişi Başına Buğday Üretiminde İller Arası Çeşitlilik, Yukarı Kanada, 1851.	90

KISALTMALAR

A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
y.y.	yüzyıl
c.	cilt
s.	sayfa
CAD	Kanada Doları
USD	Amerikan Doları
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
Bkz.	Bakınız

GİRİŞ

Kanada üzerinde yapılan araştırmalar ÷lkemizde maalesef çok kısıtlıdır. Ancak Kanada ekonomik bir güç olarak günümüz dünya iktisadi faaliyetlerinin odağında yer almaktadır. Kanada'nın iktisadi faaliyetleri içerisinde de Ontario eyaletinin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu sebeple Kanada'nın ve özelde Ontario eyaletinin iktisadi hayat içerisindeki yerini tarımsal faaliyetler üzerinden takip etmeyi amaçladık.

Kuzey Amerika Kıtası'nın dünya ekonomik ilişkileri içine girişinin 500 yıllık bir geçmişı vardır, fakat bölgedeki Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada, günümüz dünyasının siyasi ve ekonomik gelişiminin belirleyici ÷lkelerindendir.

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ekonomik krizin tüm dünya ekonomisini adeta felç etmesi, bölgeyi anlamamanın dünya siyasi ve ekonomik ilişkilerini anlama konusunda da ne derecede önemli olduğunu göstermektedir.

Kanada dünyanın en büyük doğal kaynaklarına sahip olan ÷lkelerinden biridir. İhraç ettiğı malların başlıcaları; tahıl, petrol, kereste ve ağaç mamulleri, nükleer santraller, yüksek teknolojik kara, hava ve deniz ulaşım araçları ve günümüzün en ileri iletişim teknolojileridir. Ontario da Kanada sanayinin kalbi olması sebebiyle ayrıca önem arz etmektedir.

Kanada'nın tek sınır komşusu ve en büyük ticari ortağı Amerika Birleşik Devletleri'dir. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki sınır yerküre üzerinde iki ÷lke arasında paylaşılan en uzun sınırdır. Kanada, güney komşusu Amerika Birleşik Devletleri'nin onda biri nüfusa sahip olmasına rağmen dünya ekonomik güç sıralamasında ilk beş ÷lkeden biridir. Kanada ayrıca dünya ekonomisinin % 65'ini temsil eden ve Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya ile Rusya'dan oluşan G8 ÷lkeleri arasındadır.

Yaklaşık 10 milyon km² yüzölçümüne sahip olan Kanada'nın genç ve dinamik iş gücüne olan ihtiyacı hiç bitmemektedir. Kanada devletinin hayata geçirmiş olduğu göçmen politikası aracılığıyla bu iş gücü ihtiyacı giderilmeye çalışılmaktadır. Kanada'ya gelen göçmenler istisnaî durumlar hariç olmakla birlikte üç sene gibi kısa bir zaman zarfında, kendi geldikleri ülke vatandaşlığını da muhafaza ederek Kanada vatandaşı olmaya hak kazanmaktadır. Göçmen olarak gelenlerin siyasî, sosyal ve ekonomik alanlarda belli pozisyonlara gelmelerinin önünde ciddi bir engel bulunmamaktadır.

Günümüzde Ontario eyaleti Kanada ekonomisinin taşıyıcı motoru ve hatta kalbi durumundadır. Kuzey Amerika'nın ileri gelen ekonomistleri Ontario eyaletinin ekonomik verilerine bakarak Kanada ekonomisi hakkında bir fikir sahibi olunabileceği konusunda hemfikirdirler. Bu sebeptendir ki tezimize konu olarak Ontario eyaletindeki tarımsal yapının alınmasını uygun gördük.

Kanada nüfusu 2009 yılı temmuz ayı verilerine göre yaklaşık otuz üç buçuk milyondur. Ontario eyaletindeki nüfus ise on üç küsur milyondur. Nüfusun ciddi bir kısmını barındıran bölge dışarıdan gelen göçmenler açısından da bir cazibe merkezi halindedir. Bunun neticesinde de Ontario diğer eyaletlere nazaran çok daha farklı etnik kökene mensup bir nüfus yapısına sahiptir. Kanada'da yaşayan Türk veya Türk asıllı vatandaşların ve göçmenlerin yaşadığı yer olarak da Ontario eyaleti öne çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin günümüzde yürütmüş olduğu çok yönlü aktif dış politikası dünyanın değişik merkezleriyle sadece siyasi ilişkiler değil aynı zamanda ticari ilişkiler kurmanın da yolunu açmıştır. Fakat ülkemizde, Kanada Devleti ve Ontario eyaletiyle ilgili yapılmış çalışma ve araştırmaların yeterli ve günümüzde Kanada ile kurulabilecek değişik ilişkilere cevap verebilecek düzeyde olduğunu söylemek kolayca mümkün değildir. Türkiye, günümüzde Kanada'dan ithalat yapmaktadır. Dünyada hızla gelişen ulaşım ve nakliye imkânları da düşünüldüğünde Kanada ile olan ticaretimizin özellikle ihracat bazında artma potansiyeli gösterdiği burada belirtilmelidir.

Zaten tezimizin ilerleyen bölümlerinde de görüleceği üzere, özellikle ticari boyutta Ontario ile ülkemiz arasında yapılan alışverişlerde ülkemizin ihracat boyutunda kâr elde ettiği bir gerçektir. Kısaca şöyle de ifade edilebilir; Ontario ile ülkemiz arasındaki ticarete ihracatımız ithalatımızdan fazladır.

Yine Kanada'ya göçmen olarak gelmiş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sayısı göz önüne alındığında ve bunun Avrupa'ya giden Türk göçmenlere göre daha nitelikli özellikler taşıdığı düşünüldüğünde bu ülkedeki Türk unsurların Türkiye Cumhuriyeti için taşıdığı potansiyelin de önemli olduğuna işaret edilmelidir.

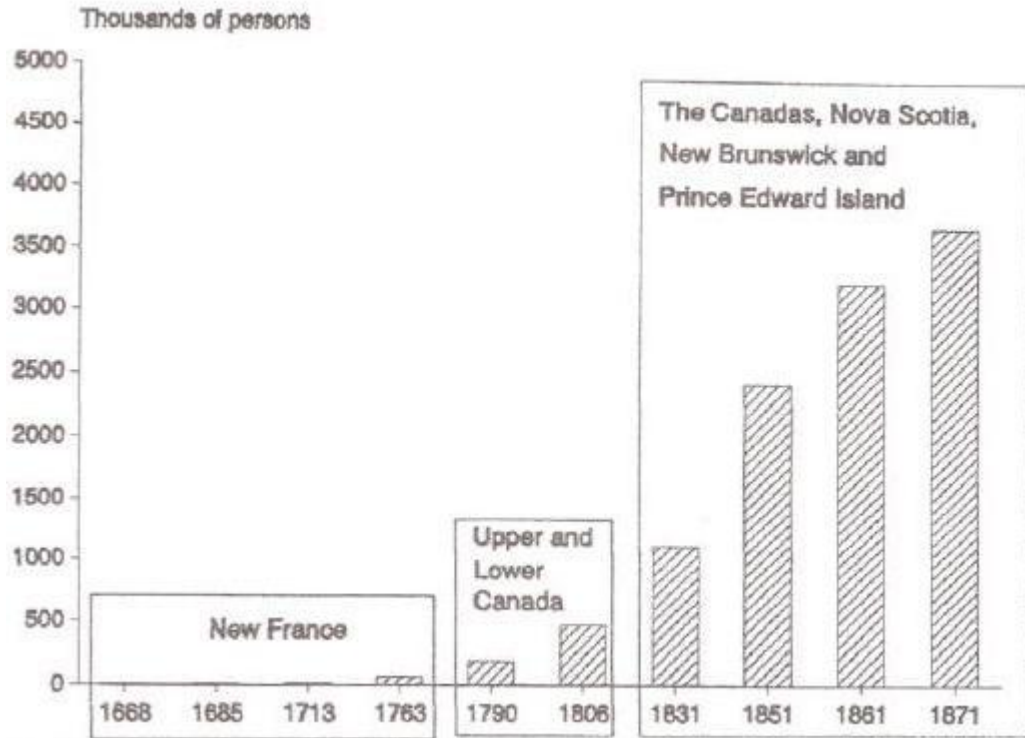
Biz bu çalışmamızda genel hatlarıyla Kanada ekonomisinin özellikle de Ontario eyaletinin gösterdiği özellikleri tarımsal çizgi üzerinde tanıtmaya çalışacağız. Çalışmamızın I. Bölümü'nde Kanada'nın ortaya çıkışını ve oluşmasını hazırlayan koşulları ve ekonomik gelişim sürecini ele almaya çalışacağız. II. Bölüm'de Ontario eyaletini incelerken üretim faktörleri açısından, uygulanan iktisat politikaları bakımından, sanayi ve ticaret bakımından genel bir geçişten sonra tarım boyutunda özel alanlara sarmaya çalışacağız.

Bilindiği üzere "insanlığın ekonomik tarihi, toplumların ekonomik performansını temelden değiştiren ve uzun dönemli ekonomik büyümeyi mümkün kılan iki köklü değişim çerçevesinde..."¹ ele alınabilir. Tarım, toplumların iktisadi faaliyetleri arasında iktisat tarihine de temel oluşturmuş bulunan iki inkılâptan birincisine konu olmuştur. Dolayısıyla tarım, hem ülkelerin hem de insanlığın iktisat tarihi bakımından ele alınması gereken temel faktörlerden biri hatta birincisidir. Bu sebeptendir ki üzerinde daha önce pek de fazla çalışma yapılmamış olan Kanada ve Ontario gibi iki konunun iktisadi açıdan ele alınmasında birinci önceliğin bize göre tarımsal faaliyetlere verilmesi gerekmektedir.

Cristoph Colomb'un Amerika'ya ilk yolculuğundan beş yıl sonra, İngiltere tahtı adına Çin'i bulmak üzere Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde bir

¹ Tefik Güran, İktisat Tarihi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 4.

sefere çıkan İtalyan denizci John Cabot günümüzde Kanada olarak adlandırılan coğrafi bölgeyi 1497’de İngilizler adına keşfetmiştir. John Cabot büyük ihtimalle Newfoundland’ın güneyinde ya da Cape Breton Adasında 1497’de karaya ayak basmıştır. Cabot’un ertesi yıl giriştiği seferden geri dönmesine karşın, Yenidünya’ya giden yeni bir deniz yolu açılmış olmuştur. Ardından da 1535’te Fransızlar kolonizasyon için bu topraklara gelmişlerdir. Bu coğrafyanın bir kısmı İngilizlerin denetiminde olmuş diğer kısmı ise New France diye adlandırılmıştır.² Keşiflerden sonra Kanada’daki yerleşimlerin bölgesel boyutunu mukayeseli olarak gözlemlemek için Grafik-1 bize yardımcı olabilir.

Grafik 1. 1871’e Kadar olan Nüfus Büyümesi

Kaynak: Marr and Peterson, 1980, s.151.

Coğrafya üzerinde İngiltere ve Fransa arasındaki güç çekişmesi sürüp gitmiştir. 1754–1763 arasında süren Yedi Yıl Savaşı’ndan sonra egemenlik tamamen İngilizlere geçmiştir. Bu bölgenin Kanada adını

² K. J., Rea. A Guide to Canadian Economic History, Canadian Scholars’ Press, 1991, s. 2

alması 1867’de Anayasa sözleşmesiyle³ birlikte olmuştur.⁴ Eyaletlerin tek tek federasyona katılması 1949’a kadar sürmüştür. Kanada’nın İngiltere Krallığına bağlı kalarak kendi anayasasını⁵ oluşturmaya da 1982’de vuku bulmuştur. Konfederasyondan bu yana Kanada’nın gelişim sürecinde sosyal ve ekonomik yapıdaki bölgesel farklılıklar önemli bir özellik teşkil etmiştir. Batıda ve daha sonra kuzeyde gelişen yeni bölgelerde var olan kendi özgün kimlikleri çok da değiştirmeden yeni kimlikler ortaya çıkmıştır. Şu söylenebilir ki Kuzey Amerika’nın hiçbir yerinde olmadığı kadar Kanada’da bölgesel kimlikler güçlüdür. Mesela sadece Kanada’nın merkezî bölgesinin küçük bir bölümü olan Windsor şehrinden Büyük Göller’e, St Lawrence nehrinden Montreal’e kadar olan bölge, Kanada ekonomisini çok etkilemiştir. Konfederasyondan bu yana ulusal ekonomide görülen tarihsel farklılaşmalar ve değişiklikler aynı zamanda bu bölgedeki değişiklikleri yansıtmıştır. Bu merkezî bölgenin bir kısmı şimdiki Quebec Eyaleti sınırları içinde olmakla birlikte büyük bir kısmı hâlâ Ontario eyaleti sınırları içindedir.

Konfederasyondan bu yana Ontario eyaletinin ekonomik gelişimi Kanada’nın ulusal gelişimini ciddi bir şekilde etkilemiştir ve hatta Kanada’nın ulusal ekonomik gelişim süreci Ontario eyaletinin ekonomik gelişim sürecinden bağımsız olmamıştır. Ülkenin geri kalan diğer coğrafi bölgeleri tarih içerisinde ekonomik ve coğrafi olarak marjinal kalmıştır.

20. yüzyılın başında Atlantik kıyılarındaki eyaletlerin üretimi ulusal üretimin %17’sini teşkil etmişken günümüzde %4’ten daha az bir seviyede kalmıştır. Quebec eyaleti 1900’lü yıllardan beri sürekli olarak ulusal toplam üretimin ortalama % 25’ini üretmiştir. Ontario eyaleti ise genelde ulusal üretimin %40’ını üretmiştir. Günümüzde ise bu oran %50’ye kadar çıkmıştır.

Başlangıç yıllarında Kanada’nın ekonomisi “Ambar” ekonomisine dayanmıştır. Bu ülkeden elde edilen doğal kaynaklar ve kürk Avrupa’ya, hassaten İngiltere’ye ihraç edilmiştir. Bu tür bir ekonomik ilişkinin neticesi

³ British North America Act

⁴ Douglas McCalla, Planting the Province: The Economic History of Upper Canada 1784–1870, University of Toronto Press, Toronto, 1993, s. 121.

⁵ The Constitution of Canada

olarak Atlantik kıyılarındaki eyaletler bu malların çıkış noktası limanlar ve Avrupa'dan gelen göçmenlerin Kanada'ya giriş kapısı konumunda olmuşlardır. Zaman içerisinde değişik sebeplerden dolayı Kanada kendisi ve Amerika Birleşik Devletleri için üretmeye başlamıştır. Bu tür bir üretim ilişkisi için de Atlantik kıyılarındaki eyaletler önemini zamanla yitirmiştir.

Tarım açısından önemli bir potansiyel taşıyan Kuzeybatı Toprakları'nın Kanada'ya bağlanması talebi ve Atlas Okyanusu kıyısındaki kolonilerin bir hinterlanda dayanma ihtiyacı, öteden beri savunulan koloniler arasında bir konfederasyon oluşturma düşüncesini ulaşılabilir bir hedef durumuna getirmiştir. Ama bu yönde somut bir adım atılmasını önleyen koloniler arası uyuşmazlıklar ve Kanada'nın iç siyasetindeki kutuplaşma, ancak 1860'larda yumuşamaya başlamıştır. Kanada'da Fransızların desteklediği Liberal-Muhafazakâr Parti ile İngiliz seçmenlere dayanan Reform Partisi'nin kurduğu ilk koalisyon hükümetinin 1864 yılında ön ayak olduğu konferanslar, kolonilerin genel bir federal birlik konusunda anlaşmaya varmasını sağlamıştır. Geniş toprakları savunma yükünden kurtulmak isteyen İngiliz hükümeti bu anlaşmayı hemen onaylamıştır. 1867'de bir araya gelen Nova Scotia, New Brunswick, Doğu Kanada (Quebec) ve Batı Kanada (Ontario) Kanada Dominyonu'nu oluşturmuştur. Prens Edward Adası 1873'te dominyona dâhil olurken, New Foundland bağımsız bir koloni olarak kalmayı seçerek 1949'a kadar bu konumunu devam ettirmiştir.⁶ Kanada'nın İngiltere'ye bağımlılığı, 1895'ten sonra İngiltere'nin sömürgelerdeki savaşlarına katılma sorununu gündeme getirmiştir. 1899-1902 Güney Afrika Savaşı'na Kanadalı gönüllülerin gönderilmesi ve 1910'da savaş dönemlerinde İngiliz komutasına girmek üzere Kanada Deniz Kuvvetleri'nin kurulması, özellikle Fransız kökenliler arasında hükümete karşı üçlü bir muhalefet doğurmuştur. Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri ile özellikle Alaska sınırı konusunda bir dizi sürtüşme ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin bu çatışmada Kanada'ya tam bir destek vermemesi, bağımsız bir dış politika için yeni kurumlar oluşturmayı zorunlu kılmıştır. Bu arada Amerika Birleşik Devletleri sermayesinin

⁶ D. Morton. A Short History of Canada, McClelland & Stewart, 2002, s. 24.

Kanada'ya girişiyle iki ülke arasındaki ticari ilişkiler önemli bir gelişme göstermiştir. 1911'de Liberal hükümetin düşmesi üzerine başa geçen Robert Laird Borden başkanlığındaki Muhafazakâr hükümet, İngiltere'nin dış politikasında Kanada'ya söz hakkı verilmesini sağlamaya yönelik bir politika izlemiştir.

Kanada için, sonrasında İngiltere'den bağımsızlaşmaya kadar gidecek olan süreç Birinci Dünya Savaşı ile başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında milis kuvvetlerini düzenli birliklere dönüştürerek İngiltere'nin yanında etkin biçimde yer alan Kanada, 1917'de "imparatorluk kabinesi"nde temsil edilme hakkını elde etmiştir. İngiliz Uluslar Topluluğu'nun⁷ doğuşuna temel oluşturan bu adım dış politikada özerkliğin sağlanmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kanada'nın savaş sonrasında barış antlaşmalarına imzacı devlet olarak katılması ve Milletler Cemiyeti'ne ye olması bu gelişmeyi daha da pekiştirmiştir.

Kanada, sonradan keşfedilmiş olması sebebiyle Yeni Dünya olarak adlandırılan Amerika kıtasında bir ülke olduğu için oraya ilk yerleşmelerde toprakların verimliliği ve genişliği insanlar için önemli olmuştur. Bununla birlikte yeni kıtada bulunan değerli madenlerin de Avrupa için önem arzemesi sebebiyle toprak altındaki zenginlik de yeni gelenler için önemli olarak görülmüştür. Buralardan elde edilen ve avrupa'ya taşınan değerli madenlerden avrupa'da merkantilizm adıyla yeni bir iktisadi akım doğmuştur. Bu konuya tezimizin ilerleyen bölümlerinde değinmeye çalışacağız. Ancak burada dikkat çekmek istediğimiz husus Kanada'nın yeni keşfedildiği yillarda tarımın insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için ne kadar önemli olduğu hususudur. Tarım, insanların hayatlarını idame ettirmelerini sağlayan gıdaları ürettiği içindir ki her zaman sanayiden önce gerçekleşen bir yapıdır. Bu sebeple tezimizde Ontario'nun tarımsal yapısını ele almaya çalışacağız.

⁷ 1946'dan sonra Uluslar Topluluğu

1. KANADA'NIN EKONOMİK GELİŞİMİ

1.1. Üretim Faktörleri Bakımından

1.1.1. Nüfus

Tablo 1
Kanada Nüfusunun Coğrafik Olarak Dağılımı, 1871–1941
(Yüzde)

Sene	Maritimes	Quebec	Ontario	Merkezî Kanada	Batı Kanada
1871	20,8	32,3	43,9	76,2	1,7
1881	20,1	31,4	44,6	76,0	2,6
1891	18,2	30,8	43,8	74,6	5,2
1901	16,8	30,7	40,6	71,3	11,2
1911	13,0	27,8	35,1	62,9	23,8
1921	11,4	26,9	33,4	60,3	28,2
1931	9,7	27,7	33,1	60,8	29,4
1941	9,8	29,0	32,9	61,9	28,2

Kaynak: Drummond, 1987, s.365

Tablo-1 bize Kanada'daki nüfusun 1871'den 1941'e kadar olan zaman zarfı içerisinde yerleşmiş bulundukları coğrafi bölgeleri göstermektedir. Dolayısıyla Tablo-1'deki bilgilere bakarak Kanada topraklarının keşiflerden sonra gelen yerleşimcilerin yerleşim yeri seçimlerine dair görüşler öne sürmek mümkün olabilmektedir. Buna göre merkezî Kanada olarak adlandırılan Quebec ve Ontario eyaletleri Kanada tarihinde her zaman için nüfusun yarısından fazlasına evsahipliği yapmıştır. Bu oranlar ilk başlarda $\frac{3}{4}$ 'e kadar çıkmışken sonraki yıllarda daha dengeli bir hal almıştır. Buradan yola çıkarak Kanada topraklarındaki yerleşimlerin arka planına kısaca göz atabiliriz.

Kanada'nın gerçek anlamda insan yerleşimine açılmış kesimi ülke topraklarının ancak onda birini oluşturmuştur. Güneyde Amerika Birleşik Devletleri sınırı boyunca uzanan bu kesimdeki yerleşmeler daha çok düzlüklerde toplanmıştır. Yerleşim şeridinin kuzey yönündeki genişliği Manitoba eyaletinin doğusunda 150 km dolayında kalırken, Alberta eyaletinin batısında 1000 km'ye kadar ulaşır.

Kırsal yerleşme dokusu bazı önemli farklılıklar göstermiştir. Apalaş bölgesinde ekime elverişli arazilerde kurulmuş çiftlikler yollar boyunca düzensiz aralıklarla sıralanmıştır. Quebec eyaletinde St. Lawrance Körfezi ve St. Lawrance Irmağı'ndan iç kesime doğru uzanan arazi parçaları dar ve uzun şeritler biçiminde birbirini izlemiştir. Yerleşimin daha iç kesimlere kayması sırasında akarsulara koşturarak açılan yolların kenarlarında da dar arazi parçaları yer almıştır. Manitoba eyaletindeki Red Irmağı vadisinin birçok yerinde benzer bir toprak kullanımı düzeni görülmüştür. Ontario ile Quebec'in doğusunda yönetim birimlerinin az çok kare biçiminde ayrılmış olmasına karşın, arazilerin değişik noktalardan yerleşime açılması sebebiyle düzensiz bir dağılım ortaya çıkmıştır. Buna karşılık Prairie eyaletinde arazilerin sıralanışı daha düzgün bir ızgara planı oluşturmuştur.

Çekirdek kırsal yerleşmelerin dağılımını arazi düzeni belirlemiştir. Apalaş bölgesinde köyler kıyılarda ve ırmak vadilerinde kurulu durumda olmuştur. St. Lawrance düzlüklerinde ırmak kıyıları boyunca sıralanan köyler görülmüştür. Ontario ile Prairie eyaletlerinde ise köyler birbirinden eşit aralıklarla ayrılmıştır. Eski kentlerin çoğu Büyük Göller'in çevresinde gelişmiştir.

20. yüzyılın ilk yarısında hızlanan kentleşmenin en belirgin olduğu yer Büyük Göller-St. Lawrance düzlükleri olarak tezahür etmiştir. Bu bölgede ileri sanayi ülkelerine özgü kentsel bir yaşam müşahade edilmiştir. Bununla birlikte Kanada'nın hiçbir yeri yabanıl doğa şartlarından 100 km'den daha uzakta olmadığından, kır ya da kıyı sayfiyesi, kamp yeri, kış sporları merkezi gibi tatil alanları son derece yaygın olmuştur.

Nüfus bakımından Kanada'da değişik milletler ve kültürel topluluklar yaşamıştır. Resmî sayımlarda millet kökeniyle ilgili kayıtlar da tutulduğundan, etnik bileşimi yansıtan düzenli istatistikler mevcut olmuştur. Bu kayıtlarda kişinin kendisinin ya da baba soyundan ilk atasının Kuzey Amerika'ya geldiği ülke temel alınmıştır. 1981 yılı için toplam nüfusun yaklaşık % 40'ını oluşturan Britanya kökenliler ülkenin en büyük topluluğunu oluşturmuştur. İkinci büyük topluluk olan Fransız kökenlilerin

oranı % 27'yi bulmuştur. Öteki Avrupalı toplulukların başında Almanlar, İtalyanlar ve Ukraynalılar gelmiştir. Asyalılar, Amerika Yerlileri ve Eskimolar ise azınlık düzeyini aşamamışlardır.⁸

İngiliz Parlamentosu'nun 1791'de kabul ettiği Kanada Yasası'yla koloni Fransızların çoğunlukta olduğu Aşağı Kanada ve İngilizlerin çoğunlukta olduğu Yukarı Kanada biçiminde iki eyalete ayrılmıştır. Anayasal aklarla birlikte İngiliz kurumlarını da yerleştirmeyi amaçlayan yasa çerçevesinde, her iki eyalete atanan valilerin yönetim işlerinde bir yürütme konseyine danışması ve bir yasama konseyi ataması öngörülmüştür. Ayrıca üyeleri seçimle gelen ve yasa çıkarmada sınırlı yetkiler tanınan birer yasama meclisi oluşturulmuştur. Aşağı ve Yukarı Kanada'nın yanı sıra bir dizi koloniyi kapsayan İngiliz Kuzey Amerikası'nın nüfusunu arttıran kralcı göçmenler aynı zamanda etnik bileşimi de önemli ölçüde değişikliğe uğratmıştır. Ondokuzuncu yüzyıl başlarında bir mozaiki andıran bu bileşim Fransız, İngiliz, İskoçyalı, İrlandalı ve Alman vb ögelerden oluşmuştur. 1806'daki verilere göre yaklaşık rakamlarla Newfoundland'de 27 bin, Nova Scotia'da 65 bin, Cape Breton Adasında 3 bin, Hew Brunswick'te 35 bin, Prens Edward Adasında 10 bin, Yukarı Kanada'da 71 bin, Aşağı Kanada'da da 250 bin kişi yaşamıştır. Özellikle 1830'dan sonra hızlanan yeni göçlerle kolonilerin nüfusu büyük bir artış gösterirken, Aşağı Kanada dışındaki topraklarda Britanya Adalarından gelenler belirgin bir ağırlık kazanmıştır.⁹

1.1.2. Doğal Kaynaklar ve Teknoloji

Kanada dünyanın en büyük maden ve metal üreticilerinden biri olmuştur. Zengin yeraltı kaynakları arasında nikel ve çinko başta gelmiştir. Öteki önemli maden ve metaller arasında uranyum, molibdenyum, asbest, demir cevheri, bakır, petrol, doğal gaz, potas, kükürt, alçı, kadmiyum, kobalt, magnezyum, altın, platin ve kurşun önemli yer tutmuştur. Kanada enerji kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkesi sayılır. Ama bu kaynakların çok geniş bir alana dağılmış olması verimli biçimde

⁸ <http://www.archives.gov.on.ca>, 2009.

⁹ <http://www40.statcan.gc.ca>, 2009.

işletilmelerini iktisadi verimlilik ve maliyet gibi açılardan bir ölçüde kısıtlamıştır.¹⁰

Ekime elverişli alanlar ülke topraklarının sadece % 5'ini oluşturmakla birlikte, nüfusa göre oldukça büyük bir oranı bulmuştur. İklimin tarım ve hayvancılığa imkân vermediği geniş bir alanı kaplayan ormanlar, gelişmiş bir kereste ve kâğıt sanayine hammadde sağlamıştır. Yılın büyük bölümünde ulaşılması güç olan ormanlık alanlarda kesilen ağaçlar, elverişli yörelerde işlenmek üzere ırmaklar aracılığıyla taşınmıştır. Irmak ve göllerin yanı sıra, 200 millik avlanma sahası bulunan denizlerde de önemli miktarda balık yaşadığı tespit edilmiştir. Gayri Safi Yurt İçi Hâsılaya katkısı (1986) % 4'ün biraz üzerinde olan tarım sektöründe toplam işgücünün 1985 tarihi itibarıyla % 5'e yakın bölümü çalışmıştır. Çiftliklerin yaklaşık 5/4'ü Büyük Göller ile Kayalık Dağlar arasındaki düzlüklerde bulunmuştur.¹¹

Kanada'da Amerika Birleşik Devletleri ile yakından bağlantılı, ihracata yönelik ve gelişmiş bir piyasa ekonomisi yürürlükte olmuştur. 1970'lerin sonlarıyla 1980'lerin başlarında dünya çapındaki durgunluğa bağlı olarak ortaya çıkan büyüme hızının düşmesi, enflasyon hızının artması ve yüksek oranlı işsizlik gibi sorunları giderme çabaları, büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin gösterdiği performansla orantılı bir gelişme göstermiştir. Kanada ekonomik refah düzeyi bakımından günümüzde İsviçre, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte ilk sıralarda yer almaktadır. 1985 yılındaki verilere göre ülke gayrisafi milli hâsılası 347,4 milyar A.B.D. Doları, kişi başına düşen milli gelir ise 13.700 U.S.D. seviyelerinde olmuştur.

Kanada bir dizi yükseltiyle kuşatılmış geniş bir havzadır. Bu havzanın tabanında Hudson Körfezi vardır. Havzanın batı kenarı doğuya göre daha yüksektir. Kanada'da başlayan yüzey şekilleri Amerika Birleşik Devletlerinin içlerine kadar sokulduğu için iki ülke sınırının kuzey ve güneyi birbirinden pek farklılık arz etmez. Kanada fizikî olarak 8 bölgeye ayrılmıştır. Ülkenin

¹⁰ www.gov.bc.ca/empr/mining.html, 2009.

¹¹ Rea, 1985, s. 137.

orta kesimini kaplayan Kanada Kalkanı'nı; batıda Amerika Birleşik Devletleri sınırından Beaufort Denizi'ne kadar uzanan iç ovalar, doğuda Büyük Göller-St. Lawrence düzlükleri ve kuzeyde ise Kuzey Kutup plato ve ovaları olmak üzere başlıca üç kuşak çevrelemiştir. Bu ovalık alanların batısında Kanada Cordillerası'nı oluşturan yüksek dağ ve platolar, güneydoğusunda Apalaş Sistemi'ne bağlı alçak dağlar, kuzeyinde de Innuitiyen dağ sistemi yer alır. Hudson Körfezini çevreleyen bataklıklarla kaplı kıyı düzlükleri de başlı başına bir bölge sayılabilir.¹²

Bizim tezimizin konusu genelde Kanada'nın ve özelde ise Ontario'nun ekonomik gelişim süreci esasında tarım boyutunda toplandığı için biz burada Kanada'nın bu bölgelerini tek tek ele almaya lüzum görmüyoruz. Bu bilgiler bize sadece ana konuya geçişimizde ön bilgi anlamında yardımcı olacağı için buraya almayı uygun gördük. Ancak bu bölgelerle de irtibat halinde ileride ekonomik sürecin bir parçası olarak tarım ve hayvancılık gibi konularda bilgilendirme yapmaya çalışacağız.

Kanada'nın gelişiminde nehir taşımacılığının da önemli bir yeri olduğu içindir ki, Kanada'nın bu özelliklerine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Buna göre dünyanın en büyük 40 akarsuyundan beşi Kanada'dadır diyebiliriz. Çoğu göllerle bağlantılı olan ırmakların topladığı suların yarıya yakını Hudson Körfezi'ne dökülmektedir. Yüzölçümü olarak Hudson Körfezi havzasından çok da küçük olmayan Kuzey Kutup havzasının başlıca akarsu sistemi Kanada'nın en uzun ırmağı olan ve kollarıyla birlikte yaklaşık 1.820.000 km²'lik bir alanın sularını toplayan Mackenzie Irmağı'dır. Sularını Atlas Okyanusu'na döken ırmakların en büyüğü, su toplama havzası Büyük Gölleri de kapsayan St. Lawrence Irmağı'dır. Bu ırmak Kanada'nın tarihi açısından da oldukça önemlidir. Büyük Okyanus'a akan üç büyük akarsudan yalnızca Fraser Irmağı bütünüyle Kanada sınırları içindedir. Aşağı çığırıları

¹² A Guide to Understanding the Canadian Environmental Protection Act, 1999, December 10, 2004, Ministry of the Environment of the Province of Ontario, s.11.

Amerika Birleşik Devletleri topraklarında bulunan Yukon ve Columbia ırmaklarının başlıca kaynakları Kanada'dadır.¹³

Kanada ırmaklarının hemen hepsinde ivinti ve çağlayanlar bulunur. Bunların en ünlüsü Erie ve Ontario gölleri arasında ve Niyagara Irmağı üzerinde bulunan Niyagara Çağlayanı'dır. Nehirlerin ve nehir taşımacılığının Kanada için önemini göstermesi açısından Tablo-2 güzel bir örnektir.

¹³ A Guide to Understanding the Canadian Environmental Protection Act, 1999, December 10, 2004, Ministry of the Environment of the Province of Ontario, s. 15.

Tablo 2
St. Lawrance Nehri yoluyla Yukarı Kanada'dan ihraç edilen
Ürünlerin Miktarları, 1823–1866

Sene	Ağaç Ürünleri							Çiftlik Ürünleri		
	Dişbudak (000 bbl)	Çam (000 pc)	Çam Kerestesi (000 pc)	Meşe	Çıta Std. (000)	Çıta Wt (000)	Karaağaç (000 pc)	Un (000 bbl)	Buğday (000 bu)	Domuz Eti (000 bbl)
A. 1823–39										
1823	5	32	87	9	1,518	13	7	39	5	1
1824	8	42	137	20	1,101	350	1	26	1	1
1825	7	29	217	30	852	259	5	34	9	-
1827	8							94	136	9
1828	9	19	142	13	1,909	1,582	3	78	135	14
1829	9	25	134	8	1,643	1,583	5	42	20	12
1830	10	40	185	9	1,534	1,383	7	94	280	11
1831	11	25	117	6	849	1,473	6	99	464	13
1832	12	23	215	5	642	833	9	65	303	7
1833	10	23	217	6	754	1,450	4	113	367	2
1834	8	15	196	1	1,569	2,002	-	119	350	1
1835	11	28	304	6	2,457	3,580	9	102	39	13
1836	9	52	145	5	640	2,519	2	173	57	13
1837	13	31	120	16	1,107	2,495	11	52	6	8
1838	12	22	249	16	1,165	3,033	3	124	16	6
1839	12	20	72	36	995	2,809	3	125	31	9
B. 1944–66 (sadece çam)		(000 cu ft)		(000 cu ft)			(000 cu ft)			
1844	n/a	2,585	134	671	1,064	2,711	213			
1845	n/a	4,612	98	1,597	2,488	3,702	732			
1846	n/a	8,098	86	2,315	1,826	1,704	2,087			
1855	12	1,846	62	1,981	1,963	3,511	1,261			
1857	n/a	1,844	1	1,040	2,178	2,449	928			
1858	15	1,670	-	1,553	1,860	2,231	491			
1860	n/a	4,780	-	979	1,404	2,510	920			
1861	n/a	4,759	119	1,408	1,002	2,369	867			
1862	n/a	5,057	173	2,096	1,451	2,838	1,392			
1863	n/a	4,917	17	1,618	1,878	5,604	2,220			
1866		5,023	115	1,831	1,282	1,868	936			

Kaynak: Douglas McCalla, Planting the Province: The Economic History of Upper Canada 1784–1870, University of Toronto Press, Toronto, 1993.

Bu tablo bize sadece St. Lawrance Nehri yoluyla ihraç edilen ürünlerin miktarını göstermektedir. Görüldüğü üzere birçok nehre sahip olan Kanada'nın sadece bir nehrinde 1823 ile 1866 yılları arasında taşınan ve ihraç edilen malların miktarları oldukça büyüktür. Bu da bize nehirlerin ve dolayısıyla da nehir taşımacılığının Kanada'nın ekonomik gelişimi açısından ne derecede ehemmiyet arz ettiğini göstermektedir.

Yağışlar ülke çapında dengesiz bir dağılım gösterir. Büyük Okyanus'tan gelen nemli hava kütleleri batı kıyılarındaki dağlara çarparak yoğun yağışa yol açar. İngiliz Kolumbiyası kıyılarında yıllık yağış miktarı 2500 mm'yi geçer. Yaz aylarında yağış getiren alçak basınç sistemlerinin kuzeye kayması sebebiyle güneydeki kıyılar daha az yağış alır. Büyük çayırarda ve ülkenin kuzeyinde 375 mm'nin altında olan yıllık yağış miktarı Eureka'da 50 mm'ye kadar iner. Dağların batıdan gelen hava kütlelerinin önünü kesmesi sebebiyle bu bölgelerde yağış için gerekli nem ilkbahar ve yaz aylarında toplanır. İç ovalarda yıllık yağış miktarı 500 mm düzeyindedir. Büyük Göllere ve Hudson Körfezi'ne yakın düzlüklerde bu miktar 1000 mm'ye kadar çıkar. Atlas Okyanusu kıyılarında bütün yıla dengeli dağılan yağışlar birçok yerde 1250 mm'yi geçer. Okyanusların yumuşatıcı etkisi kıyılara az miktarda kar düşmesini sağlar. İç kesimlere doğru artan kar kalınlığı Kayalık Dağlarda ve St. Lawrance Körfezi kıyılarında 75 cm'ye kadar ulaşır. Orta kesimlerde nemlilik oranı düştüğünden kar yağışı da azalır.¹⁴

Yakın dönemde geniş alanların ekime açılmasıyla yarı yarıya azalmış olan doğal ormanlar ülke topraklarının üçte birinden fazlasını kaplayan üç kuşağa ayrılır. Büyük Göller Havzası'ndan St. Lawrance Vadisi'ne ve Atlas Okyanusu kıyısındaki düzlüklere kadar uzanan doğudaki orman örtüsü, Erie Gölünü çevreleyen ovalarda meşe, hikori, karaağaç, kestane, Akçaağaç ve ceviz gibi yaprak döken ağaç türlerinden oluşur. Ontario'nun orta ve doğu kesimiyle St. Lawrance Irmağı'na bakan sekilerde yaprak döken ağaçlarla iğne yapraklılardan oluşan karışık ormanlar şeker akçaağacı, kayın, kızılçam, bir huş ağacı türü olan betula lutea ve veymut çamı ile suga gibi

¹⁴ <http://www.climatechange.gc.ca>, 2009.

türleri kapsar. Newfoundland'tan başlayarak Alaska sınırına kadar ülkeyi boydan boya geçen kuzeydeki iğneyapraklı orman kuşağı, büyüklük bakımından dünyada ilk sıralarda yer alır. Kuşağın en yaygın ağaçları ak ve kara ladin ile kâğıt huşagacıdır; öteki yaygın türler arasında kavak ve bir melez türü olan *larix laricina* sayılabilir. Balsam göknarı, bir çam türü olan *pinus banksiana* ve titrek kavak, dağılımı daha sınırlı türler oluşturur. İğneyapraklı orman kuşağı geçiş şeritleriyle kuzeyde tundralar, güneyde de çayırılık alanlarla birleşir. Cordillera bölgesinin ormanları karmaşık bir yapı arz eder. Kayalık Dağları'nın 1200 m'nin üzerindeki kesimleri bir ladin türü olan *picea engelmannii* ve *akladi* ile *pinus contorta*dan oluşan ormanlarla kaplıdır. Selkirk ve purcell dağlarının yüksek kesimlerindeki *picea engelmannii* ormanları daha alçak yamaçlarda bölgeye özgü sedir ve suga ağaçlarıyla birleşir. Az yağış alan yamaçlarda en çok sarıçama rastlanır. Oldukça kurak olan iç platolarda seyrek *duglas göknarı* ve *pinus contorta* ormanları bulunur. Büyük Okyanus'a bakan dağ yamaçları sık ve yüksek *duglas göknarı*, suga, kızıl sedir ormanlarıyla örtülüdür. Ayrıca kızılağaç, karaağaç ve *veymut çamı* gibi türler de bulunur.¹⁵

Kanada'nın orman örtüsünden yoksun olan iç kesimlerindeki doğal çayırlar iki ayrı kuşak oluşturur. Yüksek otların ağır bastığı kuzeydeki kuşak günümüzde büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Alçak otlarla belirlenen güneydeki kuşağın yarıya yakın bölümü yerini ekili alanlara bırakmıştır. Kuzey Kutup Bölgesi'ne yakın geniş bir alanı tundralar kaplar. Genellikle yosunların çevrelediği kayalıklardaki çatlaklarda mor taşkıran çiçeği gibi bitkiler yetişir. Kaya yüzeylerindeki likenler ve sülüğen türleri bitki örtüsüne değişik bir görünüm kazandırır. Kuru kesimlerde likenlerin yanı sıra çeşitli bodur çalılara rastlanır.¹⁶

Yabanıl hayvan varlığını iklim ve bitki örtüsü şartları belirler. Kuzey Kutup Bölgesi'ne özgü hayvanlar arasında fok, kutup ayısı, misk öküzü, kutup ren geyiği, lemming, kutup tilkisi ve beyaztilki sayılabilir. Birçok kuş

¹⁵ Rea, 1991, s. 29.

¹⁶ H.B. Small. Canadian Forests-Forest Trees, timber and Forest Products, Gebert Press, 2007, s. 22.

türü yaz aylarında burada konaklama imkânı bulur. Orman tundra geçiş şeridinde ren geyiği yaşar. İğneyapraklı ormanların başlıca hayvanları sığın, kunduz, Kanada vaşağı, kara ayı ve Kanada alakargasıdır. Daha güneyde en tipik memeli hayvan akkuyruklu geyiktir; bölgenin hayvan varlığı boz ve kızıl sincap, mink, Amerika kokarcası gibi küçük memeliler ile kardinal kuşu ve yazın bölgeye uğrayan Baltimore sarıasmaı, kedi kuşu gibi kuş türlerini de kapsar. Çayırılık alanlarda ormantavuşu ve avurdu keseliler yaşar. Cordillera bölgesinin güneyinde yabanıl koyun, keçi ve dağ Ren geyiği sürüleri bulunur.¹⁷

1.1.3. Sermaye ve Teşebbüs

Sermaye ve teşebbüs konularında bilgi verebilmek için önce dönemin şartlarının ele alınması gerekmektedir. Buna göre zamanla ortaya çıkan yeni eyaletleri denetim altına almak için Büyük Okyanus'a ulaşacak bir demiryolu hattı inşa etme düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak bu düşüncenin fiiliyata aktarılması için yapılması gerekli olan çalışmalar, ekonomik sorunlar sebebiyle uzun süre aksamıştır. Kanada Pasifik Demiryolu'nun kurulduğu 1881'den sonra hızlanan demiryolu yapımı, Kuzeybatı Toprakları'nda 1885'te yeni bir ayaklanmanın başlamasıyla daha da önem kazanmıştır. Yeni göçmenlerin akınları yüzünden avlanma alanları daralan Metislerin ve Yerlilerin sürgünden çağırdığı Riel'in örgütlediği silahlı direniş, demiryoluyla bölgeye sevk edilen milislerce sert biçimde bastırılmıştır. Fransız kökenli Kanadalılar arasında milliyetçi duyguların yükselmesine yol açan bu olayın ardından Quebec eyaletinde milliyetçi bir yönetim başa geçmiştir. 1890'da Manitoba'da Fransızların haklarının büyük ölçüde kısıtlanması federasyon içinde siyasî gerginliklere yol açmıştır. Sonunda federal yönetimi elinde tutan Liberal-Muhafazakâr Parti, 1896 seçimlerinde yenilgiye uğrayarak yerini Wilfrid Laurier önderliğindeki Kanada Liberal Partisi'ne bırakmıştır.¹⁸

¹⁷ Small, 2007, s. 27.

¹⁸ L.T. Fournier, Railway Nationalization in Canada: The Problem of the Canadian National Railways, Arno Press, New York, 1981, s. 61.

Bu sırada Yukon'un kollarından Klondike Irmağında altın bulunmasıyla batıdaki topraklara yönelik hızlı bir göç hareketi başlamıştır. Bu hareketle birlikte verimli topraklar tarıma açılırken, federal yönetimin kurumları en uzak yörelere ulaşmıştır. Aynı dönemde zengin nikel, gümüş ve kobalt yataklarının keşfedilmesiyle madencilik Kanada ekonomisinin temel sektörü durumuna gelmeye başlamıştır. Bu arada Kuzeybatı Toprakları'nda çok sayıda yeni yerleşmenin kurulması üzerine bazı idari düzenlemelere gidilmiştir. 1898'de Yukon Toprakları ayrı bir birim haline getirilmiştir. 1905'te Kuzeybatı Toprakları'nın bir bölümü üzerinde Alberta ve Saskatchewan eyaletleri oluşturulmuştur.¹⁹

Ekonomik refahın sağladığı siyasî yumuşama ortamında ciddi bir muhalefetle karşılaşmayan Laurier başkanlığındaki Liberal hükümet, demiryolu ağını genişletmek için geniş çaplı yatırımlara ağırlık vermiştir. Ama batıya yönelik yayılmayla birlikte konumu biraz daha sarsılan Fransız kökenliler arasındaki huzursuzluklar, bir süre sonra hükümet açısından önemli bir sorun durumuna gelmiştir. Dış sorunların ortaya çıkardığı siyasî gelişmeler bu gerginliğe yeni bir boyut kazandırmıştır.²⁰

Bu siyasî gelişmelerin yanında bölgede müşahade edilmiş olan sermaye ve teşebbüs hareketliliğine eğilecek olursak, kaynakların yayılması ve modern Kanada ekonomisinde kullanılmasındaki devrim niteliğindeki değişiklikler finans ve ticarette çarpıcı etkilere sebep olmuştur. Yirminci yüzyıl sanayi devriminin finansmanı daha büyük bir yabancı yatırımı Kanada'ya çekmiştir. Zira Kanada'nın artan milli üretimi hem yeni yatırımları kendisine çekmiş hem de kendisini ticaret konusunda dünyanın lider ülkelerinden biri haline getirmiştir. Kanada'nın borçlanma büyüklüğü son otuz yıllık süreçte artmıştır ve yatırım fonlarının başlıca kaynakları haline gelmiştir. 1926'da Kanada'daki uzun dönemli yabancı yatırımların miktarı 6 milyar dolardan daha fazla olmuştur. Bunun % 53'ü Amerika Birleşik Devletleri, % 44'ü Birleşik Krallık tarafından gerçekleştirilmiştir. Geri kalan

¹⁹ Ministry of Energy, Mines and Petroleum Resources Mining and Mineral Division, BC Mining Plan: Report on Progress, January 2007, s.22.

²⁰ Fournier, s. 111.

% 3'ten daha az olan yabancı yatırımlar ise diğer ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. 1930'larda bu miktar 7,6 milyar doları bulmuştur. 1980'li yıllar itibariyle Amerika Birleşik Devletleri bu ilişkide % 60, Birleşik Krallık ise % 36'lık bir orana sahip olmuştur. Bu şekilde ele alındığında Kanada'ya yapılan yabancı yatırımların dünden bugüne çok fazla bir değişiklik arz etmediği anlaşılmaktadır. Sadece İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında bu durum çok az değişiklikler göstermiştir. Zira savaş şartları ve ihtiyaçları Kanada'nın Büyük Britanya'ya ticari olarak daha çok yaklaşmasına sebep olmuştur. Büyük Britanya'nın 1939'daki 2,5 milyar dolarlık yatırımı 1946'larda 1,7 milyar dolara inmiştir. Bunun yüzdelik payı da 1939'da % 36'dan 1946'da % 23'e gerilemiş olarak tezahür etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri yatırımları ise 1946'da 5,16 milyar dolar ile Kanada uzun dönemli borçlanmasının % 72'sini oluşturmuştur. 1949'dan itibaren Kanada'ya yapılan yabancı yatırımlar çok hızlı bir şekilde artarak 1958'in sonlarında 19,1 milyar dolarlık seviyeye ulaşmıştır. Söz konusu sene için Amerika Birleşik Devletleri'nin yatırım payı % 82'ye yükselirken, Birleşik Krallık'ın yatırım payı ise % 15'lerde kalmıştır. Diğer ülkelerin yatırım içindeki payları ise % 3 seviyelerinde kalmıştır. Görüldüğü üzere Kanada'ya yapılan yabancı yatırımlar sadece Amerika Birleşik Devletleri ile Birleşik Krallık yatırımları arasında değişmekte, diğer ülkelerle olan oran % 3'ü geçmemektedir.²¹

1957 yılındaki yatırımlar imalat, madencilik, finans kuruluşları ve diğer işletmeler bazında 10,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu alanlarda da yine oran olarak Amerika Birleşik Devletleri % 84'lük bir paya sahip olmuştur. Birleşik Krallık % 11,5 ve diğer ülkeler ise % 4,5'luk paya sahip olmuşlardır. Aynı yıl için Amerika Birleşik Devletleri 390 milyon dolar ile 514 milyon dolarlık bütün doğrudan yatırımların yarısından fazlasına sahip olmuştur. Birleşik Krallık 65 milyon dolar ve diğer bütün ülkeler ise 59 milyon dolarlık yatırıma imza atmışlardır.²² Bu yatırımların çok büyük bir

²¹ W.T. Easterbrook and Hugh G.J. Canadian Economic History, University of Toronto Press, Toronto Buffalo London, 2002, s. 572.

²² K.J., Rea. The Prosperous Years: The Economic History of Ontario 1939-75, University of Toronto Press, Toronto, 1985, s. 85.

bölümü imalat sektörüyle ilişki içerisinde sanayiye yapılmıştır. Mesela Amerika Birleşik Devletleri 1957’de petrol ve doğal gazı 2,3 milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Kanada sanayinin yaklaşık % 64’ü yabancı kaynaklı şirketlerin kontrolünde olmuştur. Bütün yatırımlarda ise bu oran % 75’e kadar çıkmıştır. Sanayinin neredeyse üçte biri yabancılara ait gerçekleşmiştir. Oranlara göre bakılacak olursa, imalat sanayiinde, 1957’de % 50 (sadece Amerika Birleşik Devletleri % 39), madencilik sanayiinde, % 56 (sadece Amerika Birleşik Devletleri % 46), demiryollarında % 30 (sadece Amerika Birleşik Devletleri % 11) şeklinde yabancı yatırımların gerçekleştiği görülmüştür. 1957’nin sonlarında Kanada’daki 4449 şirketin kontrolü Amerika Birleşik Devletleri’nde olmuştur. Bunun yanında 1121 şirketin kontrolü Birleşik Krallık’ta ve 435 şirketin kontrolü de diğer ülkelerde olmuştur. Bu gelişmelerin bir yansıması olarak Kanada, modern sanayide petrol, madencilik (bilhassa demir ve titanyum), kâğıt ve kâğıt hamuru gibi sanayi alanlarında ilerlemeler kaydetmiştir.²³

Görüldüğü üzere Kanada dışa bağımlı bir sanayileşme gerçekleştirmiştir. Ancak bu dışa bağımlılık daha çok yakın komşusu Amerika Birleşik Devletleri ile gerçekleşmiştir. Bunun ulaşım ve diğer maliyetleri azaltma gibi gerekçeleri olmuştur. Zira ithal edilecek olan ürünlerin, malların kendisine en yakın olan yerden temin edilmesi ekonomik bir gereklilik olarak görülmüştür. Kanada’nın bir bakıma en büyük şansı, komşusu olan Amerika Birleşik Devletleri’nin güçlü bir ülke olması olmuştur. Gerçi bazıları bunu Kanada’nın bir şanssızlığı olarak da görmüşlerdir ama genel olarak bakıldığında en basit insani ilişkilerde bile güçlü bir arkadaş ve komşunun yararı göz ardı edilemez. Ayrıca Kanada, önemli bir sermaye ihracatçısı olma başarısını göstermiştir.²⁴ 1958’de Kanada’nın krediler ve avansları da içeren uzun dönemli dış yatırımları 130,3 milyar dolaylarında olmuştur. Bunun gibi kazançlar Kanada’ya dünya ticaretindeki % 5’lik payla ticaret gücü statüsünü alma yolunu açmıştır. Kanada’daki yabancı yatırımların miktarı ticaretin değişiminde ve yeni yönler çizmesinde önemli

²³ Easterbrook and Aitken, 2002, s. 573.

²⁴ J.N. Britton. Canada and the Global Economy: The Geography of Structural and Technological Change, McGill-Queen's University Press, 1996, s. 11

pay sahibi olmuştur. Özellikle savaş sonrası yıllarda deniz aşırı ülkeler Kanada'dan ithalat yapmışlardır. Ancak 1948'den sonra dolarda zuhur eden sıkıntı ile birlikte ticarete ve dövizde ortaya çıkan kısıtlamalar deniz aşırı ülkelerin Kanada mallarına olan talebini azaltmıştır. Bu da Kanada'nın yakın komşuları ile ticaret yapmasını pekiştirici bir etken olmuştur. 1948 ile 1958 arasındaki dönemde Amerika Birleşik Devletleri Kanada'nın toplam ihracatında % 57'lik bir paya sahip olmuştur. Sadece 1950'de Kanada ihracatının üçte ikisi Amerika Birleşik Devletleri pazarında gerçekleşmiştir. Birleşik Krallık'ın payı % 16, kıta Avrupası'nın ise % 10'dan daha az seviyelerde olmuştur.²⁵

Kanada'nın Amerika Birleşik Devletleri'nden yapmış olduğu ithalata bakıldığında değişiklik daha dikkat çekicidir. 1950li yıllarda Kanada'nın ithalatında komşularının payı üçte iki oranında olmuştur. Takip eden yıllarda bu oran % 68 ve % 74 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Birleşik Krallık'ın buradaki payı % 10 seviyelerinde kalmıştır. Kanada'nın şu anda da toplam ticaretinin üçte ikisi Amerika Birleşik Devletleri ile gerçekleşmektedir.²⁶ Bu da bizim için birbirine yakın iki büyük gücün sermaye hareketlerindeki ikili ilişkilerinin karşılıklı bağımlılık ve süreklilikle artış vaad ettiğini gösteren bir model sunduğunu göstermiştir. Kanada geçmişte yapmış olduğu gibi bu bağımlılıktan yararlanmaya devam etmek istemekle birlikte ortaya çıkan bir dizi sorun için de diğer ülkelerle paylaşımlarda bulunmayı göz ardı etmemektedir.

1.2. Uygulanan İktisat Politikaları Bakımından

Genel olarak Amerika'nın, özel olarak Kuzey Amerika'nın ve daha da özel olarak Kanada'nın anlaşılabilmesi için olayın tarihi geçmişinin ele alınması bir gerekliliktir. O sebeple coğrafi keşifler ve arkasından gelen sömürgecilikle ilgili bilgiler verdikten sonra sömürgecilikle ilişkili olarak ve de Amerika kıtasına nüfus akışının arka planındaki sebeplerden biri hatta en önemlisi olması sebebiyle merkantilizmin de ele alınması gerekmektedir.

²⁵ Easterbrook and Aitken, 2002, s. 576.

²⁶ Britton, 17.

Batı'nın Ortaçağ'da yaşadığı açmazlarından çıkışının başlıca kaynağını sömürgeci ilişkiler oluşturmuştur. Nitekim yeni ticaret yollarının bulunması ile birlikte tarih sahnesine ilk kez çıkan ülkelerle karşılaşmıştır. Bu ülkeler, Doğu-Batı çatışmasında bilenmemiş olduklarından Batı saldırıları önünde büyük bir direnç gösterememiş ve kolayca Batı egemenliği altına düşmüşlerdir. Bu da Batı'ya o güne kadar görülmemiş bir yağma ve soygun imkânı kazandırmıştır. Ve bu yağma ve soygun sonucu Batı'ya değerli maden akını başlamıştır. Bu gelişmeler, dile gelişlerini Batı'da merkantilizm akımında bulmuştur. Sezer'e göre²⁷ merkantilizm, özetlemek gerekirse, ülkede değerli madenlerin saklanması ve dışarıdan çok dışarıya yapılmasını önermiştir. Merkantilist sistemde içe karşı müdahalecilik, dışa karşı korumacılık söz konusu olmuştur. İçeride mamul maddelere düşük taşıma maliyetleri ve yüksek fiyatlar önerilmekte, kolonilerin de ucuz hammaddelerin kaynağı ve pahalı ürünlerin pazarı olarak anlaşılması ileri sürülmüştür.²⁸ Ancak Batı için artık kabaca bir yağmalama yeterli olmamaktadır ve olmamıştır. Tarih sahnesine yeni çıkan ülkelerin direnç gösterememesi yağmayı arka düzeye attığı gibi yeni durum ele geçirilen bu imkânların daha verimli ve bilinçli bir biçimde işletilmesine izin vermiştir. Söz konusu olan, artık Batı'nın kazanmış olduğu yeni üstünlüğe daha güçlü ve kalıcı bir biçimin kazandırılmak istenmesi şeklinde tezahür etmiştir. Sanayi devrimi öncesi Batı'da, özellikle İtalyan kent-devletlerinde günümüz kapitalizmini andırır bir iktisâdi düzenle karşılaşmıştır. Ancak bu iktisâdi düzenin en başta gelen özelliği, sermaye birikiminin tek elde toplanmasına karşılık üretimin bütün topluma yayılması ve bütün toplumun geçimini bu üretimden sağlaması şeklinde tezahür etmiştir. Oysa yeni dönemde üretimin, sanki toplum-dışı bir nitelik kazandığı ve belli noktalarda yoğunlaştığı görülmüştür. İşletilmeye açılan sermayenin önemi yanında toplum içinde yüklenen sorumlulukların sınırlı oluşu da, yeni dönemin en belirgin özelliklerinden birisini oluşturmuştur. Bütün bu yeni özelliklerin beraberlerinde getirdikleri şartlar Batı'da eldeki imkânların daha verimli bir

²⁷ Baykan, Sezer. Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi, TTK Yay., Ank., 1997, s. 63.

²⁸ Okan, Gümüş ve Aziz Sevi. T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi, Kütüphane, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, 2003, s. 21.

biçimde, herhangi bir toplumsal kaygıyla engellenmeden kullanılabilmesine imkân vermiştir. Ve yine daha geniş ve denetimi daha elverişli pazarların Batı ekonomisine açılması, yatırılan sermayenin verimliliğinin daha da artmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerin sonunda bir yanda Batı kimlik ideolojisinden kopuşa, bireyciliğe şahit olunurken öte yanda da tarihî gelişme dışında bir pazarın Batı önüne açılması ve bunun getirdiği soyutlama imkânlarıyla daha geniş bir tekniğin kullanılabilmesi, Batı sanayi devrimini tanımlayan olaylar olmuştur.²⁹ Batı, günümüzde ise dış borçlandırma yoluyla sömürünün bir başka tezahürüne geçmiştir. Üstelik bu gelişmeler Thirlwall Modeliyle birlikte çıkarılan Thirlwall Yasası'na da değinmeyi gerekli kılmıştır.

Thirlwall Yasası tezimiz içinde ileride değineceğimiz Keynesyen Teoriyi benimsemiş bir yaklaşımdır. "Thirlwall Modelinde ülkeler arası büyüme oranlarının farklı olmasının talepteki büyümenin farklı olmasına bağlı olduğu görüşü savunulmuştur. Açık bir ekonomide büyümeyi sınırlayan temel faktör ödemeler bilânçosudur. Uzun dönemde büyüme oranı ihracattaki artış ile ithalat talebinin gelir esnekliği ile belirlenir. Ekonomik kalkınma ve ödemeler bilânçosu dengesi piyasa güçlerine bırakılırsa gelişmekte olan ülkeler daha çok yoksulluğa mahkûm edilmiş olacaklar ve işsizlik artacaktır. Bir ekonomide büyüme ancak ihracatın artmasıyla gerçekleşir. İthalatın gelir esnekliği ne kadar düşükse ihracatın hacmi o derece artar. Bu büyüme uzun dönem olarak ele alınmalıdır. Eğer dış açıklar meydana gelirse bunlar sermaye girişiyle kapatılabilir. Kısa dönemde oluşan açıklar sermaye girişiyle finanse edilebilir fakat uzun dönemde dış açıkların kapatılması zordur. Bu nedenle dış borç olarak IMF gibi uluslararası finans kurumlarının baskısı altına girilir."³⁰ Görüldüğü üzere büyük küresel müesseselerin de hâkim olan ekonomik dengeler içinde yeri bu şekilde gösterilmiştir.

²⁹ Sezer, 1997, s. 63.

³⁰ Gülsüm, Özkan Akalın. Thirlwall Yasası ve Makroekonomik Sonuçları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi, Öneri, Cilt: 5, Yıl: 8, Sayı: 17, Ocak 2002, s. 27.

Uygulanan iktisat politikaları da Kanada'ya göçlerle birlikte yeni toprakların yerleşime açılmasını sağlayan bir etken olmuştur. Buna göre mesela kürk ticaretindeki rekabet de bu çerçevede ele alınmıştır. İngiliz sermayesine ve Fransız deneyimine dayanan Montreal tüccarlarının 1784'te oluşturduğu Kuzeybatı Kumpanyası, güneybatıda Amerikan rekabetiyle karşılaştığından, Hudson Körfezi Kumpanyası'nın tekeli altında olan kuzey batıdaki topraklara yönelmiştir. Büyük Okyanusa bağlanan bir yol bulmaya çalışan Kuzeybatı Kumpanyası'nın 1793'te bugünkü İngiliz Kolumbiyası topraklarına girmesinden sonra, Columbia Irmağı'nın ağzını denetleme çabaları İngiliz-Amerikan rekabetinin yeniden canlanmasına yol açmıştır.³¹

İngiliz tüccarlar ve askerler, bu bölgenin Amerika Birleşik Devletleri sınırı tarafından gelen göçmenlerin Yerli topraklarına yerleşmesini önlemek için, Yerlileri kışkırtma yoluna gitmiştir. Bölgedeki çatışma, deniz ticareti üzerindeki İngiliz kısıtlamalarından dolayı tırmanan gerginliğin savaşa dönüşmesinde önemli rol oynamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin İngilizleri Kanada'dan çıkarma girişiminin boşa çıkmasından sonra deniz çarpışmaları ve baskınlar biçiminde süren 1812 Savaşı, çok geçmeden iki tarafın da birbirine üstünlük sağlayamadığı yıpratıcı bir mücadele biçimini almıştır. 1814'te varılan anlaşmayla savaş öncesi şartlara dönmüştür. Bu arada İngilizlerden destek gören Yerlilerin direnişi kırılmıştır. Savaşı izleyen dönemde çeşitli tarihlerde yapılan görüşmelerle Amerika Birleşik Devletleri-Kanada sınırı büyük ölçüde çizilmiştir. Bu arada kereste ticareti ve gemi yapımı gibi etkinliklerden sağlanan gelirlerle daha da gelişen İngiliz kolonilerinde, valilerin geniş yetkilerini kısıtlamaya ve kurumsal yapıyı demokratikleştirmeye yönelik güçlü bir reform hareketi ortaya çıkmıştır. Atlas Okyanusu kıyılarındaki kolonilerde barışçıl yöntemlerle yürütülen mücadele, Aşağı ve Yukarı Kanada'da ekonomik sorunların da etkisiyle daha askeri bir yapıya bürünmüştür. Ama Fransız çoğunluğun 1837'de Aşağı

³¹ Britton, s. 21.

Kanada’da giriştiği ayaklanma, hazırlıksız ve eşgüdüksüz olduğundan İngiliz garnizonu ve milis birlikleri tarafından kısa sürede bastırılmıştır.³²

Ayaklanma sonrasında genel vali olarak Kanada’ya gönderilen Lord Durham, 1839’da Aşağı ve Yukarı Kanada’nın birleştirilmesini, kolonilere sorumlu hükümetler kurma hakkının tanınmasını ve Fransız asıllıların özümlemesi için önlemler alınmasını öneren bir raporu İngiliz hükümetine sunmuştur. Başlangıçta tepkiyle karşılanan rapor daha sonra aşamalı olarak uygulamaya konmuştur. 1841’de çıkarılan Birlik Yasası’yla Aşağı ve Yukarı Kanada tek bir koloni olarak birleştirilmiştir; Doğu Kanada ve Batı Kanada adını alan eyaletlerin bazı haklarını korumaları sebebiyle birlik çok geçmeden yarı federal bir yapı kazanmıştır. Birlik Yasası özerkliğin temelini oluşturmuştur. Kolonicilerin baskıları sonucunda 1848’de sorumlu hükümetlerin oluşturulmasına izin verilmesiyle İngiliz Kuzey Amerika’sındaki koloniler özerk bir yapı kazanmıştır. 1850’lerde kolonilerdeki yasa ve kurumlar özerklik temelinde yeniden biçimlenirken, koruyucu gümrük tarifelerinin kaldırılması, demiryollarının yapımı ve kıta düzeyindeki ticaretin öne çıkması gibi etkenler yerleşime açılmış topraklara yayılma eğilimini güçlendirmiştir. Bu arada 1821’de İngiliz hükümetinin müdahalesiyle birleştirilmiş olan Hudson Körfezi ve Kuzeybatı Kumpanyalarının Kuzeybatı Toprakları’ndaki girişimleri bağımsız bir kolonileşmeyi başlatmış ve Konfederasyona doğru kayma başlamıştır.³³

Bağımsızlık yönündeki adımlarla birlikte gelişen milliyetçi eğilimler, Kanada’nın kendi iç sorunlarına ve ekonomik kalkınma çabalarına dönmesini savunan W. L. Mackenzie King önderliğindeki Liberal Parti’nin 1921’de yeniden iktidara gelmesini sağlamıştır. King hükümetinin öteki İngiliz dominyonlarıyla işbirliği yaparak İngiltere’nin dış politika ve yasama alanındaki yetkilerine son verme çabaları, Kanada’yı İngiltere tahtına bağlı egemen bir devlet olarak tanıyan 1931 tarihli Westminster Tüzüğü’yle amacına ulaşmıştır.³⁴ Savaş sonrasında hızlanan sanayileşme süreci, kırsal

³² Morton, 2002, s. 127.

³³ Rea, 1991, s. 77.

³⁴ Rea, 1991, s. 142.

kesimdeki dengeleri bozduğundan kentlerde geniş işsiz kitlelerin toplanmasına yol açmıştır. Madencilik gelirleriyle ayakta duran Quebec ve Ontario dışında, bütün eyaletler mali destek için federal yönetime başvurmak zorunda kalmıştır. 1929 Büyük Bunalımı'nın yarattığı sarsıntı bu eyaletlerin durumunu daha da güçleştirmiştir. 1926'daki kısa bir ara dönem dışında 1921'den beri iktidarda olan King hükümeti, bu şartlarda liberal ekonomi politikalarında direterek eyaletlerin yardım isteklerini karşılamaktan kaçınmıştır. Bunun bir sonucu olarak 1930 seçimlerini korumacı gümrük tarifelerini savunan R. B. Bennet başkanlığındaki Liberal-Muhafazakâr Parti kazanmıştır. Gümrükler üzerinde sıkı bir denetim kuran Bennet hükümeti, dış pazar sorununu çözmek için İngiliz Uluslar Topluluğu'nun 1932'de Ottawa'da İmparatorluk Ekonomik Konferansı'nı düzenlemesine öncülük etmiştir. Konferans sonunda imzalanan bir dizi ticaret antlaşması, bunalımın etkilerini gidermede pek etkili olamamıştır. 1931'den sonra eyaletlere aktarılan kaynaklar da bir sonuç vermemiştir. Yaygınlaşan hoşnutsuzluk ortamında daha radikal programlar savunan partiler ortaya çıkmıştır. Bennet'in Amerika Birleşik Devletleri'ndeki New Deal (Yeni Düzen) uygulamalarından esinlenerek hazırlamış olduğu program, kaybettiği desteği yeniden kazanmasına yetmemiştir. Böylece 1935 seçimlerinde Liberal Parti bir kez daha iktidara gelmiştir. Bunalımı atlatmak için dış ticareti geliştirmeyi temel alan King hükümeti, 1936 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile Ticari Değişim Antlaşması'nı imzalama yoluna gitmiştir. Bu arada güç durumdaki eyaletlerin borçlarını üstlenme ve federal bir işsizlik sigortası kurma gibi adımlar atılmıştır. Vergi sistemini değiştirerek eyaletler arasındaki gelir dağılımının dengeleme çabaları ise sonuçsuz kalmıştır.³⁵

Bu sırada dünyada savaş tehlikesinin artması Kanada ile İngiltere arasında yeni bir yakınlaşma doğurmuştur. Avrupa'da gelişen olaylar King hükümetini askeri harcamalara da önem vermeye zorlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin ardından Almanya'ya savaş açmakla birlikte cephe gerisi bir rol oynamayı tasarlayan Kanada, savaşın izlediği gelişmeler

³⁵ Rea, 1991, s. 151.

sebebiyle çarpışmalara doğrudan katılmak zorunda kalmıştır. Savaş yıllarında Müttefik ülkelere büyük miktarda hammadde, gıda ürünleri ve mamul mallar gönderilmesi Kanada sanayinde önemli bir sıçrama yaratmıştır. Kanada bu yoldan artan mali gücüyle savaş giderlerini kendi başına karşılamının ötesinde İngiltere'ye borç bile verebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Savaşla birlikte Kanada silahlı kuvvetleri ileri donanımlı ve gelişkin bir kurum durumuna gelmiştir.³⁶ Kanada açısından savaşın en önemli sonucu, "orta düzeyde bir devlet" olarak dünya ekonomisinde önemli bir yer edinmesi ve Amerika Birleşik Devletleri ile her alanda sıkı bir işbirliğinin gelişmesi olmuştur. Buna bağlı olarak biçimlenen yeni dış politika, NATO'ya girme ve Kore Savaşı'na katılma gibi öğeler de içermekle birlikte, temelde ekonomik çıkarların belirlediği bir yönelim kazanmıştır. Kanada ile Amerika Birleşik Devletleri arasında geçmişten gelen güvensizlikler, savaş dönemindeki yakınlaşmayla ve savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güç dengesiyle büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. İki tarafın ekonomik ve stratejik çıkarlardan hareketle geliştirdiği işbirliği, güçlü Amerika Birleşik Devletleri sermayesinin Kanada'nın zengin doğal kaynaklarına yönelmesiyle daha sağlam bir temel kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri sonraki yıllarda da Kanada'nın dış politikasındaki ağırlığını koruduysa da bu ilişki Amerika Birleşik Devletleri'ne her alanda bağımlılık gibi bir sonuç doğurmamıştır.³⁷ Kanada'yı bütünüyle Amerika Birleşik Devletleri'ne dayanmaktan alıkoyan etkenlerin başında ortak stratejik yükümlülükleri dengeli biçimde paylaşma isteği ve ekonomik ilişkilere Amerika Birleşik Devletleri çıkarlarının yön vermesinden duyulan kaygı gelmiştir. Bu yönelim Kanada'nın 1960'ların sonlarından başlayarak iki süper devletin çekişmesi dışında kalmaya özen göstermesi sonucunu doğurmuştur. Böylece Erken Uyarı Sistemi ve Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı (NORAD) gibi projelerle ittifakın temel gereklerini sürdüren Kanada, aynı zamanda Üçüncü Dünya'yla bağlarını güçlendirmeye ve sosyalist ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye önem vermeye başlamıştır. Bir başka gelişme de Kanada'nın Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerde

³⁶ Brown, 2000, s. 111.

³⁷ Easterbrook and Aitken, 2002, s. 130.

karasuları ve Kuzey Kutup adaları üzerindeki egemenlik ile avlanma hakları gibi konularda çıkarlarını önde tutması olmuştur.³⁸ Savaş sonrasında Kanada'nın İngiltere'yle geleneksel bağları sürerken, ekonomik ilişkileri önemli ölçüde gerilemiştir. Bu arada İngiltere'nin egemen olduğu bir birlik olmaktan çıkmaya başlayan ve daha çok eski İngiliz sömürgelerinin siyasi bir platformuna dönüşen Uluslar Topluluğu içinde Kanada'nın oynadığı rol de geri plana düşmüştür. Kanada'yla bağları 19. yüzyılda kopmuş olmasına karşın Quebec'te Fransız kültürünün canlanmasıyla Kanada'ya yeniden ilgi duymaya başlayan Fransa, 1950'lerde dış politikada önemli bir öge durumuna gelmiştir. Quebec ile Fransa arasında kültürel ve ekonomik düzeyde başlayan yakınlaşma, Fransa cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün 1967'deki ziyaretiyle eyaletteki siyasi gelişmelerle bağlantılı bir nitelik kazanmıştır. Zamanla özellikle Quebec'te milliyetçi akımlar türemeye başlamıştır. Fransız kökenliler arasında gelişen bu milliyetçi akımın temelinde Quebec'te 1890'lardan sonra yaşanan köklü ekonomik ve toplumsal değişim yatmıştır. 1920'lere gelindiğinde Quebec sanayileşme ve kentleşme bakımından Kanada'nın en ileri eyaleti durumuna gelmiştir. Ama bu zenginlik çarpık ve dengesiz bir yapı üzerinde yükselmiştir. Kırsal kesimden kopan Fransız kökenliler işçilerin çoğunluğunu oluştururken, sanayi işletmelerinin büyük bölümü İngiliz ve Amerika Birleşik Devletleri kökenlilerin elinde toplanmıştır. Bu iş çevrelerine dayanan Ulusal Birlik hükümetleri eyaletin çıkarlarını korumayı temel alırken, hızlı gelişmenin gerektirdiği toplumsal reformların önünü tıkamışlardır. Bu ortamda işçiler arasındaki memnuniyetsizliklerden yararlanan liberal muhalefet giderek önemli bir güç odağı durumuna gelmiştir. 1960'ta iktidara gelen Quebec Liberal Partisi, toplumsal tepkileri yumuşatmayı amaçlayan kapsamlı bir reform programına girişmiştir. "Sessiz Devrim" olarak adlandırılan bu program, federal sistem içinde kalarak toplumu dönüştürmeyi öngörmüştür. Geleneksel yapıyı korumaya ağırlık vermekle birlikte giderek daha geniş bir özerkliği savunmaya yönelen Ulusal Birlik Partisi, 1966'da bir kez daha başa geçmeyi başarmıştır. Siyasi eğilimlerin yeniden biçimlendiği bu dönemde bağımsızlık talebiyle ortaya çıkan Quebec Partisi geniş bir destek görmeye

³⁸ Brown, 2000, s. 211.

başlamıştır. 1970'lere gelindiğinde ayrılıkçı eğilim şiddet yanlısı bazı küçük grupları da ortaya çıkarmıştır.³⁹ Kanada 1950'den sonra yüksek büyüme hızıyla belirlenen bir ekonomik refah dönemine girmiştir. Daha çok Amerika Birleşik Devletleri sermayesine dayanan bu gelişme eskiden geri ve yoksul olan Kanada eyaletlerinin görünümünü büyük ölçüde değiştirmiştir. Eyaletlerin başlangıçta yabancı yatırımlara açık bir politika izlemesine karşın, ekonomi üzerinde artan dış denetim zamanla ulusal çıkarları önde tutma eğilimini güçlendirmiştir.

Yeni yatırımlar daha çok kuzeydeki eyaletlere yönelik olduğundan, bölgedeki Yerliler'in ve Eskimoların durumu ülkenin siyasetinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. 1950'lerin sonlarında bu topluluklara kendileriyle ilgili konularda söz sahibi olma ve seçimlere katılma gibi haklar tanınmıştır. Öte yandan Kanada 1950'lerden sonra süreklilik kazanan yeni bir dış göç dalgasına sahne olmuştur. Özellikle Güney Avrupa'dan gelen yeni göçmenler zamanla İngiliz kültürünü benimsemiştir. Savaş yıllarına ve refah döneminin başlarına eşlik eden Liberal hükümetlerin 22 yıllık egemenliği 1957 seçimlerinde sona ermiştir. Bir azınlık hükümeti kuran John Diefenbaker başkanlığındaki İlerici Muhafazakâr Parti, ertesi yıl Kanada tarihinin en büyük seçim zaferini elde etmiştir. Ama savunmayla ilgili tartışmalar ve parti içi çekişmeler İlerici Muhafazakârları 1962'de yeniden azınlık hükümeti durumuna düşürmüştür.⁴⁰ 1963'te erken seçimi kazanan Liberal Parti, bir azınlık hükümeti kurarak başa geçmiştir. Quebec sorununda ve öteki konularda etkili çözümler getiremeyen Başbakan Lester Pearson 1967'de yerini Pierre Elliott Trudeau'ya bırakmıştır. Federalizmin güçlü bir savunucusu olan Fransız kökenli Trudeau, 1968 seçimlerinden kesin bir zaferle çıkmıştır.

Yeni sorunlarla ilgili açık ve esnek bir programla ortaya çıkan ve şahsi ağırlığını geniş biçimde kullanan Trudeau, 1968 tarihli Resmi Diller Yasası'yla iki dil ve iki kültüre dayalı sistemin yolunu açmıştır. Ardından federal sistemi sağlam temellere dayandırmayı amaçlayan idari reform

³⁹ Morton, 2002, s. 127.

⁴⁰ Rea, 1991, s. 202.

programı için eyalet yönetimleriyle görüşmelere oturmuştur. 1971’de Victoria’da düzenlenen konferansta ele alınan program, Quebec’te başta bulunan liberal hükümetin özel bir statüde direktmesi sebebiyle uygulanamamıştır. Pearson’ın başlattığı kamu harcamalarını arttırma politikasını sürdüren Trudeau, büyüme hızındaki düşüşü durdurmaya yönelik çabalarından etkili bir sonuç alamamıştır. Yabancı sermayenin denetimini kısıtlama çabalarından da, yükselen maliyetler sebebiyle bir süre sonra vazgeçmek zorunda kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri-Kanada ortak yatırımları özellikle petrol ve doğal gaz üretiminde önemli bir boyuta ulaşmıştır. Bu arada dış ilişkilerde de gelişmeler görülmüştür. 1970–72 arasında Kanada’nın NATO içindeki yükümlülüklerini azaltma yoluna giden Trudeau, çok yönlü bir dış politikanın geliştirilmesine de öncülük etmiştir. Bu çerçevede Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine önem vermiştir. Öte yandan Kanada ekonomisini koruma açısından Amerika Birleşik Devletleri’ne petrol satışlarını kademeli olarak azaltmayı öngören bir politika geliştirmiştir. Kanada 1978’de askeri uçak ve donanım alımlarıyla savunmasını güçlendirmeye yönelmiştir.⁴¹

Başlangıçta geniş bir desteğe dayanan Trudeau hükümeti 1970’lerin ikinci yarısında belirgin bir zayıflama sürecine girmiştir. Bu da birbirini takip edecek olan birtakım iktidar değişikliklerine sebep olmuştur. 1976’da Quebec eyalet seçimlerini Quebec Partisi’nin kazanması, İngiliz kökenli seçmenler arasında iki dil ve iki kültür politikasına tepkilerin doğmasına yol açmıştır. Öte yandan birçok alanda yetkilerini genişleten eyalet yönetimleri ortak hareket etmeye başlayarak federal yönetim karşısında güçlü bir konum elde etmişlerdir. Bu gelişmeyi güçlendiren bir etken de çoğu eyalette Muhafazakârların ve öteki muhalefet partilerinin iktidara geçmesi olmuştur.

Trudeau 1978’de izlediği politikalarda önemli değişiklikler yapmıştır. Bir yandan federal yönetimi güçlendirme hazırlıklarına girerken, bir yandan da enflasyonu denetim altına almak amacıyla federal harcamaları kısma

⁴¹ Marr, William and Peterson, Donald, Canada: An Economic History, Macmillan of Canada, Toronto, 1982, s. 155.

yoluna gitmiştir. Muhalefet partilerinin ekonomik sorunlara ağırlık verdiği bir kampanyanın ardından yapılan Mayıs 1979 seçimlerinde en çok sandalyeyi İlerici Muhafazakârlar elde etmiştir. Azınlık hükümetinin bütçesinin reddedilmesi üzerine, Şubat 1980’de erken seçimlere gidilmiştir. Seçimler sonunda yeniden iktidara gelen Trudeau, öncelikle federal yönetimi yeniden düzenleme konusunu ele almış ve Quebec’teki ayrılıkçı harekete karşı kararlı bir tutum takınmıştır. Mayıs 1980’de Quebec’te halkoyuna sunulan “birlik içinde egemenlik” statüsünün reddedilmesi bu politika için elverişli bir ortam sağlamıştır. 1980’lerin başlarında yabancı petrol şirketlerinin satın alınması yolunda önemli adımlar atan Trudeau, aynı zamanda yabancı sermaye yatırımlarına da yeni kısıtlamalar getirmiştir.⁴² Mart 1982’de İngiltere Parlamentosu’ndan geçen Kanada Yasası’yla Kanada’nın resmen bağımsızlık statüsü kazanmasını sağlamıştır. 1984’te istifa ederek yerini John Turner’a bırakmıştır. Aynı yıl yapılan seçimler sonunda İlerici Muhafazakârlar büyük bir çoğunlukla iktidar olurken, başbakanlık görevini Brian Mulroney üstlenmiştir. Yeni hükümet özellikle ekonomiyi canlandırma konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Hükümetin Amerika Birleşik Devletleri ile Ocak 1988’de imzaladığı serbest ticaret antlaşmasının yol açtığı büyük tartışmalar sebebiyle erkene alınan genel seçimleri yine Kanada İlerici Muhafazakâr Partisi kazanmıştır.

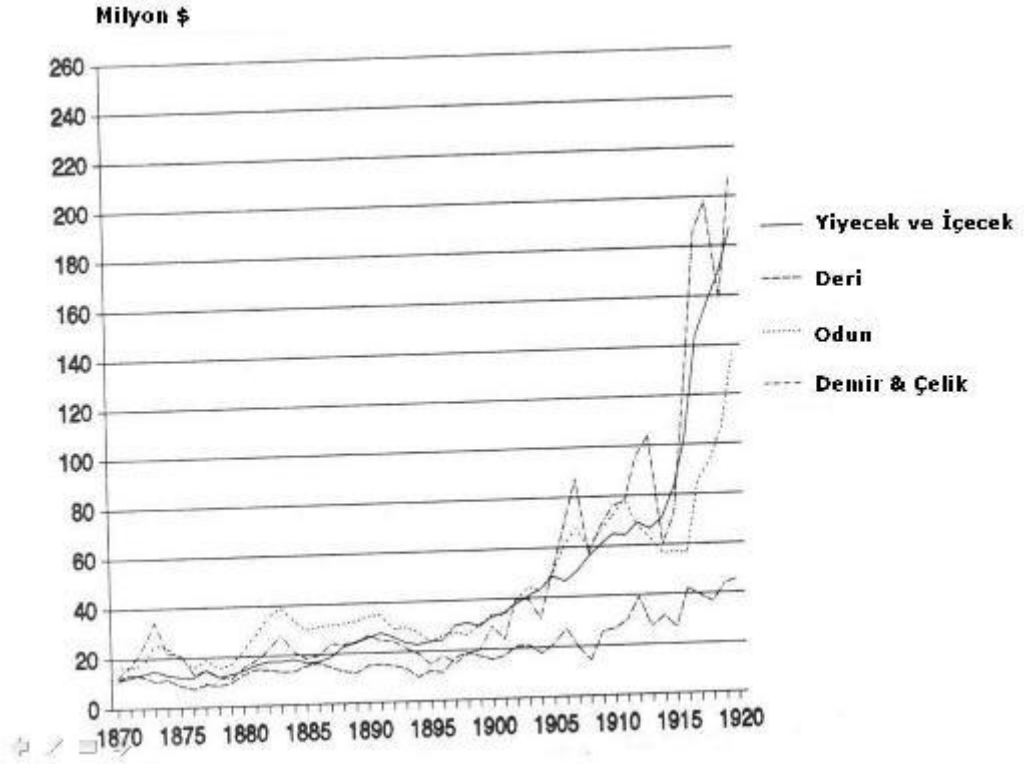
1.3. Sektörel Bakımdan

1.3.1. Sanayi

Kanada’daki ilk imalat işletmeleri yerel ve küçük ölçekli çalışan işletmeler olmuştur. Fakat 19. yüzyılda üretim birimleri büyümeye başlamıştır. Bu işletmeler daha fazla makine ve donanımları olan işgücü ile birlikte büyümeye başlamışlardır. Mesela un değirmenleri hem ebat olarak hem de yapımlarında kullanılan teçhizat olarak gelişmişlerdir. Taş tekerlerle dönen eski sistemin yerine çelik silindirler konulması gibi yeniliklerle üretim kalitesi ve hızı arttırılmıştır. 1800’lü yılların sonunda çayırların üretime açılmasıyla birlikte tahıl öğütmek için büyük stoklar oluşmuştur. Bu da iç

⁴² Armstrong, 1984, s. 97.

tüketim için un üreten işletmelerin ihracata başlamasına yol açmıştır.⁴³ Aşağıdaki Grafik-2’de 1870 ile 1920 arasındaki dönemde imalat işletmelerinin önde gelen dört ana grubunun büyüme oranları gösterilmiştir.

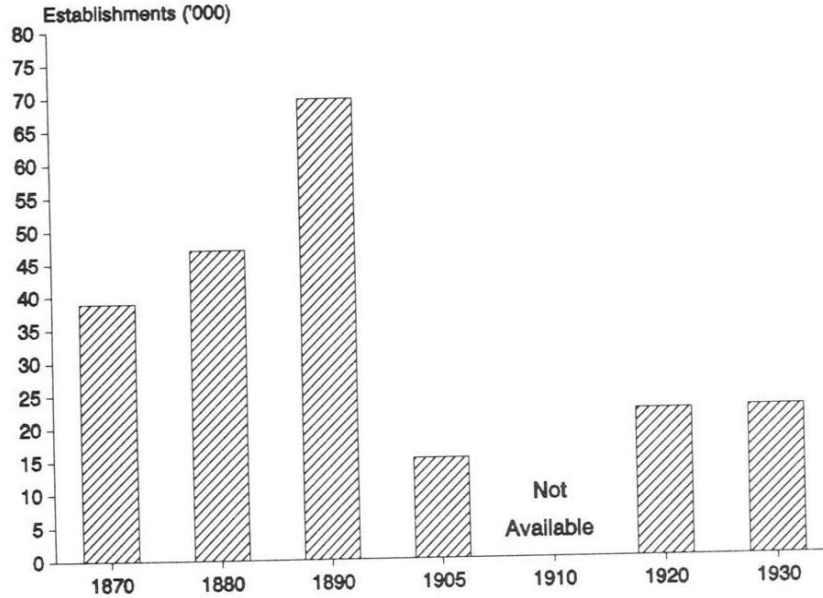
Grafik 2. Önde Gelen Dört İmalat Kategorisindeki Büyüme Oranları, 1870-1920

Kaynak: Rea, 1991, s. 106.

Kırsal yerlerdeki küçük un değirmenlerinin küçük ölçekli ekonomileri giderek kaybolmuş, sanayiın Montreal ve Toronto gibi büyük merkezlere doğru kaymasına yol açmıştır. Benzer olarak metal işleri sanayiindeki işletmelerde de aşamalı olarak ilerlemeler müşahade edilmiştir. Bu çerçevede St. Maurice ve Marmora’daki demir işleri, 1880’lerde Ontario ve Nova Scotia’daki demir işleme merkezlerinin üretime başlamasıyla son bulmuştur. İçinde bulunduğumuz yüzyılın başlarından bu yana geniş ölçekli demir ve çelik üretim işletmeleri Ontario’daki Hamilton ve Sault Ste. Marie ile Nova Scotia’daki Sydney’de çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu işyerlerinin konumları, büyük ölçüde erişilebilir olan demir ve kömür

⁴³ Drummond, 1987, s. 202.

kaynakları tarafından belirlenmiştir. Aşağıda Grafik-3'te gösterildiği gibi imalat işyerlerinin sayısında yüzyılın başlarında görülen azalmaya rağmen toplam imalatta bir artış söz konusu olmuştur.⁴⁴

Grafik 3: Kanada'daki İmalat İşyerlerinin Sayısı, 1870–1930

Kaynak: Rea, 1991, s. 109.

19. yüzyıldaki üretim yaygınlaşmasının temelinde demir, kömür ve buhar teknolojilerindeki gelişmeler yatmıştır. Bu gelişmelerin ve yeni teknolojilerin Kanada'ya getirilmesi özellikle merkezi Kanada için çok önemli olmuştur. Çünkü böylece elektrik enerjisinin üretime elverişli hale getirilmesi de geçerli üretim süreçleri arasına dâhil olmuştur. Su gücünden elektrik enerjisi elde etme ihtimalinde, yerel kömür arzının eksikliğinden doğan dezavantajları aşmakta Merkezi Kanada sahip olduğu büyük teknolojileri kullanarak yardımcı olmuştur. Ontario'daki elektrik gücü ilk olarak sokakların aydınlatılmasında ve yerel amaçlar için kullanılmıştır.⁴⁵ Tablo-3'te Ontario'daki elektrik santrallerinin sermaye ve üretim değerleri gösterilmiştir.

⁴⁴ R. E., George. A Leader and a Laggard: Manufacturing Industry in Nova Scotia, Quebec and Ontario, University of Toronto Press, Toronto, 1970, s. 117.

⁴⁵ Rea, 1985, s. 166.

Tablo 3
Ontario'daki Elektrik Santralleri, 1880–1915

Sene	İşletme Sayısı	Sermaye (\$)	Üretim Değeri (\$)
1880	na	na	Na
1890	48	1,658,130	482,678
1900	27	7,148,826	904,328
1910	133	57,660,774	5,584,091
1915	155	102,184,941	11,027,256

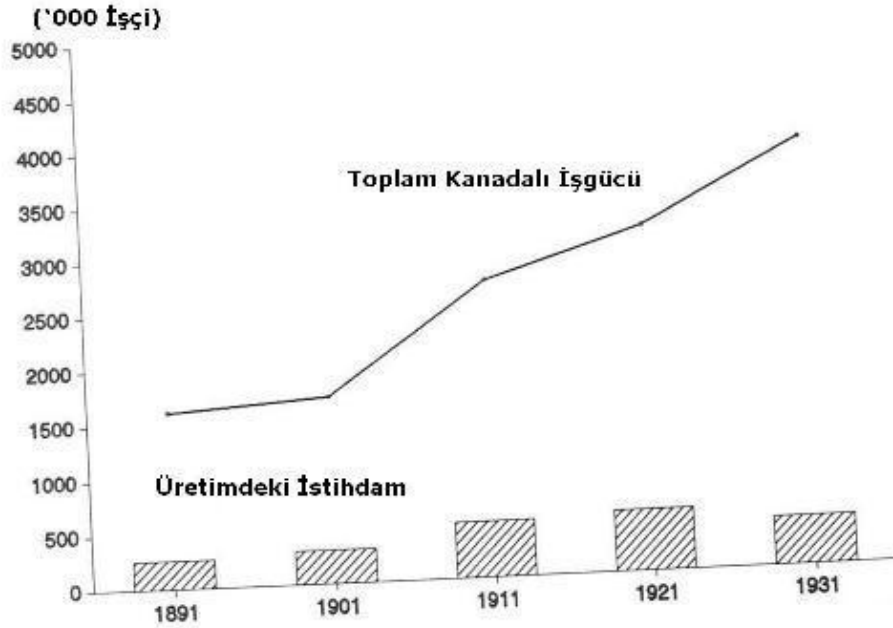
Kaynak: Drummond, 1987, s. 409.

1880'lerin başlarında olduğu gibi Ontario'daki büyük şehirler küçük boyuttaki özel termal elektrik santraller, sınırlı yerel talepleri karşılayabilmiştir. Fakat büyük mesafelerdeki elektrik iletimleri için yeterli olmamıştır. 1890'ların sonların itibarendir ki yüksek gerilim sistemlerinin geliştirilmesiyle bu sorun daha ekonomik yollardan halledilebilmeye başlamıştır. Kanada'nın ilk uzun mesafeli elektrik iletim hattı 1897'de Quebec'te inşa edilmiştir. Bu hat neredeyse 30 km mesafeye elektrik iletimi gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Güney Ontario'daki Niagara Nehri'nin büyük gücü çalışmaya başlamıştır. 1907'ye gelindiğinde Kanada'nın Niagara Nehri tarafında 3 tane güç istasyonu olmuştur. Bunun üzerine bu tertibattan üretecekleri güçleri Amerika Birleşik Devletleri pazarlarında satabilmeyi umut eden özel şirketler gelişmeye başlamıştır. Bununla beraber Güney Ontario'daki Niagara gücünün yerel talepler için kullanılabilmesiyle ilgili de halkın ilgisi büyümüştür. Ayrıca Ticaret Heyeti (Board of Trade) Niagara'nın bu gücünü kurulacak olan nakil hatları ile Toronto'ya taşımayı amaçlayan projeler hazırlamıştır. Bu doğrultuda en güçlü girişim, Berlin Belediye Başkanı Adam Beck'ten gelmiştir. Niagara'nın gücünü Ontario'nun yararı için geliştirme ve dağıtmanın mücadelesini vermiştir.⁴⁶

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından itibaren Kanada'da, birçok önemli ve büyük ölçekli imalat sanayi dalları, önceki dönemde karakterize olmuş yerel operasyonlardan farklı bir şekilde gelişmiştir. 1920'lere gelindiğinde birçok Kanadalı imalat sanayi en az bir ya da iki büyük ölçekli

⁴⁶ Drummond, 1987, s. 171.

Üreticiye ve onların geniş ve yaygın pazarlarına sahip olmuştur.⁴⁷ Genişleyen sanayi sektöründeki istihdam yüzyılın başı ile Birinci Dünya Savaşı arasındaki patlama döneminde hızlı bir şekilde büyümekle birlikte Grafik-4'te de gösterildiği gibi daha sonraki dönemde bu büyüme biraz yavaşlamıştır.

Grafik 4. İmalat Sektöründeki İstihdam, 1891-1931

Kaynak: Rea, 1991, s. 110.

Söz konusu dönemde Kanada'daki üretimin önemindeki değişlik ani ya da aşamalı olarak mı gelişmiştir? Bu konudaki bazı yorumlar bunun aniden gerçekleştiği yönünde olmuştur. Çünkü bu görüşte olanlar, büyümeyi, bütün ülkelerin geçmesi gereken modern sanayiciliğin içerisine eski ve geleneksel üretim biçimlerini taşımaları gereken bir miras olarak tanımlamışlardır. Bu görüşün en bilinen savunucularından biri, "Aşamalar Kuramı"nın geliştiricisi Amerikalı ekonomist W.W. Rostow olmuştur.

Rostow bu konudaki görüşlerini 1965'te basılan "Economic Growth: A Non-Communist Manifesto" isimli eserinde dile getirmiştir. Kanada'nın

⁴⁷ Rea, 1991, s. 96.

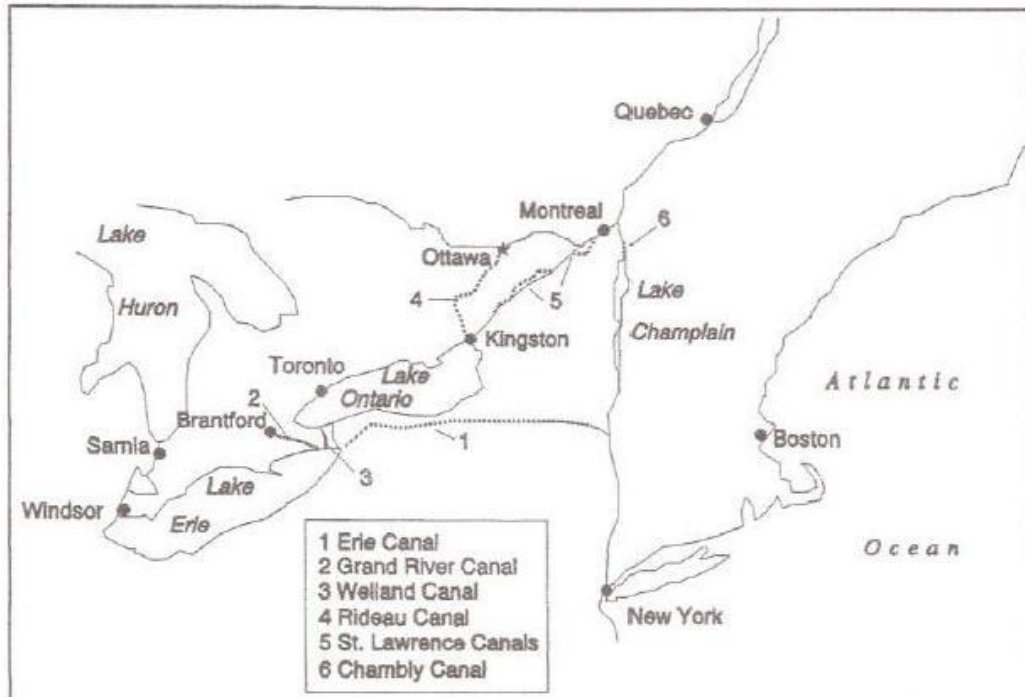
durumu için Rostow aşağıdaki önerileri sıralamıştır: 1605–1867 dönemi, tarımın ağırlığı ile karakterize olmuş “Geleneksel Toplum” dönemi olarak vasıflanmıştır. Katı toplumsal sistemler ve adem-i merkezîyetçi bir politik güç söz konusu olmuştur. 1867–1914 dönemi, “Önkoşullar Dönemi” olarak tanımlanmıştır. Bu dönem, egemen ekonomik ve toplumsal organizasyonları değiştiren ve yeni ticari elitleri yeni üretim formlarında üretken hale getirmek için hareketlendiren bazı dış etkenler tarafından belirlenmiştir. 1896–1914 dönemi “Hareketlilik” dönemi olmuştur. Bu dönem daha fazla ekonomik büyüme için ülke potansiyelinin yeni politik ve sosyal yapısının yeterliliklerine göre ekonomi ve kalkınma konusunda ülkede lider sektörlerin ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir. 1950’den sonrası dönem ise Rostow tarafından “Yüksek Kitleli Tüketim Çağı” olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde ülke olgunlaşmaya doğru ilerlemiştir.⁴⁸

1.3.2. Ticaret

Kanada’nın ekonomik tarihini yazanların çoğu mevzuu ticaret ve ticari aktiviteler çerçevesinde ele almışlardır. Ticaretle ilgili gelişmeleri ele alırken de ülkedeki kanallar özellikle de St. Lawrence Nehri çok büyük önem arz etmiştir. Bu konuda merkezi Londra’da bulunan Hudson’s Bay Company içindeki Canadian North West Company 1821’de Kanada kalkınmasının ilk aşamasını oluşturmuştur. Bu çerçevede eski St. Lawrence İmparatorluğu’nun yeniden kurulması gündeme gelebilmiştir. Eğer Montreal ve Toronto’nun tüccar ve bankerleri yeni iş imkânları bulmuş olsalardı, malları dağıtmak için yeni yollar bulmak zorunda kalırlardı. Kereste ve buğday gibi ticari imkânları olmuştur özellikle kereste ticareti son derece umut vaad edici gözük müştür. Yukarı Kanada’daki tarımsal yayılma bazı çalışma ve iş alanlarına izin vermiştir. Hatta bundan daha fazlası Amerika Birleşik Devletleri’nin orta batısındaki hızlı tarımsal yayılmaya yönelik olarak da ticaret imkânları sunmuştur. Bu gibi imkânlar çeşitli alternatif stratejilere müsait şartlar hazırlayabilmiştir. 1830’larda Amerikalılar doğu kıyı

⁴⁸ W. W., Rostow. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto, Cambridge University Press, Cambridge, 1960, s. 121.

limanlarından Mississippi, Ohio, Büyük Göller gibi iç taraftaki bölgelere su yolları üzerine yapılacak kanallar vasıtasıyla bir sosyo-ekonomik, ticari bağlantı ağı kurmakla meşgul olmuşlardır. Bu sistemin Büyük Göllerden New York limanına İngiliz Kuzey Amerika topraklarına bulaşmadan botlar ve gemiler vasıtasıyla kargo taşımacılığı yapmaya izin vereceği düşünülmüştür. Bu çerçevede Erie Kanalı'nın yapımı 1825'te tamamlanmıştır. Bu kanal, Buffalo'dan Erie Gölü üzerinden New York'a gemilerle mal taşımacılığı yapmayı mümkün kılmıştır.⁴⁹ Şekil-1'de gösterilen bu Büyük Göller-St. Lawrence sisteminin fiyatlara da büyük oranda olumlu yansımaları olmuştur.

Şekil 1. St. Lawrence ve Büyük Göller Bölgesi'nin Kanalları, 1850.
Kaynak: Rea, 1991, s. 44.

St. Lawrence'ın rekabetçi hale gelmesi için yoğun yatırımlar üzerindeki doğal engellerin ortadan kaldırılmasını gerektirmiştir. Bu doğal engellerin en kötöleri Yukarı Kanada'daki Niagara'nın eğimli yüzeyi ile Aşağı Kanada'da Montreal yakınlarındaki nehrin akıntılı yerleri olarak görülmüştür.

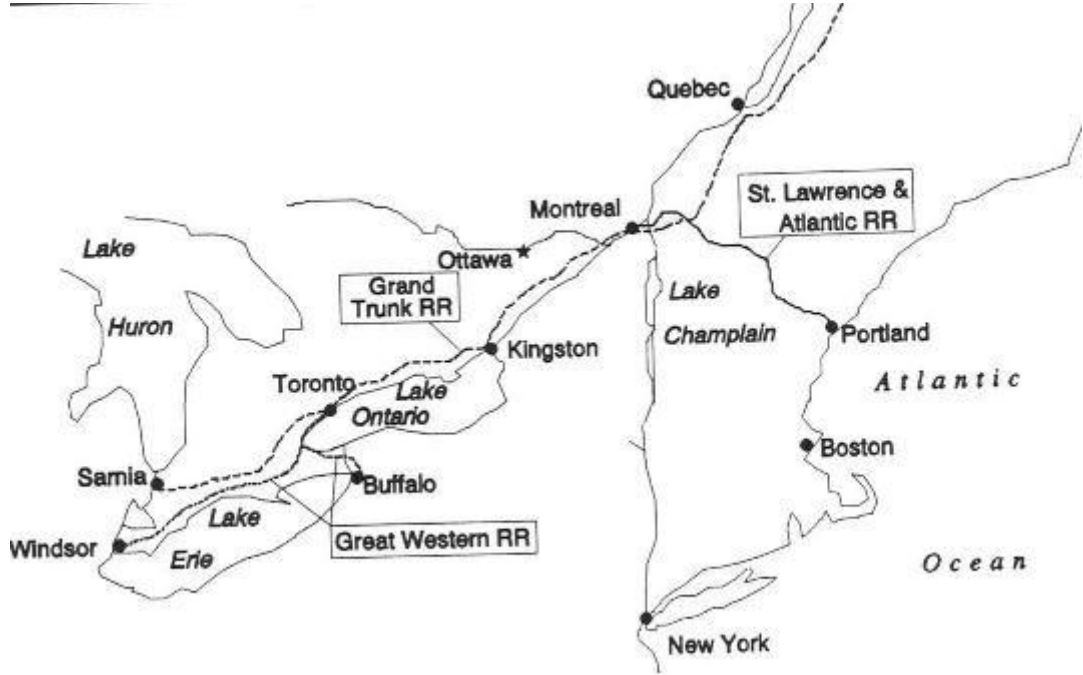
⁴⁹ R., Bleasdale. Class Conflict on the Canals of Upper Canada in the 1840's, *Labour/Le travailleur*, 7, Spring, 1981, s. 9-40.

Bu gibi fiziksel zorluklar ve şartların ancak hükümetin desteği ile aşılabileceği düşünülmüştür. Fakat bu noktada da iki koloni arasında devam eden çatışmalar sorun oluşturmıştır. Aşağı Kanada’da Montreal’in Anglo-Amerikan tüccarlarının çoğu suyolları yatırımlarının hevesli ve istekli bir şekilde destekçisi olmuşlardır. Fakat Fransızca konuşan nüfusun Roman Katolik çoğunluğu değişikliğe özellikle vergilerin artabileceği ihtimali sebebiyle şüpheyle bakmışlardır. Bu sebeple Yukarı Kanada’da suyollarının yapılmasını ticari çıkarları lehlerine çevirmek için çalışanlar, reformcularla kurulan koalisyonun muhalefeti ile karşılaşmışlardır.⁵⁰

Demiryollarının geliştirilmesi de ticaret için önemli katkıda bulunmuştur. Demiryolu teknolojisi 1830’larda İngiltere’de geliştirilmiştir ve oradan dünyaya ihraç edilmiştir. Yollar gibi ilk demiryolları da su taşımacılığı sistemine bağımlı olan İngiliz Kuzey Amerika’sında inşa edilmiştir. John Molson ile diğer Montrealli tüccarların kurduğu şirket Champlain ve St. Lawrence Demiryolu’nu bir nakliyat yolu olarak St. Lawrence ile Champlain Gölü arasında 1836’da inşa etmiştir. Buna benzer nakliye amaçlı bir demiryolu da Montreal ile Lachine arasında 1847’de inşa edilmiştir. Kanada’daki ilk büyük demiryolu projesi olan ve aşağıdaki şekilde gösterilen St. Lawrence ve Atlantic Demiryolu, Amerika Birleşik Devletleri’nin doğu kıyılarındaki tam dönemli okyanus limanı ile Montreal arasındaki bağlantıyı sağlamaya yönelik olarak inşa edilmiştir. Böylece ticaretteki kazanç ve ticari faaliyetler hem oran olarak artmıştır hem de ticaretin yapılacağı dönemler daha geniş zaman dilimlerinde geçerli olabilmiştir.⁵¹ Şekil-2’de St. Lawrence ve Büyük Göller bölgelerinde inşa edilmiş olan ilk demiryolları gösterilmiştir.

⁵⁰ G.J.J., Tulchinsky. The River Barons: Montreal Businessmen and the Growth of Industry and Transportation, University of Toronto Press, Toronto, 1977, s. 1837–1853.

⁵¹ McCalla, 1993, s. 111.

Şekil 2. St. Lawrence ve Büyük Göller Bölgesinde İnşa Edilmiş Olan İlk Demiryolları, 1860

Kaynak: Rea, 1991, s. 48.

1.3.3. Tarım

İlk üç hammadde ticareti olan balık, kürk ve kereste ticareti Kuzey Amerika'nın kuzey bölgelerinin ekonomik faaliyetlere açılması için önemli olmuştur. Fakat yeni topraklarda sürekli ekonomik, sosyal ve politik hayatın kurulması tarımla sağlanmıştır. Kuzey Amerika'daki ilk Avrupa kolonilerinin kendi kendilerini destekleyebilmeleri, kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için gıda üretimi, dolayısıyla da tarım, yerleşimcilerin sürekliliği açısından kritik bir faktör olmuştur. Köklerin yerleşmesini sağlayan, kürk tacirleri ve keresteciler değil, çiftçiler olmuştur. Yerleşimciler için balıkçılığa katılmak sadece çok dar bir bölge olan kıyı bölgelerinde geçerli olmuştur. Avrupalıların kıta içlerine doğru hareketleri ve ekonomik ve sosyal

kurumların kurulmalarının sürekliliği tarımsal yerleşimi göstermiştir ve tarımsal sınırın genişlemesini sağlamıştır.⁵²

Kanada'nın ekonomik gelişim süreci içerisinde tarım, değişik şekiller almıştır. Öncü çiftçiler çoğunlukla kendi yaşadıkları hayatı idame ettirebilmek için gıda, personel ve araç çeşitliliğine önem vererek kendi kendine yeterli bir ekonomik uğraş içerisinde olmuşlardır. Bu gibi "geçinimlik çiftçilik" diye tanımlanabilecek olan ekonomik uğraş, St. Lawrence'ın kuzey kısımları gibi bazı bölgelerde uygulanmış olmakla birlikte Kanada'nın bu ilk tarımsal faaliyetleri giderek değişmiştir. Kıta içlerindeki yerleşimcilerin sınırlarındaki birçok çiftlik, ticaret faaliyetlerine girişmeye çaba göstermişlerdir. Bu aşamada işçiliği yapanlar yine o çiftlikte yaşayan aileler olmuştur. Bununla birlikte üretilen ve elde edilen ürünlerin uzak pazarlarda satılması gibi mukayeseli farklılıklar söz konusu olmuştur.⁵³

St. Lawrence'teki Fransız Rejimi süresince tarım, nehrin doğu ve batı kıyıları boyunca giderek nehrin kollarının oluşturmuş olduğu vadilerde yerleşmiş olan ilk yerleşimcilere doğru kademeli olarak dışa yayılmıştır. Bu toprakların büyük bir bölümündeki orta dereceli kalite ve iklim şartları genellikle ilk Fransız yerleşimcilerin daha önce Fransa'da karşılaştıkları durumlardan çok daha kötü özellikler göstermiştir. Buna rağmen yaz sıcaklıkları Kuzey Fransa'dakinden çok fazla değişiklik göstermezken, kışların ise çok daha soğuk ve uzun olduğu görülmüştür.⁵⁴

Bir başka farklılık olarak New England'taki ilk yerleşimcilerin çoğu New France'a göç ettiklerini belirtilebilir ve bunların göreceli olarak daha vasıfsız ve yoksul oldukları görülmüştür. Bir başka farklılık da toprak mülkiyeti sisteminde müşahade edilmiştir. Toprak, hükümet tarafından o toprağı işleyecek olan insanlara hibe edilerek tarıma açılmıştır. Bu, şu demektir ki; New France'ta tıpkı Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi

⁵² W.L., Marr and D.G. Peterson. Canada: An Economic History, Toronto, Macmillan, 1980. s. 27.

⁵³ J., McCallum. Unequal Beginnings: Agricultural and Economic Development in Quebec and Ontario until 1878, Toronto, University of Toronto Press, 1980, s. 107.

⁵⁴ H.M., Thomas. Agricultural Policy in New France, Agricultural History, 9, January 1935, s. 41-60.

nüfusun küçük bir bölümü, büyük tarımsal toprakların kontrolünü ellerinde tutmuştur. Kilise de Fransız topraklarının politikasında etkili olan bir başka büyük faktör olarak kendisini göstermiştir. Kilise ayrıca kendi amaçlarına yönelik olarak ulaşılabilen toprakların dörtte birlik bir bölümünü almıştır.⁵⁵

Kiralar, toprakların ekonomik değerlerine göre kiracılar tarafından çeşitli toprak sahiplerine ödenmiştir. Tartışmalara konu olmuş olmakla birlikte bu ödemeler çiftlik gelirleri içinde çok büyük bir oran tutmamıştır.⁵⁶ Bu toprak sisteminin tarımsal ürünler veya koloninin genel ekonomik gelişiminde olumsuz etkilerinin olup olmadığı çok tartışılmıştır. New France'ta basılan ticaretle ilgili kaynakların çoğu; koloninin tarımsal gelişiminin zayıf görünüşüne, tabiat tarafından çıkarılan iklim şartlarıyla ilgili engellere, ulaşılan toprağın kalitesine, temiz ve gelişmiş toprakların yüksek fiyatlarına, deneyimli ve tecrübeli tarımsal işgücünün kapasitesi ile hacminin azlığına ve Karayipler'deki Avrupalı ve Fransız kolonyal pazarlara gemilerle taşınan gıda ürünlerinin fiyatlarına vurgu yapmıştır.⁵⁷

İngiliz fethinden sonra buralara feodalite-derebeylik rejimi gelmiştir. Fakat Quebec'i Aşağı ve Yukarı Kanada içinde bölen 1791'deki Anayasal Antlaşma İngiliz sistemi içinde bulunan Quebec'teki yeni toprakların tümüne ayrıcalık tanımıştır. Amerikan Devrimini takip eden yıllarda, St. Lawrence'ın güney kıyıları boyunca uzanan bereketli doğu yerleşimlerinde hibe edilmiş olan geniş arazilere doğru Birleşik İmparatorluğun Bağlılarının akını gerçekleşmiştir. 1800'lerin başında çoğunluğunu Anglofonların, diğer bir ifadeyle İngilizce konuşan insanların oluşturduğu 20.000'in üzerinde yerleşimci buralara göç ederek yerleşmişlerdir. St. Lawrence boylarındaki eski derebeylik alanının kuzeyinde yerleşimler kereste ticaretini takiben belirmiştir. İrlanda, İskoçya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen birçok yeni göçmen Ottawa Vadisini de içeren Fransız Kanadası'na yerleşmişlerdir.

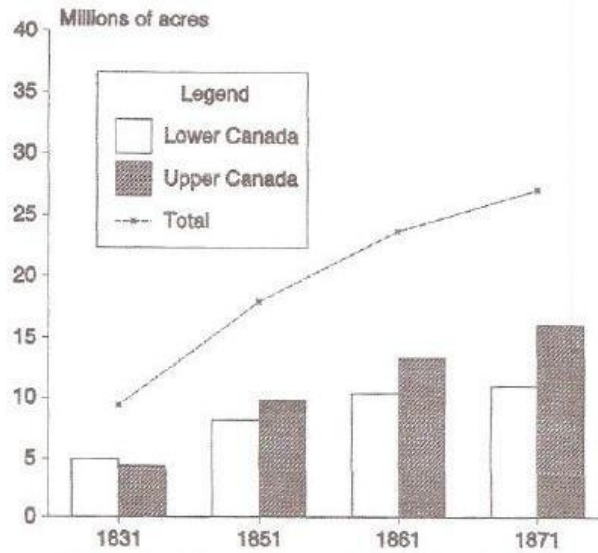
⁵⁵ D., Kerr and W. J. Smyth. Agriculture, Balanced Growth and Social Change in Central Canada since 1850: Some Comments toward a More Complete Explanation, Economic Development and Cultural Change, 28, April 1980, s. 615-621.

⁵⁶ M., Trudel. The Seigneurial Regime, Canadian Historical Association Booklet, No. 6, Ottawa, Canadian Historical Association, 1971, s. 122.

⁵⁷ M.A., McInnis. Reconsideration of the State of Agriculture in Lower Canada in the First Half of the Nineteenth Century, Canadian Papers in Rural History, 3, 1982, s. 9-49.

Fakir toprak ve Kanada Kalkanı'nın kuzey bölgeleri sınırındaki ağır iklim şartlarından dolayı buralarda birçok yeni çiftlik gelişmiştir ve geçinimlik tarımın çeşitli biçimlerine mahkûm hale gelen nüfusun büyük çoğunluğu göç etmiştir. 1830'larda zamanın şartları çok zorlaşmıştır ve artık uzun zamandır yerleşilmiş olan topraklardaki yeni kurulmuş çiftçiler zorluklarla mücadele ederek tecrübeli hale gelmişlerdir. Düşük fiyatlar ve azalan gelirler Aşağı Kanada'daki birçok çiftçide Quebec Milliyetçi Hareketi'nin ve 1837'deki anti-kolonyal devriminin durumlarına çare olacağı umutlarının doğmasına sebebiyet vermiştir.⁵⁸

Daha batıda, Yukarı Kanada'da ise Krallık Bağlıları ve diğer tarım amaçlı yerleşimciler ticari çiftçilik alanında çok daha ileri gelişmeler sağlamışlardır. Aşağıdaki Grafik-5'te de gösterildiği üzere, 1830'dan sonra Yukarı Kanada'daki tarım amaçlı genişleme, Aşağı Kanada'da bugün güney Ontario olarak bilinen hibe edilmiş tarımsal topraklara doğru yayılan tarımın boyutlarını geride bırakmıştır.⁵⁹

Grafik 5: Aşağı ve Yukarı Kanada'da Yerleşilmiş Topraklar, 1831–1871
Kaynak: Rea, 1991, s. 34.

⁵⁸ M., Altman. Economic Growth, Economic Structure, and Real Gross Domestic Product in Early Canada, 1695–1739: Estimates and Analysis, William and Mary Quarterly, 45, October 1988, s. 684–711.

⁵⁹ McCalla, 1993, s. 127.

Yerel pazarlarda satılmak için ilk olarak bezelye, arpa, çavdar ve buğday gibi bitkiler üretilmiştir. Fakat bunların içinden buğday büyük bir ticari ihracat malı olarak öne çıkmıştır.⁶⁰ Bu yüzden 19. yüzyılın ilk yarısında Kanadalı birçok ihracatçı buğday taşıyan gemileri ile Amerika Birleşik Devletleri pazarlarında görünmeye başlamıştır. Ayrıca İngiltere'ye de İngiliz Mısır Kanunları çerçevesinde uygun muameleler için imtiyazlar tanınmıştır. Yukarı ve Aşağı Kanada'da üretim teknikleri temel olarak birbirine benzer olmuştur. Ağır ve yayın ekim alanlarına ve oldukça basit bir ürün rotasyonu uygulamasına dayanan teknikler her iki bölgede de geçerli olmuştur. 1800'lerin başlarında bazı yollar yapılmasına rağmen çoğu tahıl sevkiyatı ve diğer taşınabilir mallar su yollarına dayanarak taşınmaya devam etmiştir.⁶¹

Aşağı Kanada'da olduğu gibi, 1820'lerde ve 1830'larda İngiliz pazarlarında düşen tahıl fiyatları Kanada'daki ürün hataları ile birlikte çiftçiler için hemen hemen aynı güçlükler sebep olmuştur. Yerel şartlar farklılıklar gösterse de politik alanda bunun yankıları aynı olmuştur.⁶² Aşağı Kanada'da toprak mülkiyeti sisteminin reforme edilmesi istekleri söz konusu olmuştur ve 1854'te feodal sistemin yürürlükten kaldırılması baskılarında bu talepler doruğa çıkmıştır. Yukarı Kanada'da tarım amaçlı toprakların büyük bölümü, eyaletin güneybatı bölgesindeki toprakların çok büyük parsellerini elinde bulunduran Kanada Company'nin belirli kısmındaki toprak spekülasyonlarıyla ilgilenen şirketlerin faaliyetlerine hoşnutsuzluk ve şüpheyle odaklanmıştır. Orada ayrıca çiftçilerin masraflarıyla ticari ilgileri bulunan tüccarların ve Meclis'in desteklediği küçük bir yerel oligarşik grup olan Family Compact'ın siyasi etkisinin yaygın hoşnutsuzluğu da söz konusu olmuştur. Netice olarak özellikle çiftçilerin direndiği fakat tüccarların talep etmekte olduğu Amerika Birleşik Devletleri tahıllarının Ontario'ya girişine izin verilmesi politikasının bir sorun olarak ortaya çıkması gibi hassas bir neticeye yol açmıştır. 1842'de Kanada Birliği kısmen iki eyalette kötüleşmeye doğru giden ekonomik duruma cevap vermeye çalışmıştır fakat

⁶⁰ R., Armstrong. Structure and Change: An Economic History of Quebec, Toronto, Gage, Chapters 2 and 6, 1984, s. 37.

⁶¹ McCalla, 1993, s. 66.

⁶² McCalla, 1993, s. 197.

St. Lawrence suyolunun iyileştirilmesinin bütçelenmesi yapılmadan politik olarak geçilmesine imkân olmamıştır.⁶³

1840'ların sonunda Kanadalı çiftçilerin durumu daha iyi bir hale geleceğine çok daha kötü durumlara dönüşmüştür. 1846'da İngiliz hükümeti Kanada tahıl ticaretindeki eski emperyal sistemin önceliklerini bütçeleme aşamasında parçalara ayırmaya başlamıştır. 18. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan ve Mısır Kanunları olarak adlandırılan bu olay, İngiliz pazarlarına giren tahıllar üzerindeki gümrük vergilerinin kayan ölçüsüne karşı ilerisini hesaba katarak Britanya'daki yerel üreticilerin gelişmesinin otomatik olarak korunmasını yerel fiyatlar yükseldiğinde pazardaki tahıl fiyatlarını düşürmek yoluyla sağlamaktan ibaret olmuştur. İngiliz kolonilerinden yapılan tahıl ithalatına rağmen bu gümrük vergileri konusu diğer ülkelerden yapılan ithalatlarda oranların düşmesine sebep olmuştur. Bu tercihli muamele 19. yüzyılın başlarında Britanya'da kötü hasatlar ve yüksek tahıl fiyatlarıyla birleşince Kanadalı çiftçilere Britanya ile buğday ve un merkezli ihracat ticaretinin geliştirilmesi ve üretimin yaygınlaştırılması fırsatını vermiştir. Bu, Britanya'daki üreticilerin de gelişmesini etkilemiştir. Çünkü gıda fiyatlarını ve bunun sonucunda sanayi işçilerinin ücretlerini kontrol altında tutan sınırlamaların ortadan kaldırılması için Britanya'da politik bir baskı oluşmuştur. Mısır Kanunları 1849'da ilga edilmiştir. Yine 1849'da buğday ithalatındaki gümrük vergileri azaltılarak nominal seviyelere çekilmiş ve 1869'da da büsbütün kaldırılmıştır. İngiliz pazarlarındaki tercihli muamelenin zararlarının karşısında olan birçok çiftçi Amerika Birleşik Devletleri ile birlik olmayı öneren Kanada'daki 1848-1849 Ekleme Hareketini ve 1850'lerdeki Mütakabiliyet Antlaşmasını desteklemiştir.⁶⁴

Bunlara ek olarak talepler tarafındaki önemli değişiklikler ve ayrıca Kuzey Amerika'nın tarıma dayalı sanayiindeki üretim metodlarının anlamlı değişiklikleri söz konusu olmuştur. Tarımdaki teknik değişikliklerin oranı 1830'ların başlarında hızlanmıştır. Yüzyılın ortalarında beygir gücü ile çalışan

⁶³ M. A., McInnis. Some Pitfalls in the 1851-52 Census of Agriculture of Lower Canada, *Histoire sociale/Social History*, 14, May 1981, s. 219-231.

⁶⁴ J., Isbister. Agriculture, Balanced Growth and Social Change in Central Canada since 1850: An Interpretation, *Economic Development and Cultural Change*, 25, July 1977, s. 673-697.

mekanik biçerdöverler ve harman dövücüler özellikle Batı Kanada'nın geniş çiftliklerinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda çiftlik iş gücündeki taleplerde azalma ve dönüm başına düşen ürün miktarında artışlar söz konusu olmuştur. Birçok çiftçi kendi toprağındaki tarımsal verimliliğı artırmak için önemli yatırımlar yapmaya başlamıştır. İşlenmiş topraklar drenajlarla ve uzayan hasat dönemleriyle geliştirilmiştir. Aşınmış kaya parçalarının temizlenmesi ile topraklar çiftlik işlemleri için ekime hazır hale getirilmeye çalışılmıştır. Çiftçilerin geliştiğıine dair elde edilebilir daha birçok bilgi bulunmuştur. Tarıma dayalı toplumlar ve tarımla ilgili eğitim amaçlı programlar 1840'lar ve 1850'lerdeki çiftlik hayatının özelliklerinin oluşmasında önemli yer tutmuştur. Ayrıca yeni ürünler ve yeni üretim biçimleri hakkındaki bilgilendirmelerle çiftçiler daha güçlü bir hale getirilmiştir.⁶⁵

Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen birçok yenilik de Batı Kanada'daki çiftçilerin ticari olarak başarılı olmalarına sebep olmuştur. Doğu Kanada'da çiftçiler ise 19. yüzyılın ortalarındaki yeni durumlara daha yavaş adapte olmuşlardır. 1840'larda kırsal nüfus hızla büyümüştür fakat çiftlik gelirleri sabit kalmıştır. Nakliyat ücretlerinin-harcamalarının düşmesi gibi Quebec'teki çiftçiler Amerika'nın orta batısından ve Ontario'dan gelen üreticilerle artan bir rekabete girmek zorunda kalmışlardır. Özellikle batıdaki yeni tarımsal bölgelerde uygulanan geniş temelli üretim yöntemleri ile üretilmiş olan buğday konusunda rekabet büyük olmuştur. Çoğu Quebec çiftçisi özellikle de eski feodal bölgelerdeki çiftçiler, yeni makineler veya atlar kullanmak için bütçelerini yeterli hale getirmeye çalışmışlardır. Bazıları ise hayatlarını idame ettirebilmek için tarlalarında ektikleri, ürettikleri ürünlerin çeşitliliğı konusunda adımlar atmaya çalışmışlar ve saman, karabuğday ve yulaf gibi ürünlerin üretimine odaklanmışlardır. Ayrıca çiftlik hayvancılığı ve mandıracılık gibi değişik başka alanlara da kayma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bütün bunlardan hiçbirini yapamayan ve yeterli ekonomik imkânı olanların bir kısmı ise çiftliklerini terk ederek şehirlere göç etmişlerdir. Fransızca konuşan çiftçilerin büyük bir bölümü, Maine, New

⁶⁵ McCalla, 1993, s. 115.

Hampshire ve Vermont gibi şehirlerdeki fabrikalarda iş bulmak için bu bölgelere göç etmeyi uygun bulmuşlardır.⁶⁶

1850'den sonra Quebec çiftçilerinin, buğday üretimini kolaylaştıran gelişmelere sahip pazarlarla sütçülük ve besicilik konularında et ve süt ürünleri ile boy ölçüşebilir hale geldikleri görülmüştür. Montreal ve diğer şehirlerin gelişmesi yağ, peynir ve et gibi ürünler için yeni pazarlar doğurmuştur. Quebec'teki bu süt ürünleri Amerika Birleşik Devletleri pazarlarına da girmeyi başarmıştır. Mütakabiliyet esasına dayalı işleyiş sona erdiğinde yani 1866'da Kanada hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri'nden ithal edilen et, yağ ve peynir gibi ürünlerin yerel üreticilerinin korunması için bu ürünlerin ithalatında gümrük vergileri koymuştur.⁶⁷

Batı Kanada'daki birçok çiftçi, toprak kalitesinden, iklim şartlarının kolaylığından ve ihtiyaç duyulan yeni üretim yöntemlerinin kabulü için gerekli olan yeterli finans sebebi ile daha iyi bir duruma gelmiştir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında diğer ürünlerdeki ve mandıracılıktaki ilerlemelerle buğday üretiminde rekabet edebilir bir hale gelmiştir. 1850'lerde Batı Kanada'dan yapılan süt ürünleri ihracatı önemsiz bir boyutta kalmıştır. Fakat Konfederasyon zamanında buğday ihracatındaki değerler aşılmıştır. Bu değişikliğin sebepleri araştırılmıştır fakat bu sebepler hala tam olarak anlaşılamamıştır. Kısa dönemli ticari kazançlar için toprağın korunmasını gerektiren zayıf tarımsal uygulamalar toprak verimliliğindeki azalmanın bazı delillerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca buğdaydan gelen çiftlik gelirlerinin diğer ürünlerden gelen gelirlerden daha yüksek olması söz konusu olmuştur. Ancak bu durum çok belirsiz olmuştur. Fiyatlardaki ve mahsullerdeki keskin değişimler dolayısıyla alternatif ürünler çiftçiler için muhtemelen daha az cazip hale gelmiştir. Ortaya çıkan gelişmeler, Toronto ve Hamilton gibi büyük kentsel merkezlerin gelişmesinden dolayı bu merkezlerin süt ve et ürünlerinin yerel pazarlarının yerini almasına sebep

⁶⁶ R.E., Ankli and K. Duncan. Farm Making Costs in Early Ontario, Canadian Papers in Rural History, 4, 1983, s. 157.

⁶⁷ S., Courville and N. Sequin. Rural Life in Nineteenth Century Quebec, Ottawa, Canadian Historical Association Booklet No. 47, 1989, s. 147.

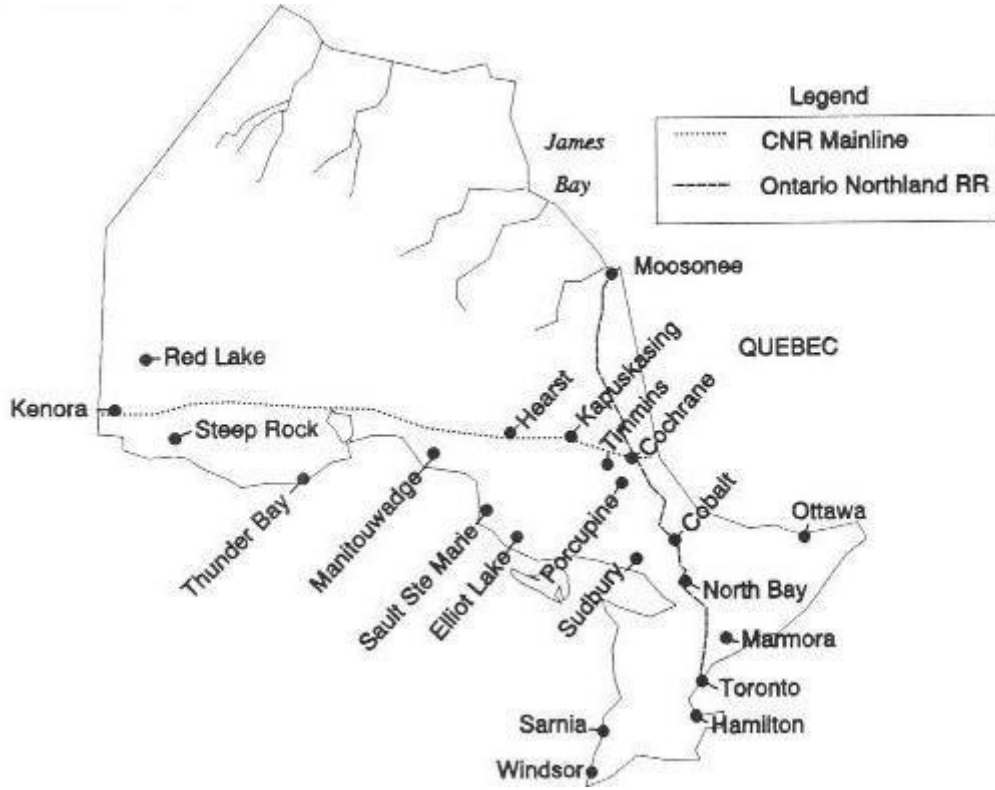
olmuştur. Ayrıca yabancı pazarlara yayılmaya başlamak da fırsatların çoğalmasına yol açmıştır.⁶⁸

Bu gibi önemli yeni tarımsal faaliyetler merkezi Kanada'da büyümeye devam etmiştir. 1860'lardan itibaren Kuzey Amerika'nın bu bölgesinde tarımsal yerleşmenin sınırındaki pratik amaçlar çok daha açık hale gelmiştir. Bazılarına göre kuzeye doğru yayılma muhtemel olsa bile merkezi Kanada'nın kuzey kısımlarında birçok yıkıcı girişimler olmuştur. Bu sebeple tarım amaçlı yerleşimciler güney batı Ontario ve doğu Manitoba gibi daha batıdaki yerlere doğru kaymayı uygun bulmuşlardır. Merkezi Kanada ve Ontario, Quebec, Toronto gibi büyük yerleşim yerlerinin aynı zamanda büyük pazarlar olmaları ulaştırma ve nakliyatındaki sorunların da halledilmesiyle birlikte tarım amaçlı faaliyetlerin buralarda yapılmasından ziyade buraların satış ve dağıtım yeri olarak görülmelerine yol açmıştır.⁶⁹

⁶⁸ R.C., Haris and J. Warkentin. Canada before Confederation: A Study in Historical Geography, Toronto, Oxford University Press, 1974, s. 232.

⁶⁹ R.L., Jones. History of Agriculture in Ontario 1613–1880, Toronto, University of Toronto Press, 1946, s. 122.

2. ONTARIO EYALETİNDE TARIMSAL YAPI

Şekil 3. Ontario

Kaynak: Rea, 1991, s. 276

Ontario ekonomisinin başlangıcında kereste, kürk ve madenler gibi doğal kaynakların peşinde koşma faaliyetleri söz konusu olmuştur. Eyaletin pek çok nehir ve gölleri, bilhassa Büyük Göller bölgesi, doğal ulaşım yolları için yapılmıştır.⁷⁰ Ontario, insanların yeni sanayiler için araştırmalara başlaması ve zengin tarım arazilerini temizleyerek ekime müsait hale getirmelerinden beri nüfus olarak giderek büyümüştür. Bugün, kuzey Ontario'nun ekonomisi, doğal kaynaklara hala son derece bağımlıdır. Güney Ontario ise Amerika Birleşik Devletleri pazarına yakınlığı sebebiyle sanayileşmiştir. Ontario, Kuzey Amerika üretiminin ana damarının bir parçası durumunda olmuştur çünkü konumu itibarıyla büyük Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri pazarlarına hizmet verme imkânlarına sahip olmuştur. 2,7 trilyon \$'lık gelirleriyle 106 milyon insan Toronto'ya bir günlük taşıma mesafesinde yaşamaktadır. Ancak 21. yüzyılda birçok Ontariolu

⁷⁰ Drummond, 1987, s. 51.

sanayiden ziyade hizmetler sektöründe istihdam edilme eğiliminde olmuştur. Ontario, insanlara bilgi ve telekomünikasyon teknolojisi, otomotiv, uzay, plastik ve yaşam bilimleri gibi ekonominin tüm sektörlerinde mükemmel imkânlar sunmaktadır.⁷¹

2.1. Üretim Faktörleri Bakımından

2.1.1. Nüfus

İnsan yapımı eserler ve arkeolojik bulgular bugünkü Ontario'da insan yerleşiminin 7000 yıl öncesine kadar gittiğini göstermiştir. Burada birçok farklı yerel kültür ve dil gelişmiştir. Kuzeydeki Algonquin, Cree ve Ojibwa'da balıkçılık ve avcılık yapılmıştır. Güneydeki ilk çiftçiler ise Huron, Petun, Attiwandaron ve Iroquoistelerdir. Iroquoislar; Seneca, Cayuga, Onondaga, Oneida ve Mohawk halklarından oluşan 5 ayrı milleti içermişlerdir. Tuscaroralar 1722'de bu beş millete katılmıştır ve böylece bilinen 6 millet oluşmuştur. Iroquoisler çoğunun krala sadık kimseler olarak Ontario'ya göç ettikleri Amerikan Devrimi'nden sonrasına kadar çoğunlukla kuzeydeki New York Devleti'nde yaşamışlardır.⁷²

Ontario'ya ilk gelen Avrupalılar olan Fransız kâşifler Etienne Brule ve Samuel de Champlain; 1610 ve 1615'te ayrı ayrı Ontario Gölü'ne doğru St. Lawrence Nehri'ni izleyerek botlarla gelmişlerdir. Henry Hudson kuzeyden Ontario içlerine doğru gemi ile yola çıkmıştır ve 1611'de Ontario'yu Britanya için Hudson Bay alanı olarak benimsemiştir. Fransız ve İngilizlerin her ikisi de şiddetli bir şekilde Ontario'nun ticari imkânları ile bilhassa da kürk ticareti ile ilgilenmişlerdir. İlgilerini korumak için de binalarla oraları tahkim etmişlerdir. Ontario'ya ilk gelen yerleşimciler temellerini; iklim ve toprak bakımından çiftçiliğe daha uygun olan ve Büyük Göller ile St. Lawrence nehrinin doğal taşıma yolları üzerinde olan güneyde kurmayı tercih etmişlerdir.

⁷¹ http://www.ontario.ca/en/about_ontario/EC001036?openNav=economy, 2009

⁷² <http://www.ontario.ca>, 2009

Ontario isminin, Iroquis dilinde “köpüren su” anlamındaki “kanadario” sözcüğünden geldiği ileri sürülmüştür. Ontario; Quebec, Nova Scotia ve New Brunswick ile birlikte, Kanada Konfederasyonu’nu kuran dört eyaletten birisi olmuştur. Eyaletin parolasının da ifade ettiği gibi Ontario⁷³ Amerikan Bağımsızlık Hareketi’nin karşı tezi olmuştur ve Büyük Britanya İmparatorluğu’na sadık olanların yerleştiği eyaletlerin toplamından oluşmuştur. Çeşitli yerli kabilelerinin yaşadığı Ontario’ya ilk gelen Batılı, 1610 yılında, Hudsons Bay Company’den Henry Hudson’dır. Hemen akabinde, 1613’te Fransız kaşifler Samuel de Champlin ve Etienne Brulé, yerlilerle ilk teması sağlamışlardır. 1774’te İngilizler, bugünkü Güney Ontario ve Quebec’in bir bölümünü kontrol altına almışlar ve 1791’deki Antlaşma ile eyalet ikiye bölünmüştür. Fransızlar önceleri Ontario nüfusunun çoğunluğunu oluşturmuş olsa da, Amerikan Bağımsızlık Savaşı’ndan kaçan loyalistler nüfus dengesini İngilizler lehine değiştirmiştir. Bir istikrarsızlık döneminden sonra 1840’ta Ontario ve Quebec tekrar Kanada Eyaleti adı altında birleşmiştir. Ancak bu durum, iki milletli ve kültürlü yapıyı değiştirememiş ve 1864’teki konfederasyon görüşmelerine Ontario ve Quebec ayrı eyaletler olarak başlamışlardır.

Fransız ve İngilizler Yeni Dünya’da da tıpkı Eski Dünya’da olduğu gibi birbirleriyle rekabet halinde olmuş ve 1600’lerin başlarında Kuzey Amerika’da aralıklarla birbirleriyle savaşmışlardır. İngilizler ile Fransızlar arasında, “Yedi Yıl Savaşları” olarak bilinen son savaş olan Kanada Savaşı 1754’te başlamış ve 1763’te Paris Antlaşması ile de sona ermiştir. Bu antlaşmayla Fransa kendi benimsediği bu toprakları Büyük Britanya’ya terk etmiştir. İngiliz yerleşimciler, 1775’te başlayan Amerikan Devrimi tarafından desteklenmişlerdir. Devrim Savaşı 1783’te bitmiştir fakat Britanya’ya (Birleşik Krallık İmparatorluğu) aynen bağlı kalmak isteyen sömürge yerleşimcileri Ontario’ya akın etmişlerdir.

1791’e kadar St Lawrence Nehri’nin ve Büyük Göllerin kuzeyindeki bütün topraklar Quebec olarak adlandırılmıştır. 1791’de Anayasal Hareket,

⁷³ Ve aslında Quebec hariç olmak üzere tüm Kanada.

bu geniş yurdu bölmüş ve yeniden isimlendirmiştir: Ontario'nun bulunduğu alan Yukarı Kanada, eski Quebec'ten kalan alan ise Aşağı Kanada olarak isimlendirilmiştir. Yukarı Kanada'nın ilk başkenti Newark⁷⁴, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri sınırında yer almıştır. 1793'te başkent, güneydeki yeni cumhuriyetten gelecek olan saldırılara karşı daha az savunmasız olan York⁷⁵ şehrine taşınmıştır. Yukarı Kanada'nın ilk vali vekili de General John Graves Simcoe olmuştur. O zamanlarda, Yukarı Kanada'da yaklaşık 15.000 insan yaşamıştır. Sonraki yirmi yılda New York Devleti'nden Alman yerleşimciler, Büyük Nehir Vadisi'nde yaşayan Mennoniteler ve Glengarry County'de yaşayan Katolik Kuzey İskoçyalıları içeren çeşitli gruplar da gelmişlerdir. 1812'de savaşın patlak verdiği zamana kadar nüfus yaklaşık 90.000'e çıkmıştır.

Atlantik Okyanusu'ndaki İngiliz tacizleri, ticari problemler ve İngilizlerin Amerika Birleşik Devletleri'nden Britanya'nın kuzey Amerika kolonilerine katılmasını istemeleri 1812'de Amerika Birleşik Devletleri'ni kızdırmıştır ve Amerika Birleşik Devletleri Büyük Britanya'ya ve kuşatılmış Yukarı Kanada'ya savaş ilan etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı güçler 1812'de geri püskürtülmüşlerdir. Amerikalılar buna rağmen Toronto'daki kongre binalarını 1813'te yakmışlardır. İngilizler buna 1814'te Washington'u kuşatıp Kongre Binasını ve Başkanlık Sarayını yakarak misillemede bulunmuşlardır. Savaş 1814'te Ghent Antlaşması ile çıkmaz halde son bulmuştur. 1812 savaşına kadar Ontario'nun beyaz nüfusu Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen kralcılar, öncü çiftçiler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Pensilvanya eyaletinden gelen Quaker'larla Mennonitlerden oluşmuştur. 1815–1850 sırasında bölgeye çok sayıda İngiliz yerleşmiştir. 1896–1914 yılları arasında gelen Avrupalı göçmenler arasında Almanlar, İskandinavlar, Ruslar, Polonyalılar, Ukraynalılar ve İtalyanlar çoğunluğu teşkil etmişlerdir. Ontario'nun siyah nüfusu Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Hint Adalarından gelen köle ve göçmenlerin çocuklarından

⁷⁴ Bugün Niagara-on-the-Lake yani "Göldeki Niagara"

⁷⁵ Bugünkü Toronto şehri

oluşmuştur.⁷⁶ Vasıflı işgücünün büyük bölümünün Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmesi çeşitli sorunlara yol açmıştır. Amerikan Devrim Savaşından sonra Krala bağlı binlerce yerleşimcinin yerleşerek tarımla uğraşmaları, kürk ticareti, savaş ve Yerli politikasıyla birlikte bu bölgenin 1784'te geniş bir ekonomik sistemin bir parçası olmasına yol açmıştır. Doksan yıl sonra eyaletin tarıma elverişli olan güneyi geniş bir yerleşime şahit olmuştur ve ekonomi daha çok sanayileşmiştir. Montreal bölgesi boyunca orası Kanada Dominyonunun ekonomik kalbi olmuştur. İlk yetmiş yıl için gelişmeler dışarıdan gelen yeni nüfus ve yeni kaynakların sonucu olarak yoğun bir gelişimden ibaret kalmıştır. Bu yoğun gelişim boyunca, kişi başına düşen milli gelir artarken büyük milli gelir de hızla zenginleşebilmiştir. Ama bu yine de ekonomistlerin öngördüğünden daha yavaş olmuştur. Bu yoğun artış bireylerin ve ev halkının gerçek yaşam standartlarını arttırmak için kullanılabilmektedir. Ancak yine de bireylerin kazançları genç nüfus ve yeni yerleşimcilerin de dâhil olduğu toplam veri içinde geri planda kalmıştır. Yukarı Kanada'da 1850'den kısa bir süre sonra yüksek bir doğum artış oranı ve devam eden göçler yıllık yüzde 7'lik, her on yılda ise nüfusu ikiye katlayan bir nüfus artış hızına yol açmıştır. Toprağın yüzölçümü üzerindeki kültürel gelişme de neredeyse nüfus artışıyla aynı oranda gerçekleşmiştir.⁷⁷

1851'den sonra nüfus artış oranı keskin bir şekilde düşmüş ve 1861'den yüzyılın sonuna kadar Ontario'nun nüfus artışı azımsanmayacak bir göç sayısına ulaşana kadar yavaşlamıştır. Yüzyılın ikinci yarısı boyunca kentleşme, sanayileşme ve kişi başına düşen gelir miktarı olarak karakterize edilen gelişim süreci yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu periyotu takip eden süreçlerdeki rakamların hepsi Ian Drummond'un bu serideki kitaplarından Plansız Gelişim isimli kitabında yer almıştır.

⁷⁶ McCalla, 1993, s. 119.

⁷⁷ McCalla, 1993, s. 49.

Tablo 4
Yukarı Kanada’da Nüfus ve Yerleşim Alanları
(1785–1871)

Sene	Nüfus (000s)	Yerleşim Alanları Büyük­lüğü (000s acre*)	Kişi Başı­na Düşen Alan (acre)
1785	6		
1791	14		
1796	25		
1805	46	179	3,9
1811	60		
1817	83	325	3,9
1821	118	422	3,7
1826	166	620	3,7
1831	237	818	3,5
1836	374	1,284	3,4
1842	487	1,752	3,6
1848	726	2,547	3,5
1851	952	3,706	3,9
1861	1,396	6,052	4,3
1871	1,621	8,834	5,4

* 1 acre; 4047 m² veya 0,40 hektara tekabül etmektedir.

Not: En az 1817’ye kadar ve muhtemelen 1840’lara kadar olan bu rakamlar sadece Avrupa kökenlilerin nüfusudur, buna 7,000 ile 10,000 arası kadar yerlilerin de eklenmesi gerekmektedir.

Kaynak: McCalla, 1993, s. 249.

Ne 1850’den önceki gelişim ne de mevcut gelişim çok fazla yoğun olabilmıştır. Fakat şurası açıktır ki derin dönüşüm, yüzyılın ortalarında başlamıştır. 1850’lerdeki artış, daha önce eşî görülmemiş buğday ihracatı ve yoğun demiryolu yatırımının yanında; söz konusu çağda Britanya’nın serbest ticarete yönelmesi, Kanada’nın zamanla kazandığı hükümet sorumluluğu ve

konfederasyonun yerini alan süreçteki liderliği gibi büyük politik dönüşüm ve sanayileşmenin başlaması gibi bütün ilgi çekici dönüşümler ile birlikte tarihçiler için önemli mevzular oluşturmuştur. Sosyal ve ekonomik tarihçiler süreçten çekilmişlerdir çünkü nüfus sayımı verileri onlar için daha ulaşılabilir veriler sağlamıştır. Fakat yüzyılın ortasına odaklanan araştırmalar bu periyodun başındaki ekonomik süreçleri tam olarak açıklayamamıştır. Kesin olarak veya açıkça 1840'lardan önceki uzun ekonomik genişleme dönemi gösteren anakronizm belki kendi terimleri ile değil ama yüzyılın ortalarında meydana gelen patlamadaki nihai sonucun ilişkilerini ortaya koyabilmeyi teşvik etmiştir. Mesela 1850'den önceki periyottaki rakamlar, gelişimdeki engeller ve ekonomik süreçteki engeller gibi kolonyal ekonomide eksiklik yaratan gergin durum bu çerçevede ele alınabilir olmuştur. Bu gibi yaklaşımlar meydana gelen olayları ve gelecekteki göçler ve çiftçilerin yerleşmeleriyle ilgili olayları açıklamak için henüz yeterli veriler ve bakış açıları sağlayamamıştır.

Ontario'nun nüfusuyla alakalı olarak 1871'den 1971'e kadar olan bilgiler için aşağıdaki tablolara (Tablo-5 ve Tablo-6) bakılabilir. Tablo-5'te 1871'den 1941'e kadar olan dönemde Kanada nüfusu içinde ülkenin iki büyük bölgesi Quebec ve Ontario'nun nüfuslarının oranı gösterilmiştir. Hatırlanacağı üzere bu konuya tezimizin giriş kısmında da vurgu yapmıştık. Nitekim bu iki eyalet Kanada'nın nüfusunun neredeyse dörtte üçüne tekabül etmiştir. Bu durum da sözkonusu iki bölgenin ülke için ne kadar büyük önem arz ettiğini göstermiştir.

Tablo 5
Quebec ve Ontario Nüfusunun Kanada
Nüfusu İçindeki Oranları 1871-1941 (%)

Sene	Quebec	Ontario
1871	32,3	43,9
1881	31,4	44,6
1891	30,8	43,8
1901	30,7	40,6
1911	27,8	35,1
1921	26,9	33,4
1931	27,7	33,1
1941	29,0	32,9

Kaynak: Drummond, 1987, s.365

Özellikle mevzumuz olan Ontario nüfusunun Kanada nüfusu içindeki oranları dikkate alındığında 1941'den sonrası için de önemini hiç yitirmediği hatta aksine arttırdığı Tablo-6'da gözler önüne serilmiştir. Zira 1941'den sonraki hemen hemen her on yıl için 1-1,5 puanlık bir artış söz konusu olmuştur. Nüfus sayısından ziyade Kanada nüfusu içindeki oranını mukayeseli olarak değerlendirmek bizleri daha doğru sonuçlara götürebilecek verileri sunmuştur. Bu sebeple Tablo-6'da da görüldüğü üzere 1941 ile 1951 arasında yüzde 0,1 puanlık bir azalma söz konusu iken 1951 ile 1961 arasında bu artış yüzde 1,4'lük bir artış ve sonraki on yıl olan 1961 ile 1971 arasında ise 1,5 puanlık bir artışı söz konusu etmiştir. 1941 ile 1951 arasındaki dönemde görülen azalmayı savaş sonrası dönemle ilişkilendirebilmek mümkün olmuştur.

Tablo 6
Ontario ve Kanada'nın Nüfusu, 1941-71

Sene	Ontario (bin kişi)	Kanada (bin kişi)	Kanada nüfusu içinde Ontario nüfusunun oranı (%)
1941	3.788	11.507	32,9
1951	4.598	14.009	32,8
1961	6.236	18.238	34,2
1971	7.703	21.568	35,7

Kaynak: Rea, 1985, s. 27.

2.1.2. Toprak ve Teknoloji

Ontario'daki göllerin sayısı 250 binden fazla olup, bu göller, dünya tatlı su rezervlerinin üçte birini oluşturmuştur. Ontario Eyaleti, Kanada ekonomisinin kabaca %40'ını oluşturmuştur. Eyaletin başkenti Toronto, ülkenin finans merkezi ve aynı zamanda en büyük şehri olmuştur. Toronto'nun bir diğer özelliğinin, dünyanın en kozmopolit metropol alanlarından biri olduğu düşüncesi ileri sürülmüştür. Kuzey Ontario, kereste, madencilik, mineral ve diğer doğal kaynaklara dayalı bir ekonomiye sahip iken, Güney Ontario, ileri derecede endüstrileşmiş bir bölge halinde olmuştur.⁷⁸ Otomotiv ve makine sanayi ile finansal hizmetler oldukça gelişmiştir. Kanada'nın sanayi ürünleri ihracının %60'ı Ontario tarafından gerçekleştirilmiştir ve eyaletin, Amerika Birleşik Devletleri'nin yanbaşıında olmasının bu konuda büyük katkısı olmuştur. Ontario, Michigan'dan sonra Kuzey Amerika'daki en önemli motorlu taşıt montaj bölgesi olma özelliği göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ne ihraç edilen araç sayısı, Japonya ve Meksika'dan daha fazladır. Ontario'nun konumunun, Amerika Birleşik Devletleri'nin en yoğun nüfuslu ve Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin motoru niteğindeki bölgelere yakın olması, Ontario için çok önemli bir avantaj meydana getirmiştir. Ontario'nun bu önemli konumuna örnek verilecek olursa şöyle bir mukayese ortaya konulabilir: Ontario, New York'a uçakla bir saat, karayolu ile 7-8 saatlik bir mesafede, Detroit karayolu ile üç saatlik mesafede kurulmuştur. İleri derecede sanayileşmiş olmakla birlikte Ontario, tarım açısından da tüm Kanada içinde ağırlık taşımıştır. Kanada'daki birinci sınıf tarımsal arazilerin yarısından çoğu Ontario'da kurulmuştur ve 56 bin çiftliğin toplam cirosu 8,3 milyar CAD'yi bulmuştur. Bu rakamın, Kanada'nın tarımsal gelir toplamının dörtte biri civarına denk geldiği ileri sürülmüştür.⁷⁹

Ontario'nun doğal kaynaklar temeli, yayılmanın, keşiflerin ve teknik değişimlerin devam eden süreçleri boyunca önemli ölçüde değişmiştir. Toprak kaynakları Ontario'daki üreticiler için önemli değişiklikler

⁷⁸ Drummond, 1987, s. 170.

⁷⁹ <http://www.ontario.ca>, 2009.

gerçekleşmiş olan diğer bölgelerden ithal edilerek sağlanabilir durumda olmuştur. Özellikle 1959 yılında St. Lawrence Denizyolu'nun açılmasıyla Labrador'dan nakiller gerçekleşmiştir. 1950'lerdeki boru hattı projesiyle de batı Kanada'da petrol ve doğal gaz mümkün hale gelmiştir. Ayrıca eyaletteki demir ve çelik sanayini desteklemek için Amerika Birleşik Devletleri'nden kömür ithali mümkün olmuştur. Eyaletteki en önemli kaynak gelişimi 1940'lar ve 1950'lerdeki mineral keşiflerinde gerçekleşmiştir. Bu keşiflerde uranyum ve demir cevherlerinde çok büyük ticarî rezervler ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca 1964'te Timmins yakınlarındaki Teksas Kükürt Körfezi'nin bulunmasıyla çok geniş ve önemli metal birikimine ulaşılmıştır. Fakat bunun yanında bazı kaynaklar da tükenme noktasına gelmiştir. Eyalette kurulu bulunan birçok maden işletmesi olgunluk ve yaşlılık işaretleri vermeye başlamıştır. Kuzey doğudaki altın madenleri ticarî kullanışlılığının sonlarında olduklarını göstermişlerdir. Netice itibarıyla doğal kaynaklar, tükenebilir kaynaklar olarak da birçok bilim adamı ve literatür tarafından tarif edilmiştir.⁸⁰ "Tarım amaçlı alanlarda yetiştirilen kısa idare süreli odunsu ürün ya da ormanlardaki plantasyonlardan üretilen odunsu biyokütle, bioekonomi gelişimi için önemli verileri oluşturmuştur. Yoğunlaştırılmış odunsu biyokütle plantasyonlarının ve enerji maksatlı ağaçlandırma alanlarının milli ağı, Kanada tarafından oluşturulmuştur ve bu sistem Kanada odun lifi merkezi tarafından Edmonton'da gözlem altına alınmıştır. Belirlenen alanlar ağı, büyüme rejimi seçeneklerine, artıma, alana, türlerin ve klonların uygunluğuna, en iyi uygulamalara, birlikte çalışan teknolojilere, maliyetlere ve dönüşüm fırsatlarına göre devam etmiştir. Günümüze kadar bu ekip, üniversitelerle, taşra ajanlarıyla, özel şirketlerle ve toprak sahipleriyle birlikte koordineli olarak çalışmayarını sürdürmüştür. Genç ormanlardan biyokütle eldesi, Kanada'nın hiçbir bölgesinde yeterli oranda değerlendirilememiştir. Fakat gelecekte biyolojik ürünler ve enerji için esas kaynak olabilecek bir potansiyele de sahip olduğu müşahade edilmiştir. Günümüzde, Kanada'da, enerji ve diğer biyolojik ürün eldesi maksatlı iki kısa periyotlu odunsu biyokütle üretim sistemi kullanılmaktadır. Ağaçlandırma, 12-20 yıllık tek bir rotasyon için tasarlanmış alanlara hızlı

⁸⁰ Drummond, 1987, s. 189.

büyüyen yüksek verim gücü olan türlerin, genellikle hibrit kavak türü ağaçların dikimlerinin yapılmasından meydana gelmektedir. Çoğu durumlarda ağaçlandırmalar, lif oranını artırmak, biyokütle kullanılabilirliğini yükseltmek, çeşitliliği artırmak, yatırım risklerini azaltmak için kısa idare süreli sistem ve verim gücü yüksek ağaç türleriyle yapılmaktadır. Hızlı ürün eldesi için, yoğunlaştırılmış odunsu biyokütle ağaçlandırmaları, toplam beş ila yedi defa ürün alınacak şekilde, 3–4 yıllık dönemlerle üretimi yapılabilecek kök sistemine sahip türlerin kullanımına göre, yönetim şekilleri belirlenmiştir. Bu tür ağaçlandırmalarda, çalılar, ağaç tipli söğütler ve hibrit kavaklar kullanılmaya özen gösterilmiştir. Ağaçsız tarım alanları bu her iki sistem içinde hedef potansiyel alanları meydana getirmişlerdir. Ağaçlandırma idaresi, hazırlanmış alanlar için hektar başına 1100 ila –1600 adet arasında değişen miktarlarda çelik bulunduran, kısa periyotta odun üreten sistemleri kullanmayı seçmiştir. Bu sistemler, 12–20 yıllık periyotlar içerisinde bitkileri kullanılabilir hale getirerek alternatif biyokütle kaynağı meydana getirme ya da yenileme gibi çalışmaları planlamaya imkân tanımışlardır. Arazi uygunluk sistemleri, Kanada’nın her bir yerinde odunsu lif ve biyokütle ürün potansiyellerini kararlaştırmak ve tespit etmek için geliştirilmişlerdir. Bu gelişme aşamasında ağaçlandırma hafif engebeli topografik yüzey ve yüksek kaliteli tarım alanlarının azaltılmasında sınırlandırılmıştır.”⁸¹

2.1.3. Sermaye ve Teşebbüs

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Meksika arasında yapılmış olan serbest ticaret antlaşmalarının Ontario ekonomisi üzerinde gerçekten büyük olumlu etkileri olmuştur. 1989 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada arasında yapılan ikili ticaret antlaşmasının yürürlüğe girmesi ve 1994 yılında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması’nın etkileri de önemli özelliklere sahip olmuştur. Kanada için anlaşma, güvenli ve istikrarlı Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika pazarlarına giriş anlamına gelmiştir. Zaten sonuç olarak da bu üç ticaret ortağı arasında karşılıklı

⁸¹ www.ogm.gov.tr/dokumanlar/eodunuretimi.doc, 2009.

olarak ihracat ve ithalat artışı şeklinde tezahür etmiştir. Ontario, yaklaşık 13,8 trilyon \$ gelire sahip 400 milyondan fazla insanın yaşadığı Kuzey Amerika Serbest Ticaret alanının kalbinde yerini almıştır. Kanada ile Amerika Birleşik Devletleri sınırında yapılan 1,3 milyar \$'dan fazla hacimli ticaretin 750 milyon \$'lık bölümü Ontario ile Amerika Birleşik Devletleri arasında gerçekleşmiştir. Ontario, üretim uzmanlığı, ihracat ve yenilikler gibi kaynakların eşsiz bir birleşimi olarak büyümeye devam edegelmiştir.

Ontario, tek başına bütün Kanada'nın ulusal gelirinin % 39'unu, toplam mal ihracatının % 43'ünü, yüksek teknoloji, finansal hizmetler ve diğer bilgi yoğun sektörlerde ise yarısını (% 50) oluşturmaktadır. Ontario, Kuzey Amerika üretim damarının bir parçası olarak iki büyük pazar olan Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin arasında bulunmaktadır. Ontario'nun temel imalat sanayii, otomotiv, bilgi ve iletişim teknolojileri, biyoteknoloji, ilaç ve tıbbi cihazlar gibi dalları içerisinde barındırmaktadır.

Ontario, Michigan ve bütün Meksika'nın önünde Kuzey Amerika'nın en büyük motorlu araç montajcılarında biri durumundadır. Ontario, Amerika Birleşik Devletleri ve dünya çapındaki diğer ülkelere bütün araçların % 85'ini ihraç etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Ontario'nun yaptığı % 80'den fazla ihracatla Ontario'nun en büyük ticaret ortağı konumundadır. Ontario şirketleri, 150 yıldan fazla bir zamandır dünya çapındaki müşterileri için kurum bileşenleri, meclisleri ve sistemlerine sahip olagelmıştır. Bugün bu şirketler Amerika Birleşik Devletleri ile yıllık 254 milyar \$'lık gönderiler ile eyalet içinde büyük ihalelere imza atmaktadırlar. Ontario, Kaliforniya'dan sonra Kuzey Amerika'daki yargı ve üretim personeli bakımından da ikinci sırada yer almaktadır.

2.2. Uygulanan İktisat Politikaları Bakımından

Kanadalılar ülkelerinin ekonomik gelişiminin, neredeyse üretim, ticaret, ekonomik ilişkiler ve dış pazarlarla birebir ilgili olduğunu anlamışlardır. Hammaddeler (Staples) perspektifinden bakıldığında,

bölgedeki ekonomik gelişim dengesiz bir görüntü arz etmiştir. Bir veya iki sektörün liderliği bölgesel ekonomiyi ileriye doğru sürüklemiştir. Bu yorumlama Kolonyal Amerikan gelişiminin araştırılması üzerine McCusker ve Menard tarafından yazılmış olan <<İngiliz Amerikasının Ekonomisi 1607–1789>> isimli eserde dile getirilmiştir. Bunların yaklaşımları, Guy Callender ve Douglas North gibi yazarların, 1790 ve 1860 arasındaki periyottan sonraki dönemde Amerikan gelişiminin, özellikle 19. yüzyıldaki doğu, batı veya kuzeybatı ve güney bölgeleri gibi üç ana bölgedeki bölgelerarası ihtisas ve ticaret sürecinde gördükleri ve ortaya koydukları çıkarımlara dayanmıştır. Fakat sonraki araştırmalar, Amerikan modellerinin, en azından sonraki periyottaki modellerin, hammadde temelli (staples-based) yaklaşımları desteklemedikleri görülmüştür. Bu sorunlar mantık, boyut, diziliş ve sebep sonuç ilişkisi içerisinde ortaya çıkarılmıştır. Mantık olarak, Charles Tiebout'un Kuzey'in Eleştirisinde yazdığı gibi, "Yapılan ihracatların yegâne veya en önemli otonom çeşitliliğin içinde bölgesel geliri belirlediğini varsaymak için sebep ortaya konulamamıştır."⁸²

Deneyisel testler önümüze bir ikilem çıkartmıştır: Dışarıdan gelen yabancı kaynaklar, olmuş olanın önemli bir açıklaması olmak zorunluluğunda kalmışlardır. Henüz meydana gelmiş olan gelişmeler ihtiyaç duyulandan çok daha küçük bir gelişimi göstermiştir. Gelişim, genellikle ekonominin küçük bir bölümünün göreceli olarak sadece herhangi bir sektörün öncülüğünde yürütülmesi ve toplanma gibi ön şartlarla birlikte meydana gelmiştir. 1820'den sonraki yılların Kanada'sı için Kenneth Buckley çok uzun zaman önce ortaya buna benzer bir düşünce koymuştur. Yukarı Kanada için hammadde açısından iki temel ihracat maddesi olan buğday ve çam kerestesi, hükümetin politikasına rağmen önemli görülmüştür. İhracatlar eyalete bağlanmanın ve geniş ekonomik evrenselliğin yollarından sadece birisi haline gelmiştir. Diğer harici etkenler; nüfus hareketlerini, trentleri ile fiyatlar ve döviz oranlarındaki dalgalanmalar olarak sayılabilmektedir. Fikirler, düşünceler, sermaye ve Britanya, Aşağı Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi diğer hükümetlerin politikaları da bunlar

⁸² McCalla, 1993, s. 4.

arasında ele alınabilmektedir. Bunların hiçbirisi hammadde üretiminin değişkenliğinin dengelenmesi zorunluluğunu yadsımayı gerektirmemiştir.⁸³

Aşağı ve Yukarı Kanada birlikte kurulmuş basit bir Laurentian ekonomiye⁸⁴ bağlı olarak buğday ve diğer tarım ürünlerini Yukarı Kanada'dan ırmak yoluyla gemilerle taşıyan bir ekonomiye sahipse bu dış ticaret olarak isimlendirilememiş fakat geniş bir iç-ticaretin bileşenlerinden birini oluşturmuştur. Aynı husus Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri arasında nehirler kanalıyla yapılan sınır ticareti için de geçerli olmuştur. Sonra resmi veriler, Detroit ve Buffalo için de Yukarı Kanada'dan deniz nakliyatıyla yapılan yerel ticaretin de önemini ortaya koymuştur.⁸⁵

İhracat tarafından uzun mesafe ticaretler tasnifi, özellikle Atlantik Okyanusu'nun karşısına yapılan ticaretleri ifade etmek anlamında kullanılmıştır. Sonra sadece kereste, potas ve diğer bazı ağaç ürünleri ile değil, kürkler ve bazen buğday ve unu da 1850'den önce pazarlanan ihracat ürünleri olarak sayabilmek mümkün olmuştur. Yukarı Kanada'nın dışındaki deniz nakliyatının, oran olarak yakın pazarlarla eşit durumda olduğu gözlemlenmiştir.

Başlangıç tarihinden itibaren iç bölgeler ve Yukarı Kanada farklı şekillenmiştir. Hammadde üretimindeki muhteviyatın farklı derecelerine ve ortaya çıkandan daha az hammadde üretimi içeren bu alanların ticaretine rağmen gelişebilmeyi başarmışlardır. Benzer olarak eyalet ekonomisinin daralma ve artışları ile başlıca ihraç mallarının fiyatları özellikle Batı ekonomisinde meydana gelen ekonomik dalgalanmaların ve genel düzenin hepsine, daha sıkı bağlanmıştır. Ekonomi, sermayenin uygunsuz periyodik görünüşleri ve zaman zaman göreceli olarak yükselen fiyatlardaki gerginlik bakımından belli bir esneklik arz eder durumda bir seyir izlemiştir.⁸⁶

⁸³ Drummond, 1987, s. 125.

⁸⁴ St. Lawrence Irmağı'na bağlı ekonomi

⁸⁵ McCalla, 1993, s. 127.

⁸⁶ R.C., Haris. The Extension of France in Rural Canada, in J. R. Gibson, European Settlement and Development in North America, Toronto, University of Toronto Press, 1978, s. 27-45.

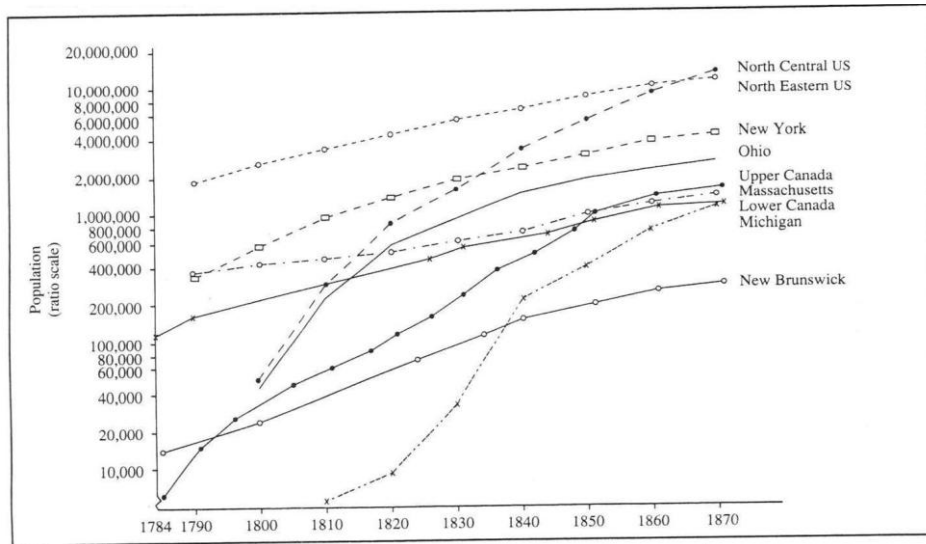
Hane halkının tüketimi ve yerel pazarlar için yaptıkları üretim en azından ekonominin dış boyutunun yayılış ve devamlılığı açısından hayati bir öneme sahip olmuştur. Hane halkının yaptığı üretimin büyüklüğü kendi ihtiyaçları için de ehemmiyet arz etmiştir. Onlar ayrıca yakın pazarlara üretim yapmak yoluyla geniş dış pazarlara da ulaşma imkânına kavuşmuşlardır. Bu üretimleri kendilerine de yeter durumda olmuştur. Sanatçıları, işçileri, profesyonelleri ve tüccarları da içeren azınlıktaki bir bölüm hane halkı da ayrıca çiftçilikle uğraşmışlardır. David Gogan, Peel County için çeşitli ekonomik aktivitelerle desteklenen kırsal zirai üretimi bulmuştur.

Yerel pazarlara yönelik potansiyel tarım üreticilerinin üretim miktarları için birtakım limitler konulmuştur. Fakat yerel pazarlar Yukarı Kanadalılara belli bir ihraç ürününe bağlı kalmaksızın istediklerini üretme hakkı tanımıştır. Bu sebeple bir çiftlik, buğday ve orman ürünlerinden çok daha fazlasını sağlamaya imkân tanımıştır.

Kuruluştaki ekonomik davranışları açıklamak için alternatifler önemli göstergeleri oluşturmuştur. Buna insanların yaptıkları seçimler gibi yapmakta oldukları işleri yapmaya devam etmeleri de dâhil edilmiştir. İnsanların içe ve dışa doğru hareketleri ile ve dünyanın en dinamik ekonomilerinden biri olan komşusu ile düzensiz dönem boyunca yapılan bir açık ekonomi geliştirmiştir. İnsanların Kanada'ya gelmeyi ve yakınlarını da çağırmayı seçmeleri, bir bakıma eyalet ekonomisinin sağladığı durumun ne doğu devletlerinde ne de Britanya'da sağlanabiliyor oluşundan kaynaklanmıştır. İnsanların burada yerleşmeyi seçmeleri yakın Amerikan devletlerine göre de daha memnun edici duruma sahip olmasından kaynaklanmıştır. Fakat bu ifade, ortalama hayat standardının sınırın diğer tarafı ile ölçülebilir ve mukayese edilebilir olacağını iddia etmek anlamında kullanılmamıştır. Onlarla ilişkilerde birazcık da olsa tutarlılık gösterilmesi belli bir mecburiyeti arz etmiştir. Elbette ki bireysel veya hane halkı bakış açısıyla göç etmek ya da yerleşmek kararının alınmasının bazı noktalarda bu durumun etkisi olmasa da o kişilerin ya da ailenin kazanması ya da kaybetmesini önceden belirleyebilmiştir. Bu yüzden

şimdiki zamanı ve geleceği anlamaları, güvenlik ve sağlıklarını korumaları, ekonominin sektörlerinde uzmanlık gerektiren meslekler edinmeleri ve toprakta hak sahibi olmaları ile aldıkları kararlar birbirleriyle çok alakalı bir durumu işaretlemiştir.

Göçmenler arasındaki siyasi düşünce farklılıklarından dolayı özellikle Yukarı Kanada'nın yabancılar yasasına geçmesinden sonra, eyalet ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki sınırda ortaya çıkan nüfus hareketlilikleri üzerinde kontroller sıkılaştırılmıştır. Ayrıca vergi oranları gibi konularda hükümetler arasında birtakım ticari engeller ortaya çıkmıştır. Fakat insanlar buna rağmen yüksek hayat standartlarına ulaşmak için çeşitli yollarla Yukarı Kanada'da güneye ve batıya doğru hareket etmeye devam etmişlerdir. Gelişim sürecinin kıtasal karakteri, kuzeyin ve Büyük Göller'in aşağısında güneyin nüfus gelişim ve artış oranları tarafından belirlenmiştir. Yukarı Kanada'nın yayılmasının zamanlaması ve oranının Batı New York, Michigan ve Ohio gibi komşu devletlerle uyumlu olması gerekmiştir.

Şekil 4. Seçili Alanlarda Nüfus Büyümesi Oranları, 1784–1871
Kaynak: McCalla, 1993, s.8.

Ekonominin durumunun baştanbaşa anlaşılması, bizim onun çeşitli unsurlarının önemine biçtiğimiz değerlerle bağlantılı olarak ele alınınca belli

bir anlam ifade eder hale gelebilmiştir. Bundan dolayı bu çalışmada, sektörler arası ve nüfus hareketleri verilerini, malların fiyatları ve döviz ile üretimin durumunu ele almamız da bir gereklilik olmuştur. Bazen bunlar, eksiklik –tarafılık- veya büyüklüğün gereklerini tahmin etmeye çalışan görüşler yoluyla, kapsamlı verilere ulaşamadığında sınırlı delillerden akıl yürütme ile çıkarılan ekonominin parçalarının hipotetik olarak yeniden yapılandırılmasını içermiştir. Genellikle bu gibi istatistikler tanımlayıcı bir anlama sahip olmuşlardır ve varsayımlar kullanılarak asıl olayların altında yatan belirsizliğin açılmasına yarayan şekiller oluşturmamıza yardımcı olmuşlardır. Tahminler normal olarak bildik kaynaklar ve ihraç malları sektörünün gerektiğinden az değer verilmesinden etkilenmiştir. Dolayısıyla artık analitik istatistiksel süreçlerle çalışmak tam olarak gerçeğe ulaşılmasını sağlayamaktan uzak bir hale gelmiştir. Çünkü yetersiz, belirsiz veya belgelerin çift anlamlılığı ve devre dair bilgilerin, değişkenlerin ve ilişkilerin birikimi ve ayrıntıların eksikliği söz konusu olmuştur. Mesela, burada birçok genel başlık altında birleştirilemeyen tasnif edilmeyen fiyatlar ve şahsî mallara verilen ağırlığın bilinmesinin zor olması buna bir örnek teşkil edebilmiştir.

Yayılmaya vurgu yapılırken, ekonominin niçin daha fazla gelişemediğinin ölçeğinin ve karmaşıklığının doğurduğu sınırlamaların neler olduğunun da sorgulanması önemli bir sorun teşkil etmiştir. Yukarı Kanada ile kırsal Aşağı Kanada'nın tarımsal pazar açısından çiftlik üretimlerinin mukayese edilmesi gerekmiştir. Henüz 1860'ta bile eyalet üretimi içinde tipik başarılı çiftliğin payı sadece kendi kendine yeter durumda bir gösterge sunmuştur ve çiftçilerin kullandıkları üretim teknikleri birbirlerinden çok da fazla farklılıkları barındıramamıştır. Hammadde modelinde, ekonomi için hammadde ihtiyacı dış kaynağa bağımlılıkta başlıca gösterge durumunda olmuştur. Fakat yerel mübadele ekonomisinde yerel araçlar ve talepler içkaynaklı bir sistemde yer almıştır. Ekonomik hareketliliğin seviyesi ve belirli bir dönemde egemen olan işlevlerin değişimi sadece yatırım öncesi faktörler ile ulaştırma ve çiftçilik tekniklerinin etkileriyle değil, sosyal yapı, toplumsal değerler ve kurumlarla da ilişkili olmak durumunda olmuştur.

Birbirleriyle ilişkili, özerkliği amaçlayan birçok otonom hane halkını ve çiftçileri içeren kırsal toplumlarda yatırım sermayesi biriktirmek ve ek işler yapmak yoluyla paranın getirisini yükseltmek oldukça yavaş seyretmiştir. Çünkü onlar ek üretim ve işlerin bu kadar kârlı bir kazanç getireceğini ummamışlardır. Dolayısıyla da emeklerinin kiralanması, birçok yerel ürünün ve yerel unsurlar yoluyla verilecek hizmetlerin satın alınması gibi işlerdeki gönülsüzlük yerel pazarların gelişmesini zorlaştırmıştır.⁸⁷

Bu gibi öncü çiftçilerin değer ve beklentileri tarihçiler arasında oldukça büyük tartışmalara yol açmıştır. Buradaki düşünce, kapitalist ekonomi öncesinde sosyal birlikler kurma özerkliği arayan çiftlik halkların durumu ile uyuşabilir olmuştur. Fakat alım-satımı, borç alımı ve borç verimini, sermayenin yaratılması ve harcanmasını içeren pazar ilişkilerinde ve izole olmuş öncü yerleşimcilerin evrensel sistemin bir parçası olmaları hususunda sıkıntılara yol açmıştır. Çiftçilerin pazardaki sözleşmeleri nadiren yüzyıllık veya daha fazla süreli olarak zuhur etmiştir. Onların kullandıkları araçlar basit ve Britanya'da kullanılanlarla aynı olmamakla birlikte benzer özellikler göstermiştir. Henüz ekonominin başlangıcından itibaren, çiftçiler pazarın gereklerine ve kurallarına karşı belli bir hassasiyet göstermişlerdir. Üreten ve destekleyen bir çiftlik çok uzun yılları içeren bir yatırımı gerekli kılmıştır. Ayrıca çiftlik yaşayanları, şimdiden bir çiftlik daha satın alıp almamayı düşünmeye başlamıştır. Üstelik çiftlik yaşayanları sadece kendi çiftlikleri ile değil bütün yerel ekonomiyi yapmakla da meşgul olmuşlardır. Gelişimin bu yerel sürecinde dışkaynaklı taleplerle ilişkiler hala bir keşfe ve çözümlemeye ihtiyaç duyma aşamasında olmuştur. Eskinin önceliğini ileri sürenler, dış ticaret ile yerel büyüme arasındaki nedensel ilişkiyi sebep sonuç ilişkisini ispatlamaktan ziyade böyle bir varsayımda bulunmayı daha mantıklı görmüşlerdir.

Bizim bildiğimiz buğday fiyatları, rekolte ve dalgalanmalardan başka çiftçilerin çoğu gelirin diğer başlıca kaynaklarına da sahip olmuşlardır. Göçmen rehberi gibi yazılı kaynaklar, buğdayın önemini henüz vurgulamıştır

⁸⁷ McCalla, 1993, s. 110.

ve göçmenlikteki artış zamanları ile buğday fiyatlarındaki artış birbirini izlemiştir. Bu da bu iki unsurun aralarında bir korelasyondan söz edilebilmesini mümkün kılmıştır. Bundan dolayı, buğdayın yerleşimcileri teşvik edici ve destekleyici stratejik veya en azından tılsımlı rolü olduğunu veya yatırım sürecine yol açtığını düşünebilmek mümkün hale gelmiştir. Bu tartışmaları bilmek, sonuçta buğday yetiştiricisi olsalar da olmasalar da, birçok göçmen için kesin olarak önemli olmuştur. Çünkü pazarlarda satmak için Yukarı Kanada’da yeterli miktarda üretimden sonra fazladan buğday üretilebilme imkânları hâsıl olmuştur. Fakat buna rağmen buğday ve çam, gelir ve güvencenin kaynakları olarak önemli olmakla birlikte bu ekonominin bütün hikâyesini oluşturmamıştır. Yukarı Kanada kendine mahkûm kılan bir veya iki ihraç malının, gelişimin canlılığını harekete geçirdiğini göstermekten ziyade, Kuzey Atlantik ve Kuzey Amerika gibi dinamik bir ekonomi içerisinde kendi kendini idame ettirebilen, olayları dengeleyebilen ve yayılmayı teşvik edici pek çok başka şeyi de türetebilen bir gelişimi göstermiştir.

Ontario eyaletinin Büyük Bunalımdan 1970’lerin ortalarına kadar olan ekonomik tarihinin bütün Kanada’nın ekonomik tarihi ile paralellik arz ettiği öne sürülmüştür. Bu son dönemle ilgili Kanada’nın genel ekonomik tarihi Ontario’daki gelişmelerle yakından alakalı olmuştur. Fakat çağdaş Kanadalı ekonomik tarihçiler yakın dönemdeki geniş uygulamaları araştırmakla ilgilenmemişlerdir. Onlar bunun yerine ilk meselelerle ilgili dar ekonometrik analizlerin tekniklere uygulanması ve ülkenin geçmişteki ticari hesaplarının üretim detaylarının yeniden yorumlanmasına odaklanmışlardır.⁸⁸

Kanada ekonomisi tarihteki bu gibi birçok ciddi bunalımların dışında mücadele edebilmeyi başarabilmesine rağmen büyük çöküşün derinliğinden dolayı 1930’larda aynı başarıyı gösterememiştir. 1933’te Kanada’nın

⁸⁸ Bu dönemle ilgili bilgiler M. S. Cross ve G. S. Kealey, *Modern Canada 1930-1980s*, Readings in Canadian Social History, Cilt 5, Toronto, McClelland ve Stewart, 1984. ve Paul Phillips ve Stephen Watson, *From Mobilization to Continentalism: The Canadian Economy in the Post-Depression Period’s*, Readings in Canadian Social History, Cilt 5, Toronto, ayrıca R. Bothwell, I. Drummond and J. English, *Canada since 1945: Power, Politics, and Provincialism*, University of Toronto Press, Toronto, 1981. gibi eserlere verilmiştir. Tezimizin konusu bu olmadığı için biz burada kısaca değinmeyi uygun bulduk.

işgücünün % 20'si işten çıkarılmıştır ve işsizlik zirve yapmıştır. Bunalımın ilk birkaç yılında fiyat seviyesi düşmüştür. Sonra 1937 ile 1938'de aşamalı olarak fiyatlar artmıştır ve 1939'da tekrar düşmeye başlamıştır.⁸⁹ 1939'da % 11'den fazla iş gücü işsiz kalmıştır.

Savaşın başlaması, Bunalımdan kurtulmayı oldukça hızlandırıcı bir etken olmuştur. Ekonomideki toplam harcama seviyesi yükselmiştir, işsizlik hızla aşağıya inmiştir, gelirler artmıştır ve enflasyon endişelendirmeye başlamıştır. Potansiyel iş gücünün önemli bir kısmı ordu içinde kullanılmıştır; 1939'da 9.000, 1940'ta ise 107.000 kişi ordu içerisinde istihdam edilmiştir. Ordu görevlerindeki sayı hızla büyümüştür ve 1944'te 779.000 kişiye ulaşmıştır. Toplamdaki sivil iş gücü ise savaş boyunca sabit kalmıştır. İşsiz olan ve iş arayan insanların sayısı 1939'da 529.000 iken 1944'te 63.000'e düşmüştür. İşsizlik oranı da % 1,4'ün altında kalmıştır. Bu oranlar en fazla % 6 ile 1975 yılında gerçekleşmiştir.

Askeri harcamalardaki seviyenin yüksekliğinden kaynaklanan enflasyon baskısını, tüketimin artmasını, ihrac pazarlarındaki artışı ve özel yatırımların seviyesinin yükselmesini önlemek için federal hükümet tarafından fiyatların kontrol altına alınması ve ekonominin karneye bağlanması uygulamaları başlatılmıştır. Ücretler ve fiyatların kontrol edilmesinin yardımıyla fiyatlardaki artışlar dengelenmiştir: Gayri Safi Milli Hâsıla 1940'ta % 33,1'den, 1945'te % 40,8'e çıkmıştır.

Savaş bitiminde de savaş sonunda beklenen durgunluk gerçekleşmemiştir. Ekonomi, kontrollerin kaldırılmasından sonra bile 1940 sonuna kadar ciddi bir enflasyon olmadan işlemiştir. 1950'lerin sonuna kadar da sivil işgücünün hızla artmasına rağmen işsizlik % 4 daha azalmıştır.

1950'lerin başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nin Kore Savaşı'nda Kanada'nın da yer almasından kaynaklanan ağır askeri harcamalardan dolayı fiyatlar yükselmiştir. Bu baskılar azaldığında, Kanadalılar 1953-1959

⁸⁹ F.H., Leacy. ed., Historical Statistics of Canada, 2. Baskı, Ottawa: Statistics Canada, 1983, s. 59.

döneminde enflasyonun yıllık ortalama oranının % 1,2'lerde seyretmesi ile birkaç yıl göreceli olarak ekonomik istikrarı yaşamışlardır. İşsizlik ortalama % 4,7 civarında olmuştur. Böyle olunca ekonominin performansı ile ilgili olarak yükselen bir endişe ortaya çıkmıştır. 1950'lerin sonlarından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'ndeki durgunluk, yatırım harcamalarındaki düşüş, cari hesaplardaki açığın büyümesi ve enflasyonun şaşırtıcı direnci uygun ekonomik politika ölçülerinin tartışılması konusunda gerginliğe yol açmıştır. Bu görüşler özellikle Kanada Bankası'nın müdürü James Coyne tarafından para stratejileriyle ilgili olarak savunulmuştur.⁹⁰ Ülkenin ekonomik meselelerinin yönetimini çevreleyen belirsizlik, Ottawa'daki liberal hükümetin kurallarının hüküm sürdüğü uzun dönemde artmıştır. Bu durum 1957'de Muhafazakârların kazandığı zafer ile sona erdirilmiştir.

1950'lerin sonlarındaki durgunluk 1960'ların başlarında son bulmuştur. Temmuz 1961'de James Coyne, bankadaki yöneticilik görevine tekrar gelmiştir. Para politikası gevşetilmiştir. İşsizlik tekrar düşüşe geçmiştir ve Kanada Doları'nın değeri düşmüştür. Mayıs 1962'de dolar, 92,5 Amerikan Sentinde dengelenmiştir. Bu, 1950'de uygulanmaya başlanan dalgalı kur rejiminde baskın çıkan değerlerin de altında olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın mali politikaların her ikisi de genişlemeden yana olmuştur. 1962'den 1965'e kadar olan Kanada federal bütçeleri, harcamaları yükseltmiştir ve vergileri azaltmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kenedy tarafından teşvik edilmiştir. 1964'ün vergi kesintileri ve sonradan Vietnam Savaşı ile ilgili ağır askeri harcamalar, vergi artırımıyla ilgili gerçekleşmemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan Kanada ihracatında patlama olmuştur. Kanada'daki taleplerde artış olmuştur, sonra üretim genişletilebilmiştir. İşsizlik 1961'de % 7,1'den 1966'da % 3,6'ya düşmüştür ve ülke ciddi enflasyon hakkında deneyimli hale gelmiştir. 1960'ların ortaları ile sonları arasında genel fiyatlar seviyesinde ortalama yıllık artış % 2,4'ten % 4,6'ya çıkmıştır.

⁹⁰ Gordon, H. Scott, The Economists versus the bank of Canada, The Ryerson Pres, Toronto, 1961, s. 88.

1960'ların sonlarındaki Kanada ihracatının yüksek seviyesi Kanada ücretler dengesinin sağlanmasına yardımcı olmuştur. Yabancı borsalarda Kanada dolarının değerinin istikrarını sürdürmesi için Kanada'daki para otoriteleri yüksek miktarlarda yabancı döviz alınmasını öne sürmüşlerdir. Sonuç, ticaret bankalarının para rezervlerinin yükseltilmesi ve Merkez Bankası'nın harcadığı çaba ile tutarlı bir şekilde para arzını yerli enflasyon oranı sınırında tutmak olarak tezahür etmiştir. Bu durumun dışında 1970 Mayıs'ının sonunda banka, Kanada doları için sabit kur oranı uygulamasını terk etmiştir. Zaten Kanada'daki birçok akademik ekonomist 1950'lerin sonlarındaki ücretler dengesindeki açık ve yüksek işsizlik oranlarının Coyne'un para politikasıyla ilgili olduğuna inanmıştır. Kanada dolarının paritesi Amerikan Dolarına hızla yaklaşmıştır. Fakat bu imkânları kullanmanın yerine, Kanada enflasyon oranının Amerika Birleşik Devletleri'nden daha aşağıda tutulması uygulaması ve daha kısıtlayıcı para politikası takip edilmiştir. Banka para arzının yayılmasına izin vermeye devam etmiştir. Çünkü muhtemelen işsizliğin yönetimi için enflasyonun kontrol altında tutulmaya çalışılması ekonomik politikada öncelikli görülmüştür. Her ne sebeple olursa olsun enflasyon oranının sürekli yükselmesi ve ekonominin genişlemesi kabullenilmiştir.⁹¹ 1972 ve 1973'teki ekonomik aktivitedeki iyileşmeye rağmen, işsizlik oranı % 5,5 ile yükseklerde kalmıştır. Politika yapımcılar ve birçok ekonomist, enflasyon oranının da tıpkı işsizlik gibi sadece çıktığı o yükseklikte sabit kalacağını beklerken, enflasyon oranının 1973'te % 7,5'a kadar ulaşan artışıyla şaşkınlığa düşmüşlerdir. Tabii bunda OPEC'in 1973'teki petrol ambargosunun da etkisinin olmadığı söylenememiştir. Bu ambargo en azından bütün petrol fiyatlarının da yükselmesine yol açtığı gibi Kanada ekonomisi açısından bu olayın gerçek etkilerinin neler olduğu da analistler arasındaki bir çekişme mevzuu olagelmıştır.

1970'lerin ortalarındaki uzatmalı dünya bunalımının başlangıcı; milli gelirlerdeki, fiyatlardaki, işsizlik oranlarındaki ve ülkenin ödemeler

⁹¹ Denison, E.F., Accounting for United States Economic Growth 1929–1969, Brookings Institution, Washington, 1974., s. 74.

dengesindeki yıllık değişimler tarafından ölçülen ekonominin kısa vadeli dengesinin performansı ile ilgili otuzbeş yıllık güçlü ekonomik gelişim döneminin bittiğini işaretlemiştir.

1970'lerin ortalarından itibaren ekonominin kısa vadeli performansından –yüksek işsizlik seviyesi, enflasyon artışı ve yüksek faiz oranları- kaynaklanan endişe, ekonomik gelişimin küresel olarak yavaşlaması ve verimliliğin düşmesi gibi değişimlerle ekonomik fenomene meydan okuyucu olmuştur. Kanada'da ve diğer Batılı sanayi ülkelerinde 1940'ların başlarından beri politika yapımcılar ve onların danışmanları beklenmedik problemlerle karşılaşmışlardır. Savaşın bitişinden itibaren Gayri Safi Milli Hâsıla hızla yükselmiştir. Bu büyümenin çoğunluğu işgücü arzındaki, sermayedeki ve diğer üretimsel faktörlerdeki artışla nitelenebilmiştir. Fakat savaş sonrası dönemde 1973'e kadarki gelişimin sebebi yükselen iş gücü verimliliği olmuştur.⁹²

1970'lerin başlarında işgücü verimliliği yükselmiştir. Hâlbuki 1950'ler ile 1960'lar arasında verimlilikteki yıllık artış yaklaşık % 1 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu oran 1973'te % 3,6'larda kalmıştır.

Savaş sonrası dönemdeki bu kesikliğin sebebi ne olmuştur? Ekonomistler bunu bilmediklerini itiraf etmek zorunda kalmışlardır. Bir dizi gelişmiş hipotez ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi, 1960'larda çevresel korumacılık adına yapılanların fiyatları yükselttiği ve yatırımların cesaretini kırdığı görüşü olmuştur. Bir diğer görüş ise araştırma ve geliştirme harcamalarının düşmesi ve teknolojik gelişim oranının azalması olarak ortaya atılmıştır.⁹³ Neredeyse herkesin inandığı gibi 1970'lerin ortalarındaki enerji fiyatlarındaki büyük artış, ekonomik durumda nasıl olduğunun gösterilmesi zor olan birtakım şeylere sebep olmuştur. Bu durum bütün her şeyin, eski dönemler ile şimdi arasında mukayese edilebilir düşük fiyatların tahminlerinden kaynaklanan istatistiksel ilüzyonlardan ibaret olduğunu hatıra getirmiştir. Fakat kabul edildiği üzere 1970'lerdeki Kanada

⁹² Rea, 1985, s. 115.

⁹³ Drummond, 1987, s. 265.

ekonomisinin verimlilik performansındaki şiddetli bozulmanın sebepleri bilinmemiştir.⁹⁴ Benzer olarak Kanada'daki şirketlerin verimliliği ile ilgili otoritelerden Denny ve Fuss da 1980'lerin başlarında, "Bizim mevcut yavaşlama ile ilgili hiçbir açıklamamız yok."⁹⁵ diye yazmışlardır. Bu konuda bilinen, Kanada deneyiminin benzersizliği gerçeği olmuştur. Bununla birlikte verimlilikteki büyüme hızının düşmesi, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde olmak üzere diğer ülkelerde de gözlenmiştir. 1970'lerin ortalarında milli ekonominin kısa dönemli konjonktürel performansı ile büyüme ve verimlilikteki düşüş arasında açık bir ilişki olmuştur. Birçok gözlemci tarafından da müşahade edildiği gibi iş dünyası dolaşım sistemindeki sallanma ve ekonominin yönetiminde kullanılan mevcut araçların ve süreçlerin yeterli beceriden yoksun oluşu da bir sebep olarak görülmüştür.

Daha evvel anlatılan genel yapısal değişimler ve 1970'lerde ekonomik büyümedeki düşüş arasındaki ilişki çok ince olmuştur. 1970'lerin ortasındaki deneyim 1930'dan beri devam eden ekonomik performansla ilgili görüşleri reddetmiştir. Zihinler, hâkim Keynesyen ekolün sistemin talep tarafındaki değişikliklerin etkileri ile ilgili görüşleri ile meşgulken, aslında belki ekonominin arz tarafında kafa yormak da gerekmiştir. Ayrıca uzun dönem ekonomik gelişimin analizinde canlanan bir konudur ki, Kanada'da milliyetçi duyguların geliştiği 1960'larda diğer sanayileşmiş ülkelerin çoğundan daha yavaş büyüdüğüne dair bir algı oluşmuştur. Bu konuda yapılan birçok çalışma, ekonomide görülen eksiklikleri, ülkenin Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlılığına ve yabancı mülkiyete bağlamıştır.⁹⁶ Bu sorunların çoğu Kanada imalat sanayinin karakteristiğiyle ilgili olarak göze çarpmıştır. Ekonominin bir diğer yapısal özelliği de, bir iş kaynağı olarak hizmetler sektöründeki önemli büyüme ve bunun Kanadalı işçiler için imalat ve diğer sanayi dallarından daha çok gelir getirmesi olmuştur.

⁹⁴ A. Blomqvist, P. Wonnacott and R. Wonnacott. Economics, First Canadian Edition, McGraw-Hill Ryerson, Toronto, 1983, s. 397.

⁹⁵ Denny M., and Fuss, M., Productivity: A Selective Survey of Recent Developments and the Canadian Experience, OEC, Toronto, 1982, s. 35.

⁹⁶ Johnson, H. G., The Canadian Quandary, McGraw-Hill, Toronto, 1963, s. 121.

İstihsal malları veya sanayi sektörü; tarım, madencilik, ormancılık, balıkçılık ve inşaat yapımını içeren bir şekilde tanımlanmıştır. Ulaşım ve iletişim gibi sanayiler, tam anlamıyla ifade etmek gerekirse üretim hizmetleri, büyük miktarda sermaye donanımları gerektirdiği için ikinci kategoride ele alınmıştır.⁹⁷ II. Dünya Savaşı'nın bitimi ile 1970'lerin ortaları arasındaki hızlı ekonomik genişleme döneminde Kanada yeni iş alanları bakımından üretim hizmetleri sanayinin gelişmesi olarak nitelenebilecek bir artışa sahne olmuştur. Hizmetler sektöründe çalışanların sayısı da diğer sektörlerdekine oranla bir artış göstermiştir. 1941'de hizmetler sektöründeki istihdam, Kanada'nın toplam istihdamının % 33,5'i olmuştur. 1971'de bu oran % 50,9 olarak gerçekleşmiştir. Otuz yılda 4.430.974 yeni hizmet alanı yaratılmıştır. Bunların 2.975.211'i başka bir deyişle % 67'nin üzerindeki bir oranı hizmetler sektöründe olmuştur. Yine bu dönemde sağlık alanında 421.278 yeni hizmet alanı yaratılarak 1971'de imalat sanayindeki oranın üzerine çıkmıştır. Bu yapısal değişikliğin açıklanmasının bir bölümü iki sektörün üretimlerindeki artış oranları ile ilişkili olmuştur. Hizmetler sektöründeki işgücünün verimliliğini ölçmek her zaman için çok zor olmuştur. Fakat bu dönem için hizmetler sektöründeki büyüme imalat sanayindekinden daha yavaş gerçekleşmiştir. Malların yayılmasında da tarımdaki güncel inmelerden dolayı belli bir yavaşlık söz konusu olmuştur. Bu ilişkide birçok hizmet sektörü farklılık göstermiştir. Bu sanayilerin doğasında bulunan standart ürünler yapmak zor bir iş olmuştur, ancak mekanize ve otomatik işlemlerle yapılabilecek bir şey olarak görülmüştür. Bundan dolayı malların ve hizmetlerin toplam çıktısı artmıştır. İmalat sanayindeki verimlilik kârları onların hizmetler sektörüne göre işgücü ihtiyacını azaltmıştır. 1939'dan 1970'lerin ortalarına kadar olan dönem, ekonomik doktrinin yeni sisteminin kurucusu İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes (1883–1946) tarafından tanımlanmıştır. Ekonomik tarih, dünyadaki diğer olaylarla etkileşim içinde ele alınan bir mevzu olmuştur. Buna göre ele aldığımız dönemle ilgili Keynesyen analizin verileri önemli görülmüştür.

⁹⁷ Rea, 1985, s. 134.

1929'da yaşanan dünya ekonomik krizi ile Keynesyen Çağı başlamıştır. Keynes ve Keynesin eserlerini yorumlayan Post Keynesyenler Klasiklere ve Neo-Klasiklere karşı çıkmışlardır. Klasiklere göre her arz kendi talebini yaratmıştır. Fakat çıkan krizle milyonlarca insanın işsiz kalması dengeyi bozmuştur. Keynesyen ve bunu savunan Post Keynesyenler ekonomide hem dengenin hem de eksik istihdamın aynı anda olabileceğini savunmuşlardır. Keynesyenler, analizlerine parayı sokmuşlardır. Para arzındaki değişmelerin istihdamı ve milli gelir düzeyini etkileyeceğini söylemişlerdir. Ayrıca devletin ekonomik hayata müdahale etmesi gerektiğini ve piyasaları tek tek analiz yerine ulusal planda toplam gelir ve istihdam düzeyinin nasıl oluştuğunu saptamaya çalışması gerektiğini savunmuşlardır. John Maynard Keynes, Klasik ve Neo-Klasik (gelenekçi) iktisat okullarının, "kendiliğinden tam istihdam dengesi"ne dayanan teorik temellerini ve bazı temel ilkelerini alt üst etmiştir. İktisat teorisinde ihtilal yaratmıştır. Ne Keynes ne de kendisini izleyen Keynes Okulu, kapitalizme karşı olmuştur; aksine tam istihdamı sağlamak bakımından yetersiz kalan sistemin, bu aksaklığını gidererek yaşamasını sağlamak amacıyla olmuşturlar. Keynes, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde İngiltere'deki sürekli işsizlik ve etkileri bütün dünyaya yayılan 1929 Büyük Depresyonunun etkisi altında, düşünce dizgesini geliştirmiştir. İngiltere'de Llyod George gibi politikacılar, işsizliği önlemek için bayındırlık işleri programı ileri sürmüş, Keynes de bunu desteklemiştir. Ayrıca ihracatı teşvik için İngiliz lirasının eski koşullarda altına konvertibilitesini gerçekleştirme çabalarına son verilmesini istemiş, Muhafazakâr Parti'nin iktisat politikasının işsizlik yarattığını ileri sürmüştür. Keynes'in fikirleri, bu dönemde tutulmamıştır. "1929'da Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan depresyon İngiltere'ye intikal edince, 1931'de İngiliz lirası devalüe edilmiştir ve ihracat artmıştır. Dünya pazarında İngiltere'nin rakibi olan Almanya, bu olaydan en çok zarar gören ülke olmuştur. Almanya, 1933 yılından beri işsizlikle mücadele için, devletin yatırımlar ve kredi alanlarına müdahalesini kabul etmiş; aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri'nde iktidara gelen F. D. Roosevelt, kamu harcamalarını genişletmiş, ücretlerin yükseltilerek satın alma gücünün genişletilmesi için girişimcilere baskı yapmış; doları devalüe ederek ihracatı

arttırmaya çalışmıştır. Keynes'in düşüncesini hazırlayan en önemli etkenin, Batı dünyasının içinde bulunduğu bu somut şartlar olduğu şüphe getirmez şekilde kabul edilmiştir."⁹⁸

"Post Keynesyenler, Neo-Klasiklerin Rasyonel Bekleyişler Teorisini de çürütmüşlerdir. Bu teoriye göre enflasyon dönemlerinde hükümetin aldığı kararların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak isteyen karar birimleri, ki bunlar firmalar ve hane halkıdır, alınan kararların sonuçlarını önceden tahmin ederek karşı bir vaziyet alacaklar ve bu kararları ortadan kaldıracaklardır. Yani ekonomideki karar birimleri piyasa hakkında her şeyi kolay öğrenip bu yönde hareket ederler. Geleneksel iktisatçılar için bu sebeple piyasada herhangi bir belirsizlik olmamıştır. Oysa Post Keynesyen Teoride beklentiler farklı olabileceği gibi kararlar da farklı olabilmıştır. Gelecek hakkında yanlış veya doğru kararlar alınabilir. Bu yüzden gelecek hakkında belirsizliği azaltmak için uzun vadeli sözleşmeler yapılmalıdır. Bireysel davranıştan daha çok sürü psikolojisi önemli görülmüştür. Post Keynesyenlere göre talepteki değişimler gelir etkisine bağlı olmuştur. Zaman boyutu yaklaşımı için ekonomik olaylar geçmişten geleceğe doğru ele alınmalıdır, bu sebeple dinamiktir demişlerdir. Neo Klasikler ise bu açıdan kısmi ya da genel denge analizleri geliştirmişlerdir."⁹⁹

Kanada gibi geniş dış ticaret sektörüne sahip bir açık ekonomide bu analizler tutarlı olmuştur. Tabi yine de bu analizlerin Kanada'nın eyaletlerine göre yeniden gözden geçirilerek modifiye edilmesi gerektiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Amerika Birleşik Devletleri Büyük Bunalım'da Kanada'nın temel ticari ortağı olmuştur. Kanada mallarının alıcısı olarak Kanada'daki gelirlerde artışa yol açmıştır. Kanadalıların ithalat harcamaları da benzer olarak kendi gelir seviyelerine ve hükümetin harcama eğilimlerine göre Amerika Birleşik Devletleri ile gerçekleşmiştir. Neticede Keynesyenler Büyük Bunalım'dan veya benzer ekonomik sıkıntılardan kurtulmak için devlet müdahalesi önerilmiştir. 1930'ların sonları ile 1940'ların başları ve

⁹⁸ Kazgan, Gülten, İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kit., 6. Baskı, İst., 1993, s. 203-204.

⁹⁹ Özkan Akalın, s. 27.

1950'lerde Kuzey Amerika'da ekonomistler muhtemel uzun-dönem karışıklıklarda ekonomik büyümede sermaye yaratılmasının rolünün vurgulandığı Keynesyen Büyüme Modeline atıf yapmışlardır. Kanada ekonomisinin açıklığı olarak tanıtılan uluslararası ticaretin önemli karışıklığı ve ulusal seviyedeki etkisi Ontario Eyaleti'nin ekonomisine olumsuz yansımıştır. Sorun, eyaletin görece ilkel devleti tarafından milli gelir muhasebesinin kötüleştirilmesi olmuştur. Bir başka sorun da Ontario hükümetinin istatistiksel kaynaklar konusunda yetersizliği olarak belirmiştir. Bir merkez tarafından yönetilen yerlerdeki uzun dönemli ekonomik büyümenin hesaplarının bir taslak halinde organize edilmesi gerekmiştir. Bu da mezgıt balığı, kürk, buğday, kereste, madenler, kâğıt ve Kanada Kalkanı'nın¹⁰⁰ hidroelektrik sanayi gibi büyük ihracat-bazlı sanayilerin silsilesine dikkatlerimizi çekmiştir. Daha ileri derecedeki yaklaşım ise, W. A. Mackintosh tarafından geliştirilen ve sonra 1920'ler ve 1930'larda Harold Innis tarafından genişletilen Hammadde Teorisi'nin (Staple Theory) ihracata bağlı büyümenin teorisi haline gelmesi olmuştur. Dış ticaretin yayılmasına bağlı olarak milli ekonomi ihracatı yapılan hammadde malları ile büyümüştür. Azgelişmişliğin ekonomik teorisi ise Kanada ekonomisinin ihracat mallarına bağlı olmasının, kendi kültürel şekinden ve yerli ekonomik gelişmelere alternatif olarak başka milletlerin girişimciliğine, sermayesine ve kültürüne de bağlı olması sonucunu getirdiğini vurgulamıştır.¹⁰¹ Burada değinilen teoriler Ontario'nun ülke içerisinde bölgesel tecrübesiyle bağlantılı ekonomik gelişimindeki muhasebe sorunuyla da ilgili olarak ele alınmıştır. Yine de Ontario'nun özellikle 1940'tan sonraki belirli tecrübesine eyaletin zengin imalat sektöründen ve eyalet ekonomisinin içsel bütünleşmesinin yüksek derecesinden dolayı daha az uygun olmuştur. Kanada'nın diğer eyaletleriyle de ilişkili olarak Ontario bu dönemde çevre olmaktan ziyade adeta merkez olarak rol üstlenmiştir. 1940'tan sonra eyaletin kâğıt, madenler ve tarımsal mallar gibi ürünler söz konusu edildiğinde ihracatta

¹⁰⁰ İlk Kanadalı tarihçiler tarafından büyümenin gücünü ve 1500'lerden 1940'ların sonuna kadar olan Kanada ekonomisinin değişiminin lider bölgesi olarak adlandırmış olan Kanada Kalkanı

¹⁰¹ M.H., Watkins. The Staple Theory Revisited, Journal of Canadian Studies, 12, 1977, s. 83-95.

patlamanın liderliğini yaptığına inanmak çok güç olmuştur. Geleneksel hammadde yaklaşımı, değişim ve büyümenin birçok modern makroekonomik teorisine benzetilmiştir. Bu yüzden Ontario'nun büyüme ve gelişme döneminde belirli özelliklerini açıklamak için devreye sokulmuş genel bir teori olarak kabul edilmesi gerekmiştir.

2.3. Sektörel Bakımdan

2.3.1. Sanayi

1867'deki yeni dominyon bizim şimdi bildiğimiz milletlerden farklı bir ülke olmuştur. Sadece Nova Scotia, New Brunswick ve günümüzün Ontario ve Quebec'nin güney parçalarını içermiştir. O zaman için Kanada ile Maritimes arasında veya Kanada ile İngiliz Kuzey Amerika'sının batısındaki parçaları arasında ne bir yol ne de bir demiryolu olmuştur. Egemen başkent Montreal ve ikinci olarak da Toronto olarak kabul edilmiştir. Geniş olmayan birçok şehir kurulmuştur. Nüfus çoğunlukla kırsal kesimde yerleşmiş ve tarımla uğraşmıştır; buna rağmen sanayileşme ne yeni ne de zayıf olmuştur. Üretim, kereste kesimi ve tahıl öğütülmesi gibi basit ürünler üreterek kendisini geliştirmekle meşgul olmuştur. Ürünlerin çoğu enerji yardımıyla yoksun çalışan el sanatçılarından gelmiştir. Ülkedeki en büyük girişim, Sarnia'dan Riviere du Loup'a kıvrıla kıvrıla tek yönlü olarak giden İngiliz Grand Truck Demiryolu olmuştur. Su ve buhar gücü kullanılmıştır. Fakat muhtemelen daha önceden lokomotif görmüş olsalar da çoğu Kanadalının daha önceden hiç görmediği sabit buhar motoruna benzetilmiştir.

Dominyon hükümeti yeni federasyon içinde üstün bir konumda olmuştur. Bütün önemli ekonomik güçler, ona emanet edilmiş gibi görünmüştür. Demiryollarına, kanallara, denizaşırı borçlanmaya, kiralara, banka düzenlemelerine ve sigorta şirketlerine Toronto değil Ottawa para vermiştir. Eyaletler uç toprakları yönetebilmiştir. Fakat güneydoğusundaki petrol bir yana, bol bol ağaç ve ilginç madenlere sahipken Ontario için iş programlarının mukayeseli olarak yönetilmesi gerekiyor gibi görünmüştür. Eyaletler okul ve sağlık sistemlerini kullanabilmişlerdir fakat bunlar henüz

değersiz, basit ve geniş bir belediyeye ihtiyaç duyuyor gibi görünmüştür. Ekonomik politikanın sorunları henüz ortaya çıkmış sonraki Ontario hükümetlerinin¹⁰² kafasını karıştırmıştır. Gerçekten küçük eyalet ekonomisi henüz bu tip sorunlarla baş edebilecek kadar donanım kazanmamıştır. 1867 ve 1914 arasındaki on yıllarda bazı şeyler değişmiştir. Eyalet otoriteleri yeni faaliyet alanları, yeni yetkiler ve yeni imtiyazlar elde etmişlerdir.¹⁰³ Fakat bu süreç kademeli olarak ilerlemiştir. Gerçekten 1945 sonrasına kalmadan birçok saygınlıklar kazanılmıştır. Bu arada 1867'nin küçük dominyonunda ve birkaç on yıl sonra Ottawa'daki dominyon hükümeti sadece federal hükümet değil aynı zamanda ulusal hükümet olabilmiştir. 1980'lere gelindiğinde ise Federal Hükümet enerji ve özgürlük teşebbüslerine kalkışmamıştır.

Dominyonun 1870-71'deki ilk nüfus sayımında Ontario'da 1.620.851 kişi yaşadığı görülmüştür.¹⁰⁴ Fakat muhtemelen daha fazla olmuştur çünkü Kızılderili nüfusu tamamen tek tek sayılamamıştır. Buna rağmen Ontario dominyondaki en büyük eyalet olarak çıkmıştır. Bütün bölgenin gelirinin yarısından fazlasını üretmiştir ve nüfus olarak da % 44'ünü oluşturmuştur. Fakat 1970'ler boyunca başkent Toronto'dan daha az nüfusa sahip olmuştur. Bu nüfus ayrıca eyaletin güney-batı ve doğu bölgelerini de toplamıştır. Günümüz Ontario'sunun kuzey ve kuzey-batı bölgeleri hala tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Ayrıca üzerinde çok az araştırma yapılmıştır. Arnprior-Lanark-Gananoque-Orillia-Collingwood hattının kuzeybatısında bilinmeyen köy veya şehir olmamıştır. Söz konusu hattın öte tarafında ise araştırılmış olan sadece çok az nahiye bulunmuştur. Kuzey bölgesinin ormanları ile maden zenginliğinin sömürülmesi gelecekte uzun yıllar almamıştır. Maden üreticisi olarak Ontario petrol üretimi dışında çok önemli bir yer tutmamıştır. Orman ürünleri sanayii büyük önem taşımıştır ancak eyalet sanayi üretiminin % 25'ini elinde bulundurmuştur ve de sanayi sektöründeki işçileri % 26'sını istihdam etmiştir. Faaliyet alanları eyaletin güney ve doğusuna doğru yayılım göstermiştir. Toprakla ilgili olarak

¹⁰² Rea, 1985, s. 97.

¹⁰³ Christopher, Armstrong. The Politics of Federation, University of Toronto Press, Toronto, 1981, s. 81.

¹⁰⁴ Bu dönemdeki tarım ve sanayi bilgileri bu nüfus sayımından sonra ciddi şekilde düşmüştür.

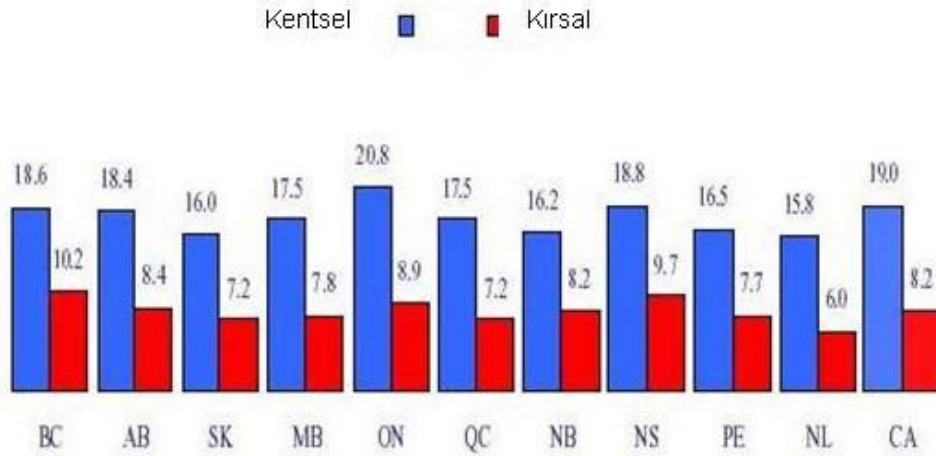
donmanın olmadığı dönemler ve kayalık mostraların yokluğu sebebiyle Ontario nispeten daha az iyi tarım arazilerine sahip olmuştur. Hepsi olamasa da 1867'den önce yerleşenlerin çoğu pulluk kullanarak bu sorunu çözmeye çalışmıştır. Aslında Ontario tarımı Kanada Kalkanı'nın güney ve doğu toprakları ile sınırlı kalmıştır ve bu alanlardaki arazi eğer verimliyse bile toprak altı drenajı gerekli kılmıştır. Quebec ve New England'ta gelişim dönemi uzun sürmemiştir; toprak iklimden dolayı Büyük Göllerden kuzeye doğru taşınmıştır. Eyaletin şu anda homojenlikten uzak olduğu görülmüştür. Orada toprak, iklim ve sanayileşmenin çeşitli dereceleri bulunmuştur. Eyaletin yerleşim bölgesinde ekonomik çeşitlilik bakımından hatırı sayılır bir mesafe kat etmiş olan yerleşmiş bir tarım toplumu bulunmuştur. Fakat şehirleri ve kasabaları oldukça küçük ve uzak olmuştur. 1871'de on üç şehir ve kasaba 5000'den fazla sakine sahip olduğu belgelerde gösterilmiştir. Bu yerler nüfusun % 10,6'sını oluşturmıştır; geri kalanı ise küçük kasaba, köy ve ülkenin diğer yerlerinde yaşamıştır. Toronto 56.092 ve Ottawa 21.545 nüfusa sahip olmuştur. Şehirler çok uzağa yayılmamıştır: Toronto 9.3 kilometrekare (mil kare)'den fazla yüzölçümüne sahipken, Ottawa 3 kilometrekareden (mil kare) daha az ve Hamilton ise 4 kilometrekareden (mil kare) daha az yüzölçümüne sahip olmuştur.

Kanada'nın ilk nüfus sayımı, nüfusun kaç sosyal ve mesleki yapıya bölünmüş olduğuna dair çok şeyler söylemiştir. İş gücünün % 49'unu oluşturan tarım sınıfı, her biri % 6'sını oluşturan hizmetler ve ticaret sınıfları, % 20'sini oluşturan sanayi sınıfı, % 4'ünü oluşturan profesyoneller sınıfı, laborantlar, paketçiler, emekliler, çıraklar, avcılar, bekçiler, postacılar gibi sınıfsızlar ve 1871 Ontario'sunun 1567 işsizinden müteşekkil altı ana sınıf ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵ Eğer çalışmayan kadın ve çocuklar da sayılmışsa denilebilir ki verilen oranlar birbirini tutmamıştır. Bu husus, her evde en az bir kadının çalıştığı ve birçok çocuğun ücretsiz işçi olarak çalıştığı tarım sektörü için göz önünde bulundurulması gereken bir nokta olmuştur. Buna rağmen Kraliçe Victoria zamanındaki gözlemcilerin neden Ontario'yu tarım eyaleti olarak tanımladıklarını kolaylıkla gösterebilmiştir. Kırsal alanlarda ve

¹⁰⁵ McCalla, 1993, s. 105.

küçük kasabalarda yaşayan en aşağı 5000 kişilik nüfusun sadece % 89'u değil, sayılmış olan nüfus gücünün % 49'u da toprağı işlemekle uğraşmıştır.

Her halükarda çiftçilerin sayısı çok fazla iken profesyonel kişilerin sayısı daha az olmuştur. 1908 avukat, 1222 muhasebeci, 1558 doktor, 230 dişçi, 6101 öğretmen ve 53 profesör, 2196 papaz ve 447 rahibe oldu ortaya çıkmıştır. Ruhban sınıfı öğretmenler eyaletin bütün alanlarında yaygın olarak yaşamışlardır fakat diğerleri öyle olmamıştır. Hukukçular, muhasebeciler, doktorlar, dişçiler ve profesörler de onlara katılırsa beş büyük şehirde yerleşenlerin % 29'unu oluşturmuştur. Eyaletsel ve federal devletin memuru olarak en az 259 belediye çalışanı ve 1177 hükümet çalışanı, inşaat mühendisleri ve parlamentonun çalışanları gibi halkın dile getirdiğı diğer kategorilerde çalışanlar da söz konusu olmuştur. Verilen bu rakamlara bakınca üniversiteye gidenlerin sayısının az olması hiç de şaşırtıcı görülmemiştir. 556 kişi kendisini üniversite öğrencisi olarak tanıtmıştır. Ayrıca 459 kişi de kendisini hukuk ve tıp öğrencisi olarak tanıtmıştır. Yani toplam 1015 kişi kendisini öğrenci olarak tanımlamıştır. Şu anda Ontario üniversite mezunu oranı itibariyle Kanada'da en önde gelen eyaleti durumundadır. Kanada'da işgücü çağındaki nüfusun üniversite mezunu oranı Grafik-6'da gösterilmiştir. Grafikte de görüleceğı üzere Ontario % 20,8 ile bütün eyaletler içerisinde en başı çekmiştir.

Grafik 6. Kanada’da İşgücü Çağındaki Nüfusun Üniversite Mezunu Oranı, 2001.

Kaynak: www40.statcan.ca, 2009.

1870’te Ontario’nun sermaye malları sanayi küçük ve çok da önemli sayılacak oranda olmamıştır. Sadece tarım araçları, dökümhaneler ve makine işleri önemli olmuştur. Büyük sanayiler öğütülmüş tahıl, un ve kereste işleri üzerine kurulmuştur. Bunlara ilaveten tüketici ürünleri sanayii ve ulaşım ile tarım ekonomisine katkı sağlayan demircilik gibi çeşitli faaliyetler de bulunmuştur. Bir bütün olarak sanayide, tarımsal ürünlerin işlenmesinden % 28’lik bir artış zuhur etmiştir, nispeten basit tüketim mallarının üretiminden ise % 47’lik bir artış sağlanmıştır.¹⁰⁶ Eyaletin ısınmasının büyük bir bölümünü uzun süreden beridir yakacak odun oluşturmuştur. Pensilvanya’dan gelen kömür kullanılmıştır ve Ontario 1870’lerde çoğunu ihraç ettiği petrolün önemli bir üreticisi olmuştur. Sanayi faaliyetleri tamamen yerleşim alanının geniş bir bölümüne dağınık olarak yayılmıştır. Sanayinin yapısı ve ağırlıklı olarak su gücüne bel bağlamasının kaçınılmaz bir sonucu olarak böyle bir model oluşmuştur. Eyaletin sanayi üretiminin % 24’ünün üretildiği beş ana merkezdeki toplanmanın işaretleri de bunun işareti olarak görülmüştür. İlginçtir ama Ontario hâlâ Kanada’nın gıda üretiminde hatırı sayılır bir oranda yer tutmaktadır. Buna göre

¹⁰⁶ McCalla, 1993, s. 135.

dominyonun buğdayının % 84'ü, ulusal arpa üretiminin % 82'si, yulafın % 52'si ve şalgamın % 91'i burada üretildiği gibi mısır ve bezelye üretimini söylemeye bile gerek yoktur. Tarım diğer eyaletlerle karşılaştırıldığında o kadar da kötü donanımlı değildir. Quebec daha fazla ulaşım araçlarına ve harman değirmenlerine sahip olsa da diğer yönler itibarıyla Ontario tarafından açık ara geride bırakılmıştır. Görülüyor ki, Ontario'nun, Kanada gıda üretimi ihracatının tamamen ya da hemen hemen hepsini ürettiği sayılmalıdır; ayrıca eyalet, diğer Kanadalıların özellikle de Quebec'in beslenmesine katkıda bulunmuştur.

1870'te Ontario, ticari değil de tarımsal ve sanatsal ekonomi olarak tanımlanmıştır. Çünkü eyaletin işçilerinin, sermayesinin ve doğal kaynaklarının çoğu tarımda ve küçük ölçekli üretimler üzerinde kullanılmıştır. Çiftçiler, ayrıca, sadece el sanatı değil ama tekstil, tereyağı ve peynir gibi sonraki nesillerin endüstriyel veya fabrika üretimi olarak görecekları önemli bir miktar üretimde bulunmuşlardır. Kaynakların kullanıcısı olarak ticaret, bu iki faaliyet ile mukayese edildiğinde kesinlikle daha az önemli olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında Ontario'nun bir sanayi toplumu içinde tüccar bir toplum geliştirdiği gibi düşünceler zaman zaman öne sürülmüştür. Bu gibi ifadeler gerçekten bir parçadır ve büyük şehirlerde yaşayan seçkinler ile ilgili olmuştur. Fakat açıklamada 1870'te, 1900'de veya 1941'de Ontario ekonomisinin kaynaklarının kullanılma yolları hakkında bir çift yanlış anlama bulunmuştur. Bir kere, 1867'de kaynakların kullanıcısı olarak ticaretin bir önemi olmasının yanlış olduğu öne sürülmüştür. Çünkü 1871'de ticaret ve finansla ilgili mesleklerde ücretli olarak çalışanların oranı sadece % 2,6 iken bu oran 1911'de % 8,6 ve 1941'de de % 10,2 seviyelerinde olmuştur.¹⁰⁷ Diğer taraftan 1867-1941 dönemi boyunca Ontario ekonomisi içinde büyük bir önemle ticaret ilerlemiştir. Konfederasyonda tarımsal üretimin yetiştiriciler tarafından tüketilmesi ve kalan miktarın ise son tüketicilere çiftçiler tarafından araçlar ya da perakendeci tüccarlar olmaksızın doğrudan satılması hakkında büyük bir tartışma ortaya çıkmıştır. Benzer olarak, sanatçıların ve belki de küçük

¹⁰⁷ Marr and Peterson, 1982, s. 383-403.

sanayi esnafının büyük bir bölümü aracılar olmaksızın üretimlerini son tüketicilere doğrudan satmışlardır. Sonraki on yıllar ile mukayese edildiğinde perakende ticareti küçük bir gelişme göstermiştir. Çiftçiler biraz gelir elde etseler de toplam nüfusun % 80'inini oluşturan kırsal nüfus doğal ürünleri büyük dükkânlarda satabileceklerken tüketim mallarının tertibinde sıkışmışlardır. Bununla beraber ticaretin organize edilmesi için önemli bir engel ortaya çıkmıştır. Bazı endüstriler son tüketicilere ürünlerini satmak için çok fazla yerel kalmışlardır. İthalatların eyaletten getirilmesi zorunda kalmıştır. İthalatlar toptan ticaret sisteminde satış noktalarına dağıtılıp depolanarak eyalete getirilmek zorunda kalmıştır. Çünkü kendileriyle idare edilen tüketim malları ve ara ürünlerin her ikisi de üreticiler ve çiftçiler için daha fazla üretim açısından eyaletin hayatında önemli bir unsur olmuştur. Toronto, Hamilton ve Londra gibi bazı şehirlerde toptan ticaret çok rastlanan bir olay olmuştur. Bu yüzden toptan ticaretle uğraşanlar aynı zamanda o kentlerin yerel seçkinleri durumunda olmuşlardır. Benzer olarak, eyaletin ihracatçıları kendi dış satış ağlarını sürdürmemişlerdir: Çiftçiler, değirmenciler ve kerestecilerin hepsi değil ama çoğu genellikle kendi ihracat mallarını sonradan ihracatı düzenleyecek olan toptancılara satmışlardır. İhracat ticareti, bu yüzden, eyaletin büyük şehirlerinde seçkinlikle aynı manaya gelmiştir. Gerçekten de ithalat ve ihracatla ticaret yapan aynı şirketler, bazı ticaret usulleri ve malları hakkında uzmanlaşmışlardır. Toptan ticaret eyaletin üreticileri ile son tüketicileri ve dünyadaki dış pazarlar arasında bir bağlantı kurmayı zorunlu kılmıştır. Ayrıca eyaletin birçok parçası diğerleriyle bağlantılı olmuştur. Zaten her nasılsa bazı sanayi üreticileri toptan satıcıları bertaraf etmişlerdir. Posta ile alış-veriş de henüz başlamamıştır. Ticaret, sanayi, tarım, kerestelik ağaç kesimi ve evsel tüketim ortak yaşama ile ilgili ilişkiler içerisinde canlı olmuştur. Eğer tarım ve kerestelik ağaç kesimi işi ihracat fazlası üretilmeseydi, ihracat mevzuunda küçük de olsa kapitalist ticaret söz konusu olacaktı. Tersine, eğer orada toptan veya perakende işi yapan tüccarlar olmasaydı eyaletin üretici ve tüketicileri ihtiyaçları olan ve talep ettikleri mallara dış ülkelerden ya da eyaletin diğer bölgelerinden ulaşabilmek için çok fazla zaman ve para harcamak zorunda kalacaklardı. Bu yüzden ticaret, bütün Ontario

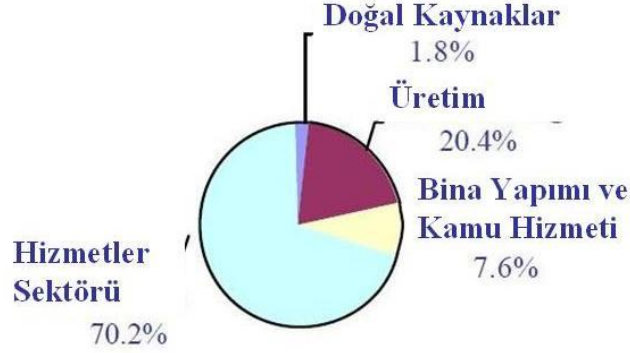
ekonomisini dış pazarlar tarafından aranan çok verimli ve saygıdeğer bir hale getirerek gelişimini hızlandırmıştır. Toptan ticaret rekabete açık ve riskli görülmüştür. Mesafelerin büyük ve ulaşımın yavaş olmasından dolayı malın satılması ile alıcıya ulaştırılması arasında geçen zaman içerisinde pazarın ve fiyatların değişebilmesi gibi bir tür riski ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bir başka risk ise toptan satıcıların perakendecilere uzun vadeli krediler vermek zorunda kalmaları olmuştur. Perakendeciler de kendilerinden mal alanlara kredi vermişlerdir. Üreticiler kendi tedarikçilerinden yaygın bir şekilde kredi alırlarken ve belki de aynı zamanda kredi verirken, çiftçiler genellikle borç içinde kalmışlardır. Bu borç ağı her tarafa yayılmıştır ve sermayenin devrilmesinin çok uzun zaman almayabileceği üzerine görüşler öne sürülmüştür. Bu noktalardaki başarısızlıklar, para piyasaları ve ticaret pazarlarının kendilerinde bu köklü uygunsuz dönüşlerin olumsuzluğundan kurtulmak için gerekli adımları atamamaları sebebiyle geniş yankılar uyandırmıştır. Toptan olsun perakende olsun ticarete giriş kolay olmuştur. Çünkü kredi bulmak genellikle çok kolay olmuştur. Bu yüzden ülkenin tüccarları küçük bir alanda tekel oluşturabilmişlerdir. Büyük şehirlerde perakende ticaretinde veya toptan ticarete küçük bir tekel güç oluşabilmiştir. Ticari sistem güven vermemiştir. Bu yüzden toptan veya perakende tacirler mal sahipleriyle ortaklıklar yapmışlardır. Bazen ticari kapitalizmin güven ve sermayelerin devrilmesinden yararlandığı öne sürülmüştür. Ticari kapitalizmle ilgilenenler bunlara inanmalıdır. Fakat hiçbir şey gerçekten bu kadar uzak olduğu yadsınamamıştır. Toptancı tüccarların dünyası sürekli değişmiştir ve aynı şey büyük şehirlerdeki perakendeciler için de söylenebilmiştir. Yeni firmalar çoğunlukla 1870'lerin ve 1890'ların ortasındaki ekonomik bunalım dönemlerinde ortadan kaybolan eski şirketlerin yerine ortaya çıkmışlardır. Bazı şirketler kalıcı olmuştur, yayılmıştır ve gelişmiştir; diğerleri başarısız olmuşlardır. Zaman zaman tüccarlar kendileri veya ortaklarıyla birlikte kaybetmişlerdir ve ardından kazanmışlardır. Değişiklik durumuna göre kâh ortaklıklar çözülmüştür kâh ortaklıklar arasında yeni anlaşmalar yapılmıştır. Eyaletin finans kurumları henüz küçük ve deneyimsiz olduğundan dolayı gerekli seviyeye gelmeleri 1867'yi bulmuştur. Bazı imtiyazlı bankalar 1850li yıllarda kurulmuştur. Diğer

bazıları Konfederasyon döneminde ve hemen sonrasında kurulmuştur. Bunlara ilaveten orada en az 30 tane anonim olmayan özel banka ve ayrıca birçok inşaat şirketi ile kredi ve borç şirketleri olmuştur. Hayat ve yangın sigortacılığı şirketleri de aktif olmuştur. Fakat sigortacılık işleriyle ilgili düzenlemelerin çoğu İngiliz ve Amerikan firmaları tarafından yazılmıştır. Kanadalı tek hayat sigortası şirketi, Hamilton'un Kanada Hayat¹⁰⁸ şirketi olmuştur ve 30 Nisan 1869 yılının sonunu kadar 831 yeni poliçe yapmıştır. Toronto'da borsa da kurulmuştur fakat o zamanlar için henüz kırırdanma aşamasında olmuştur. İnşaat şirketleri ipotek karşılığı borçlanma üzerinde temerküz etmişlerdir. Sırasıyla ticaret ve Ontario sanayinin ihtiyaç duyduğu finansın esas türü olan çalışan sermayenin tedariki imtiyazlı bankalara yasaklanmış olan alanlar olmuştur. ¹⁰⁹Gerçekten sanayi, bir miktar sermayeye ve bu sermayenin ekonomi içerisinde dolaşımına ihtiyaç duymuştur. Mesela 1870'te un değirmenleri ellerinde kullandıkları sermayenin 170.000 USD'sini üretim için harcayarak 1.18 milyon USD gelir elde ettiklerini bildirmişlerdir. Buna karşılık 849.000 USD'yi de işçilik ücretleri ve hammadde için harcamışlardır. Onların somut kârları bildirdiklerinin iki misli olmuştur. Bu rakam tamamen kâr olmayıp, birkaç işten sonra hesaplanan gizli amortisman ödenekleri buna dahil edilmemiştir. Bununla birlikte daha sonra milli gelir muhasebecileri tarafından brüt işletme tasarrufu denilecek olan makul yaklaşımlar da söz konusu olmuştur. Diğer sanayi dallarındaki veriler de bunlara benzer özellikler göstermiştir. Ontario'daki sanayi dallarının GSMH'deki payları Grafik-7'de gösterilmiştir.

¹⁰⁸ Canada Life Co.

¹⁰⁹ Britton, 1996, s. 88.

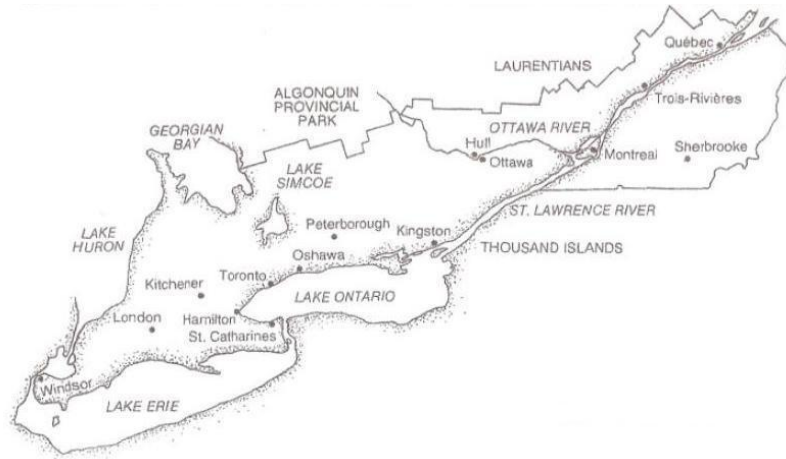
Ontario

Grafik 7. 2002 yılında Ontario'daki Sanayi Dallarının GSMH'daki Payları

Kaynak: Regional Economies, Special Report, Micro-Economic Policy Analysis, Industry Canada, January, 2004, s. 12.

Görülmektedir ki, Ontario'nun sanayii, finans alanındaki yayılma yüzünden biraz geri plana itilmiş olsa da genel olarak büyük kârlar üretebilmiştir. Çeşitli ortaklıkların kurulabilmesi için dış kaynaklı finansman sağlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Küçük Toronto Borsası banka hisseleri, inşaat şirketlerinin stokları ve hükümet yükümlülükleri ile çalışmıştır.

Şekil 5. Kanada Sanayiinin Kalbi

Kaynak: McCalla, 1983.

Sanayinin genel görünümü yüksek kazançlı durumdayken ekonomistler 1870'ten sonra eyalet ekonomisinin çoğunlukla sanayileşmiş olacağını "Kazanç yayılmaya ve yeni şirketlerin ortaya çıkmasına teşvik edecektir" şeklinde öngörmüşlerdir. Tarımın kaderini 1870-1'deki nüfus sayımından tahmin etmek çok zor olmuştur. Enerji açısından ise kimse hidroelektirik enerjinin, gaz ve kömüre bile alternatif enerji olacak kadar önemli olacağını tahmin edememiştir. Ne ulaşım maliyetleri ne de Kanada ve yurtdışındaki tarife manipölasyonları hakkında eyalet ekonomisinin değerlendirilmesi mümkün olmuştur. Ontario hızlı bir kentleşme ve sanayileşme, tarımın genişlemesi ve yeniden düzenlenmesi, madencilik patlaması ve kuzeyde ormancılığın gelişmesi, ulaşım sisteminin ve enerji kaynaklarının değişimi gibi konularda deneyim sahibi olmuştur. Ontario gibi bir bölgenin ekonomik tarihini açıklamak için aslında doğru bir yol gösterilememiştir. Ekonomik gelişim ve değişim literatüründe birçok model, ekonomik ve sosyal gerçek veriler bulunabileceği gibi birçok hikâyeler de seçilerek ve düzenlenerek anlatılabilmektedir. 20. yüzyıl ve sonrasında Kuzey Amerika'daki ekonomik tarihçilerin metodolojileri içe kapanık olarak gelişmiştir. Marx'tan beri bazı ekonomik tarihçiler, kendi hikâyelerini sanki Büyük Hareket'in bir bölümünü içeren feodalizmden ticari kapitalizme, sonra sanayi kapitalizmine, finans kapitalizmi ve tekelci kapitalizme ve nihayet sosyalizme rahat bir nefesmiş gibi anlatmaya eğilimli olmuşlardır. Ne olursa olsun bu yaklaşım, Ontario'nun 1867 ve 1941 arasındaki ekonomik gelişimini açıklamaya çok fazla yardımcı olmamıştır. Çünkü 1941'de sosyalizm hala uzak iken kapitalizm 1867'de çoktan yerleşmiştir. Marx'ın zamanından beri yoğun bir şekilde geliştirilmiş ve zarıflştırılmış başlıca ekonomik analiz bizim için daha yararlı bir kılavuz olmuştur. Marks, girdi, verimlilik ve yaşam standardının yükselmesinin umulduğu, yararlı teknoloji içeren ve borç bulabilen, yeni doğal kaynaklar bulan ve geliştiren, doğru sanayi alanlarına sermaye yatıran ve yeni fırsatlar oluşturmak için işgücünü bir etkinlikten bir diğerine kaydıran bir ekonomiyi hatırlatmıştır.¹¹⁰ Yatırım çok olmadan bütün süreç kısmen sona gelecek çünkü ekonomide, mal ve hizmetler için yeterli sayıda talep olması ihtimali olmadığı için fazladan işçi

¹¹⁰ Drummond, 1987, s. 225.

sınıfını veya uygun sektörlerin genişlemesini ekonomi kaldıramamıştır. Yatırım, talep yaratmaktır denilmiştir. Böylece yaratılan talebi karşılamak için arz da artar ve bu da ekonomiyi geliştirir görüşü öne sürülmüştür. Bu dış ticaret için de geçerli olmuştur. Fakat kurulan yeni fabrika ve işçiler olmaksızın imalat kapasitesini arttırmak, ihracattaki artışı gerçekleştirememiştir. Sonuç olarak Ontario gibi küçük bir bölge için diğer eyaletler dış ülkeler gibi dış pazar olarak görülmüşlerdir.

Kanada ekonomik tarihçiliğinde ihraç pazarlarını ve bölgesel gelişim zenginliğini -özellikle Ontario'nun karakterize ettiği sınai ve kentsel gelişimi- vurgulayan çok uzun geçmişe sahip bir gelenek oluşmuştur. Fakat nüfusu az ve zengin bir bölgenin kendi başına kendisini geliştirmesi gerektiğinin hiçbir mantıklı sebebi olmamıştır. Öyle görünüyor ki, Ontario'nun ekonomik değişiminin çoğu buradan kaynaklanmıştır. Dış pazarlar kesinlikle önemli olmuştur. Kıtalararası demiryolları ile birlikte batının gelişiminin yatırım malları ve dominyonun diğer bölümleri için yarattığı yoğun talep artışı sürerken, özellikle Prairie'de 1900-13 yıllarında ortaya çıkan buğday artışı, Ontario ve Quebec gibi yerel pazarları 1900'den önce ve 1914'ten sonra kesinlikle diğerleriyle (dış pazarlarla yani) eşit hatta onlardan daha önemli hale getirmiştir. 1900'den önce başlayan Ontario'nun sanayi devrimi, 1920'lerde eyaletteki şehirleşmeyle birlikte olgunlaşmıştır. Buğday artışı yılları gelişmeyi zaten görülmedik şekilde hızlandırmıştır. Bundan başka bu yıllar boyunca eyalet ekonomisi bilinen gelişmeler tarafından -özellikle buğday artışı ile birlikte giden elektrik ve otomobil sanayinde odaklanmış olan gelişmeler tarafından- harekete geçirilmiştir. Kentleşme sırasıyla eyalet tarımı içinde özellikle tahıl yetiştiriciliği, yem bitkisi ve çiftlik hayvancılığı gibi alanlarla paralel giden bir değişimin gücü olmuştur. Ayrıca geniş orandaki üretimler için yerel pazarların oluşmasının yeni yatırımları teşvik etmesinden dolayı eyaletin kendi nüfusu ve hayat standartları da artmıştır. Bu harekete geçirici unsur her zaman mevcut olmamıştır. Hayat standartlarının yükselmediği bir takım boşluk dönemleri olmuştur. Fakat aynı şey ihraç ve yatırımlardan gelen tahrik için de söylenebilmiştir. Burada da gelişimsel artış düz ya da sabit olmuştur. Coğrafya ve tarihteki var olan Kanada literatürü

çok iyi dengelenmiştir. Büyümenin, uzmanlaşmanın, kentleşmenin ve gelişimin iç ve dış kaynakları arasındaki farkların gerilimi olmamıştır. Ne yazık ki literatür, değişim ve büyümenin iç süreçleri ve dış güçler hakkında sonucu okuyucuya bırakan her şeyin dışarıdan - özellikle yabancı pazarların imkanlarının buğday, çam kerestesi, metalik cevher ve kağıt yapımında kullanılan ağaç gibi kaynak temelli hammadde ürünlerinin arabuluculuğu vasıtasıyla yerli ekonomi üzerindeki etkileri tarafından - harekete geçirildiği ile ilgili büyük bir tartışma içinde kalmıştır.¹¹¹ Easterbrook ve Aitken'in yazdığından bu yana birçok yazar ekonomik değişimin gidişatına dikkat çekmekle birlikte, Innis'e yakın bir okuyucu için bu biraz farklı olmuştur. Böylece denilebilir ki Ontario'nun ekonomik gelişimi kendi kendini ilerleten ama zaman zaman da dış gelişmeler tarafından bunun hızı ayarlanan bir süreç olmuştur. Ontario sanayileşmesinin başlamasının yorumlanmasında, harekete geçirici eski çalışmalar, özellikle işçi sınıfının şuurlaştırılmasıyla ilgilenen Marksist tarihçilerden gelmiştir. Bu eğilim oldukça ilginç özellikler göstermiştir. Sınıf şuuru yeteri kadar gelişmiş proleterleşmiş biri kendisini veya diğerlerini ikna edemeden, Kanada kapitalizminin dinamikleri ve işçi sınıfının çalışılmasında birtakım eksiklikler olduğu gözlenmiştir. Bu şartların yerine getirilebilmesi için "kapitalist ilişkiler" in yaygınlaşmış olması zorunlu olmuştur. Buhar gücüyle çalışan mümkün olduğunca büyük şirketlerin küçük siparişlerinin büyük bir oranının ücretler için harcanması zorunluluğu dile getirilmiştir. Mevcut işlerin odak noktasına dayanan Marksist analizlerin gücü, bölgeler ve faaliyetler arasındaki işçi transferleri ve verimli endüstriyel sermayenin birikiminden ibaret olan iki sürece dikkat çekmiştir. Ayrıca, en azından akıl yürütmeye de olsa hatırlatırlar ki, yerel işçilerin faaliyetleri Ontario gibi bölgelerin ekonomisinin dönüştürülmesi kesintiye uğramadıkça gelişmiştir. Yabancı işçiler ve yabancı sermaye ekonominin şekillenmesinde ve dönüşümünde gerek-şart olmamakla birlikte hızlandırıcı bir rol oynayabilmiştir. Marksist tarihçilik, ayrıca, en azından yorumlamayla da olsa; tarım ve diğer birincil faaliyetlerin haricindeki öncelikle fabrikalarda ve hizmetler sektöründe toptan ticaretten eğitim sektörüne kadar her şeyi

¹¹¹ Innis, Harold A., *Essays in Canadian Economic History*, University of Toronto Press, Toronto, 1956, s. 118-122.

içeren büyük orandaki faaliyetlerde çalışan işçilerin yer değiştirmeleri gibi modern ekonomik tarihteki büyük düzenlemelerden birine dikkat çekmiştir. Marksist olmayan ekonomist ve tarihçiler de bu modelin içerikleriyle ilgilenir hale gelmişlerdir.¹¹² Şimdi açık bir hale gelmiştir ki, Batı Avrupa, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi zengin ülkelerin hepsinde, bu gibi değişiklikler olmuştur ve onlar en azından gelirlerdeki ve sadece şehir hayatındaki değil tarım hayatındaki standartlarda da gerçekleşen artış ve geniş bir hareket belirtisi ortaya koymuşlardır. Marks, insanların ancak toprakları ve malları zorla istimlâk edildiğinde tarımdan veya serbest çalışmadan vazgeçeceklerini düşünmüştür. Fakat çiftçilerin çocuklarının şehir hayatının çekiciliği ile orta halli çiftlik hayatı arasındaki farkı mukayese ederek karar verebileceklerini çok az kişi düşünebilmiştir. Bir ekonomik dönüşümün dengeli bir resim oluşturabilmesi için, bunun bütün bir sürecin sadece bir parçası değil aynı zamanda devamı olması da gerektiği düşünülmüştür.

Birbiriyle ilgili değişiklikler, ekonomik gelişimin dönüşümünün literatüründeki incelemesine eşlik etmiştir. Tarım sektörü kesinlikle dönüşüme uğramalıdır çünkü o üretimden vazgeçerse kitlesel açlıklar oluşmuştur. Böylece bu süreçte daha çok üretimin ve uzun vadede ise çiftçilerin tartışması haline gelmiştir. Hâlbuki çiftçiler zamanlarının birazını dokumacılık ve taşımacılık¹¹³ ile uğraşarak geçirmişlerse de çalışmalarının çoğunluğunu tarımsal işler oluşturmuştur. Tarım, 1867 ve 1914 arasında Ontario'da olduğu gibi ziraat ve sanayileşmenin her ikisinde birden gerçekleşecek olan değişimler olmaksızın değişime ihtiyaç duymamıştır. Fakat tarımsal dönüşümden sonra sadece çiftliklerde değil ulaşım sistemi ve şehirleşme gibi sermaye birikimi için yeterli borçlanmayı zorunlu kılan pek çok alanda yapısal değişimler olmuştur. Bu yüzden bölgesel ekonomi, ekonomistlerin "sermaye teşekkülü" dedikleri şey olmadan işgücünü yeniden tahsis edememiştir. Fakat hala birikim ihtisaslaşma ve teknolojik süreçlerin her ikisinin birden imkânlarının avantaj haline gelmesine ihtiyaç duymuştur.

¹¹² Drummond, 1987, s. 113.

¹¹³ At arabası veya traktör gibi araçlarla

Sadece İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki değil kıta Avrupası ve Kanada'daki muhafazakâr toplum, bu imkânları benimsemekte endişeli olmuştur. Orada ilerleme ve yenilik ile evrensel bir büyülenme olmuştur. Fakat yeterli fabrika ve donanım birikimi olmamıştır. Yatırım doğrudan tahsis edilmeli ve yönetilmeliydi, bu da bölgedeki alışkanlıkların değiştirilmesini gerekli kılmıştır. Alışkanlıklar ve tutumların değişmesi ile ilgili olarak, Ontario'nun 19. yüzyıl insanlarının değişimi, 20. yüzyılın insanlarındakinden daha kısıtlı olduğu söylenebilmiştir. Eski işlerden veya benzer bir takım ilişkilerden vazgeçip kendilerine yeni yerler ve çalışma alanları aramak gibi bir dertleri olmamıştır. Henüz insanlar eyalet çevresinde dolaşarak ikamet edecek yer aramakla yetinmişlerdir. Muhafazakâr toplum sosyal, kültürel, dini ve ailevi konularda zoraki olarak özgürlük için hareket etmiştir. Ekonomik konularda Muhafazakâr dünya yenilik düşüncesine karşı olduğu gibi aynı zamanda da düzensiz olmuştur. 1867'deki veya sonraki on yıllardaki Ontario veya Kanada için değil ama o tarihlerdeki iktisadi hukuk ağının detaylandırılması ve düzenlenmesi 1980'lerdekine çok benzer olmuştur. Ontario için Amerika Birleşik Devletleri önemli bir katalizör olmuştur. 1867 veya 1900'ün eyaletindeki elitleri bir başka anlamda eyalete bağlı olmuştur. Fakat Torontolular "Kirli Haftasonu-Dirty Weekend" için Buffalo'ya gidebilmişlerdir. Sadece orada değil Detroit, Boston ve New York'ta da neler olmadığını biliyor durumda olmuşlardır. Çiftçilerin de sınırın güneyindeki gelişmeler dikkatlerini çekmiştir. Krallığa bağlı ve İngiliz Ontario'su, İngiltere'nin sadece Pazar olarak değil bilgi kaynağı, fonlar ve işçiler bakımından da eyalet ekonomisi için çok önemli olduğundan emin olmuştur. Teknoloji ve yeni düşüncelerin benzer olarak Amerika Birleşik Devletleri'nden gelmesi de büyük bir oran oluşturmıştır. Dünya şartlarının birçok bölümünde birçok farklılıklar olmuştur. Bu yüzden ilave yatırımlar işe yaramamış veya umulandan daha az işe yaramıştır. Mesela hayat standartlarındaki şartlar durgunlaşmış ve gerilemiştir. 1940'tan önceki Ontario ekonomisinin yönetiminin mükemmel olduğu kimse tarafından iddia edilememiştir. Fakat bütün faaliyet alanlarında gelişim için istek ve mevcut durumun değişmesi gerekmiştir.

Zengin ve genişleyen ekonominin finansal sisteminin büyümesi ve çeşitlenmesinde şaşılacak bir şey olmamıştır. 1867'den sonra sanayileşen dünyanın diğer ülkeleri ve bölgeleri gibi bunun gözlemlendiği bir model de Ontario olmuştur. Ontario'nun ekonomik evrimi finans için hatırı sayılır talepler yaratmıştır. Buna rağmen talepler istikrarlı bir şekilde büyümemiştir. 1890'ların ortalarındaki ve 1930'lardaki bunalım dönemlerinde finansal sistem küçük değişikliklere uğramıştır. Zayıf hükümetler sermaye harcaması için borç almaya ihtiyaç duymuşlardır. Fakat hükümetlerin aldıkları borçlar yatırımın desteklenmesi için harcanamadığı için yararlı olmamıştır. Çiftçiler de ihtiyaçları için borç almışlardır ama onlar bunu gelişimleri için harcayabilmişlerdir. Sanayi esnafı için ise başlıca finansal ihtiyaçlar için kârın temettü olarak dağıtılmayıp işletmede alıkonulmasıyla ve banka kredileriyle rahatlayabilmişlerdir. Fakat yeni imkânların ortaya çıktığı 1890'ların sonunda, düzenlemeler yeteri kadar iyi olmamıştır. Bu yüzden sınırlı ortaklıklar ve organizasyonların Kanada ve yurtdışındaki açık pazarlarda daha fazla para kazanmaları gerekmiştir. Önceki yıllarda, çoğunlukla üreticiler, müşteriler, perakendeciler, toptancılar ve İngilizler ile yabancı tedarikçiler arasında kurulan borç ağı muhtemelen bağımlılık ilişkileri yaratmıştır. Bu zincirin halkalarında çalışmak çok zor olmuştur. Bunun sonucu, bu borç ağını kontrol eden tekelci güçler, yeni şirketlerin kurulmasının önünde engel teşkil etmiştir. Fakat diğer taraftan da bu halkanın mahkûmlarına borç verenler, geri alacakları şüpheli olduğu halde bir kredi hattını devam ettirmişlerdir. 1870'ten sonra borç silsilesi geçmiştekinden farklı bir hal almıştır. Özellikle çiftçilerin sık sık kendilerine borçlandıkları ve çiftçilerin ürünlerinin muhtemel alıcıları olan dükkâncıların olduğu kırsal alanlarda bu daha çok belirgin olmuştur. Dükkâncılara gelince onlar da kendilerinin tedarikçilerinin kredilerine bel bağlamışlardır. Her ne kadar bankacılık sisteminin kredi silsilesi gelişimin esnekliği için iyi bir fikir olsa da bu bankalar ve ipotek şirketleri ticari krediler için alternatifler üretebilmişlerdir. Bundan başka perakendeciler toptancılarla ticaret yapmışlardır. Bağımlılık ilişkileri bu yüzden kimi zamanlarda olmuştur fakat 1867'den sonraki yıllarda varlığını daha güçlü olarak kabul ettirmiştir.

Ontario'nun finansal yapısı bir taraftan uluslararası bir hale gelirken bir taraftan da merkezileşmiş ve ihtisaslaşmıştır. Adam Smith'in 18. yüzyılda dikkat çektiği gibi emeğin bölünmesi mevcut pazarlar tarafından sınırlandırılmıştır. Borsa acenteleri ve ipotekli borç senedi büroları gibi özel finans kurumları, yeteri kadar uygun iş imkânları ortaya çıkmadan oluşamamışlardır. Aynı şartlar doğal olarak finansal işlerin artması için Toronto'da da söz konusuydu ve 1900 sonrası yıllar buna delalet etmiştir. Mali evrim gelişmenin yöntemi için faydalı olmuştur. Çünkü tasarruf, borç alma ve verme süreçlerinin hepsini kolaylaştırmıştır. Gerçekten Ontario, 19. yüzyılda Avrupa'da özellikle Almanya'da kurulmuş olan uluslararası bankalara sahip olmamıştır. Fakat bu, genel olarak bir sorun teşkil etmemiştir. Çünkü sanayi, kendi ihtiyacını finanse edebiliyor ve bankalar 19. yüzyıl üreticileri için geniş sermayeler sağlayabilmiştir. Ayrıca mali sistem birikim sağlamanın çeşitli yollarında gelişmiştir. Dolayısıyla mali sistem, endüstriyel gelişime karşı önyargılı olduğu belirgin olmamıştır.¹¹⁴ Toptan ve perakende ticaretteki kârlılık sorunu imalat sanayinin finans sorunu ile ilgili olmuştur. Ticaretle uğraşanlar imalata yatırım yapmaya isteksiz olmuştur. Kaldı ki ticari kapitalistler endüstriyel kapitalizme karşı da olmamışlardır. Fakat görülmektedir ki ticaret, finansın yayılması için yeterli kârı ortaya çıkaramamıştır. Bu yüzden bankalardan ve yerli-yabancı ticari ortaklardan sağlanan finansın önemi devam etmiştir. Ticari sınıflar, içte bankacılık sistemi dışı ise Britanya ve A.B.D.'nin finans pazarları ile ticari finansın gelişiminin uyarıcısı olmuşlardır. Endüstriyel ve tarımsal dönüşüm dönemi birisi tarafından planlanmış veya yönetilmemiştir. Fakat bu demek değildir ki hükümetler ilerleme ile ilgilenmemişlerdir. İmalata katkı, fiyatların korunması, hükümetlerin satın alıcılığı, belediye ödenekleri ve vergi muafiyetleri ve doğal kaynaklardan sağlanan düşük ücretli ya da hepten ücretsiz özel sanayi politikaları ile sağlanmıştır. Tarımsal dönüşüm, hükümetlerin araştırma fonları, eğitim, propaganda ve 1920'lerde hükümet finansından yararlanmıştır. Eyaletle ilgili yazarlar kentleşme, sanayileşme, kuzeyin sömürülmesi, doğal kaynakların gelişimi ve tarımsal şartların iyileştirilmesi üzerine odaklanmış bir gelişim politikasından söz

¹¹⁴ Naylor, Tom, The History of Canadian Business, James Lorimer, Toronto, 1975, s. 55.

etmişlerdir.¹¹⁵ Zaman zaman en önemlileri demir ve çelik sanayi olan bazı sanayi dalları, bugünlerde sektörel teşvik ve yardım olarak adlandırılan “endüstriyel strateji”den istifade etmişlerdir. Ortaya çıkan sonuç, hükümet aracılığı olarak tanımlanmıştır. Fakat bu hükümet rehberliği olarak gösterilememiştir. Çünkü henüz, ihtiyaçların, imkânların, politikaların ve programların önceden görülmesi olarak adlandırılan planlama meydana çıkamamıştır. Hükümetlerin faaliyetlerini düzenli yürütmeleri sonucu bazı şeylerin daha iyiye gidip gitmeyeceğine dair sorular sorulmuştur. Ortaya atılan fikirler farklı olmuştur. Vergiler birinin politik görüşüne bağlı ve varsayımlar üzerinde aktüel ve çeşitli hayali bürokrasiler ile politikacıların hipotetik yeterliliği hakkında olmuştur. Politikacılar ve resmi memurların araştırmaları halinde hükümetlerin ve resmi memurların o zamanı bugünkünden daha başarılı yönettiklerine inanmalarının zor olacağı öne sürülmüştür. Gerçekten eğer onlar daha çok uğraşsalardı belki de sadece kaos ve karışıklığa dalmış olacaktı diyenler de olmuştur. Bu yüzden 1867’den 1941’e kadar Ontario’nun ekonomik gelişiminin “Plansız İlerleme” olarak tanımlanması mümkün olmuştur. Eyalet ekonomisinin gelişimi çok uzun vadeli bir süreci gerektirmiştir. Bundan dolayı ele aldığımız materyallerin çoğu mevzu tarafından organize edilmiştir. Burada Konfederasyondan II. Dünya Savaşı’na kadar çalışılmıştır. Ontario’nun endüstriyel dönüşümü 1914’te, endüstriyel büyümenin görkemli döneminin sonu olarak işaretlenmiştir. Bu da ayrımın doğal ve önemli bir noktası olmuştur.

2.3.2. Ticaret

Mal ve hizmet üretimine bağımlı olan Ontario ticareti 1940’tan sonra hızlı bir şekilde gelişmiştir. Savaş boyunca uluslar arası ticaretteki mevcut modellerin başarısızlığı savaş zamanı şartlarından dolayı sıkıntılar yaratmıştır. Fakat yine de Ontario’da birçok yeni üreticinin ortaya çıkmasına ve bu üreticilerin de yeni yabancı pazarlar bulmalarına imkân sağlamıştır. Kore ve Vietnam Savaşları süresince de Amerika Birleşik Devletleri

¹¹⁵ Rea, 1991, s. 107.

ordusunun ihtiyaçları eyaleti yeni ticari politikalara doğru yöneltmiştir. Bu dönemde Ontario'daki üretim yeri pazarı da güçlü bir şekilde büyümeyi başarmıştır. Nüfus 1970'lerin başlarına kadar % 2,5 oranında artmıştır. Gerçek gelirler ise % 4,8 ile bu nüfus artışından da daha hızlı bir şekilde artmıştır. Bu değişiklikler ücretlere de yansımıştır ve kişi başına gelir 1945'lerde 1600 \$ seviyelerinde iken 1971'de 3059 \$'a kadar çıkmıştır. 1975'te Ontario'da gelirler bütünü 53 milyar \$, mallar ve hizmetler üzerindeki tüketicilerin harcamaları ise 38 milyar \$ olmuştur. Bu konudaki rakamlar Tablo-7'de verilmiştir.

Tablo 7
Ontario'daki Gelirler ve Yüzdelik Dilimleri (1941–1975)

Sene	Gerçek Gelir (000)	Gerçek Gelir Yüzdesi (%)
1941	6214	1,641
1950	9212	2,003
1955	12266	2,329
1960	15626	2,557
1965	20266	2,986
1970	28633	3,792
1975	39316	4,780

Kaynak: Rea, 1985, s. 84.

Ontario, ticaret bakımından başlıca, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Japonya, Meksika ve İngiltere ile ticari ilişkilerde bulunmaktadır. Ülkemiz ile Ontario'nun ticari ilişkilerine bakılacak olursa, şöyle bir tablo çıkmaktadır ortaya:

Tablo 8
Ontario ile Türkiye Arasındaki Ticari İlişkiler (,000 Kanada Doları)

Ontario'nun Türkiye'den Yapmış Olduğu	2004	2005	2006	2007	2008
İthalat	274,243	331,920	350,600	347,911	389,728
İhracat	85,264	101,084	111,174	126,311	126,663

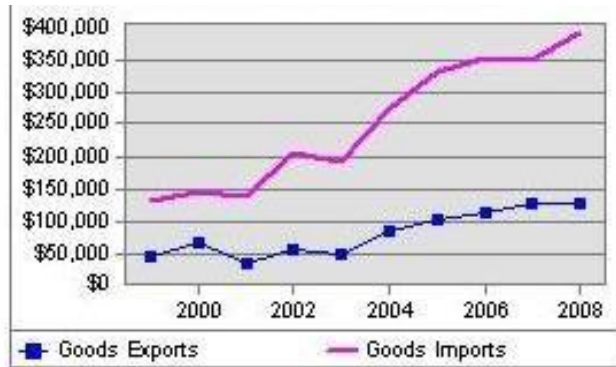
Kaynak: http://www.ontarioexports.com/tradefactsheet/ontario_tradefactsheet.asp?ID=207&type=country

Tablo-8'de de görüldüğü üzere Ontario ile ülkemiz arasındaki ticari ilişkiler ülkemizin lehine bir durum arz etmektedir. Zira Ontario, bizden daha fazla mal almakta fakat bize daha az mal satmaktadır. Şimdi de Ontario'nun ülkemizden almış olduğu mallara bakalım. Tablo-9'da bu durum gösterilmiştir. 2008 yılı baz alınarak oluşturulan Tablo-9, Ontario'dan en çok yarı işlenmiş demir-çelik ürünleri aldığımızı ve Ontario'ya en çok şekillendirilmiş taş sattığımızı göstermektedir. Ontario'ya bizim yaptığımız ihracatın hacmi 226,688,000 Kanada Doları iken Ontario'nun bize yapmış olduğu ihracatın hacmi ise 66,034,000 Kanada Doları tutmaktadır. Böyle bakıldığında arada yaklaşık 160,000 Kanada Doları tutarında bir kârımız olduğu müşahade edilmektedir. Grafik-8'de ise 2000 yılından 2008 yılına kadar Ontario ile Türkiye arasında gerçekleşen ticareti ithalat ve ihracat boyutunda ortaya koymaktadır.

Tablo 9
Ontario İle Türkiye Arasındaki Ticari İlişkilerde 2008 Yılı İçin En Çok Alınıp Satılan 10 Mal ve Bu Malların Değeri ('000 Kanada Doları)

İthal Edilen Mal	Değeri	İhraç Edilen Mal	Değeri
Demir Alaşımsız Çelik Yarı Bitmiş	13,190	Şekillendirilmiş Taş	46,454
Mısır	12,541	Taze/Kuru Fındık	41,556
Petrol	11,563	Sırlı Seramik	26,186
Kendinden Tahrikli Sınıflı Araçlar (Buldozer, Grayder)	7,591	Demir Çubuk	26,161
Nişasta Artıkları	4,836	Demir Çelik Borular	26,045
Kauçuk ve Plastik Çalışma İçin Makine	4,025	Erkek Takım Elbise	14,672
Makine Parçaları	3,604	Kıymetli Metallerle Kaplı Mücevher	14,406
Kuş Yumurtası	3,229	Yatak ve Masa Örtüsü vb	11,447
Testere Bıçakları	2,767	Zeytin Yağı	10,584
Şekillendirme ve Planya Tezgâhları	2,688	Kadın/Kız Elbise	9,177
TOPLAM	66,034	TOPLAM	226,688

Kaynak: http://www.ontarioexports.com/tradefactsheet/ontario_tradefactsheet.asp?ID=207&type=country

Grafik 8.

1999–2008 Yılları Arasında Ontario-Türkiye Arasındaki Mal Alış-Verişi
(‘000 Kanada Doları)

Kaynak: http://www.ontarioexports.com/tradefactsheet/ontario_tradefactsheet.asp?ID=207&type=country

Ontario’nun en çok ticaret yapmış olduğu beş partneri-ortağı ise Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Norveç, Meksika ve Çin’dir. Ontario’nun bu ülkelere yapmış olduğu ihracat oranları şu şekilde verilebilir: Amerika Birleşik Devletleri % 81,66, Birleşik Krallık % 4,68, Norveç % 1,57,

Meksika % 1,25, Çin % 1,02. Türkiye'nin ise bu listedeki yeri % 0,08 ile 38. sıradır. Ontario'nun ihracat yaptığı ülkeler ile yapılan bu ihracatın payları Tablo-10'da gösterilmektedir.

Tablo 10
Ontario'nun İhracat Yaptığı Ülkeler ve İhracat Payları (2008)

A.B.D.	% 81,66
Birleşik Krallık	% 4,68
Norveç	% 1,57
Meksika	% 1,25
Çin	% 1,02
Türkiye (38.)	% 0,08

Kaynak: Statistics Canada, International Trade Division, October 2009 (10/2009)

Not: İhracat sayıları sadece yerli ihracat için verilmiştir.

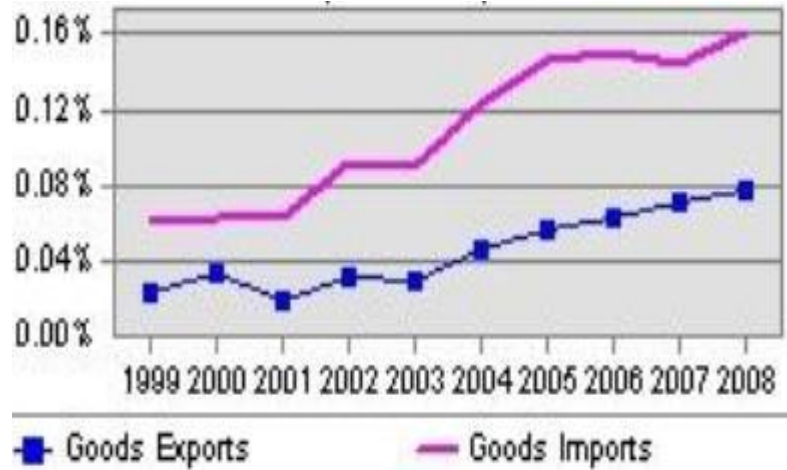
İthalata bakıldığında ise sıralama değişmektedir. Listenin başında % 61,02 ile yine Amerika Birleşik Devletleri bulunmakla birlikte, ikinci sırada % 9,31 ile Çin yer almaktadır. Sonra sırasıyla Meksika % 5,74, Japonya % 3,74 ve Almanya % 2,26 ile listede yer almaktadır. Ülkemiz bu listede % 0,16 oran ile 33. sırada yer almaktadır. Ontario'nun ithalat yaptığı ülkeler ile yapılan bu ithalatın payları ise Tablo-11'de gösterilmektedir.

Tablo 11
Ontario'nun İthalat Yaptığı Ülkeler ve İthalat Payları (2008)

A.B.D.	% 61,02
Çin	% 9,31
Meksika	% 5,74
Japonya	% 3,74
Almanya	% 2,26
Türkiye (33.)	% 0,16

Kaynak: Statistics Canada, International Trade Division, October 2009 (10/2009)

Gerek ithalat bazında ve gerekse ihracat bazında ülkemiz ile Ontario arasındaki ticari ilişki yüzdesel oran olarak Grafik-9'da bir arada gösterilmektedir. Buna göre ülkemiz ile Ontario arasındaki ticari ilişkiler her geçen yıl artış göstermektedir.

Grafik 9

1999–2008 Yılları Arasında Ontario’nun Bütün Ticareti İçinde Türkiye’nin Yeri (% olarak)

Kaynak: Statistics Canada, International Trade Division, October 2009 (10/2009)

Ontario’nun Amerika Birleşik Devletleri ile arasında gerçekleşen ticaret faaliyetinde ilginç bir ayrıntı söz konusudur. Ontario ile Amerika Birleşik Devletleri gerek ithalatta olsun gerekse ihracatta olsun alış-veriş yapılan ilk iki ürün değişmemektedir. Buna göre araba (oto) ve motorlu araç parçaları her iki dalda da ilk iki sırayı paylaşmaktadır. Özellikle Ontario’nun Amerika Birleşik Devletleri’nden ithal ve ihraç ettiği malların hep sanayi ürünleri olması dikkat çekmektedir. Sadece Ontario, Amerika Birleşik Devletleri’ne bunlardan farklı olarak altın da satmaktadır. Diğer alınıp satılanlar hep aynıdır. Oto, motorlu araç parçaları, tıbbi cihazlar, telefon parçaları, motorlar, mobilya ve petrol gibi ürünler Amerika Birleşik Devletleri ile Ontario arasındaki ilişkide değişmez ürünlerdir.

2.3.3. Tarım

2.3.3.1. Üretim Faktörleri

Ontario yüzey şekilleri bakımından Kuzey ve Güney Ontario olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Mattawa ve Ottawa ırmaklarının birleştiği noktanın kuzeyindeki kayalık ve engebeli alanı içine alan Kuzey Ontario sık ormanlar, bataklıklar ve göllerle kaplıdır; bölgede geniş maden rezervleri bulunmuştur.

Tarım ve sanayiye elverişli olan Güney Ontario, eyalet topraklarının % 10'undan azını kaplamasına karşın her zaman için ülke nüfusunun büyük bölümünü barındırmıştır. Sanayi kuruluşları da eyaletin bu kesiminde toplanmıştır. Kuzeybatı Ontario uzun süre ıssız kalmıştır. İlk zamanlar için bölgeye sadece kürk avcıları girmiştir. Fakat ondokuzuncu yüzyıl sonunda demiryollarının döşenmesi maden kaynaklarının bulunmasını ve değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir.¹¹⁶ Madenler bugün Kanada üretiminin % 40-50'sini karşılamaya devam edegelmiştir. Sudbury'de nikel, bakır, platin, Kobalt, Porcupine yatakları; Kirkland Gölü çevresinde altın, Michipicoten ve Step Rock'ta demir yatakları önemli olmuştur. Güney Ontario'da ise kuzeydoğunun maden zenginlikleri olmamıştır. Ancak tarım ve imalat sanayisi çok gelişmiştir.

Ontario'nun ilk çiftçileri aile topraklarında çeşitli ürünlerle, hayvanlarla tarım yapmışlardır. Ondokuzuncu yüzyılda eyalet buğday tarımında uzmanlaşmıştır. Bu şekilde Kanada'daki başlıca buğday satıcısı haline gelmiştir. Fakat Prairie bölgesinin rekabeti bu üstünlüğe son vermiştir ve Ontario'da birçok çiftlik hayvancılığa yönelmiştir. Bugün itibariyle Kanada tereyağı ile peynirinin yaklaşık olarak üçte biri Ontario'da imal edilmektedir. Niagara Yarımadası'nda Göllerin kıyısında meyve, sebze, tütün ve benzeri ürünlerin tarımları ağır basmaktadır.¹¹⁷ Ontario, Kanada'daki Birinci Sınıf, yüksek kaliteli, tarımsal arazilerin yarısından çoğuna ve İkinci Sınıf ile Üçüncü Sınıf toprakların da çoğunluğuna sahiptir. Ontario'da 57.000'in üzerinde çiftlik bulunmaktadır. Bunlar 10,3 milyar Amerikan Doları nakit gelire sahiptir. Bu hesap yaklaşık olarak bütün Kanada çiftlik gelirlerinin dörtte birlik kısmına denk gelmektedir. Ontario ayrıca birçok ticari kümes hayvanlarına, domuz, süt ve sığır çiftliklerine de sahiptir. Soya fasulyesi, mısır, karışık tahıl, yem bitkileri, buğday, arpa olarak sıralanan ürünler, ticari olarak üretilen bitkiler sınıfından önemli tarım ürünleri arasında yer almaktadır. Ontario'nun tarımsal üretiminin önemli bir payı olarak sebzeler de hesaba katılabilir. En yaygın olarak üretimi yapılan meyveler, üzüm ve

¹¹⁶ McInnis, 1982, s. 110.

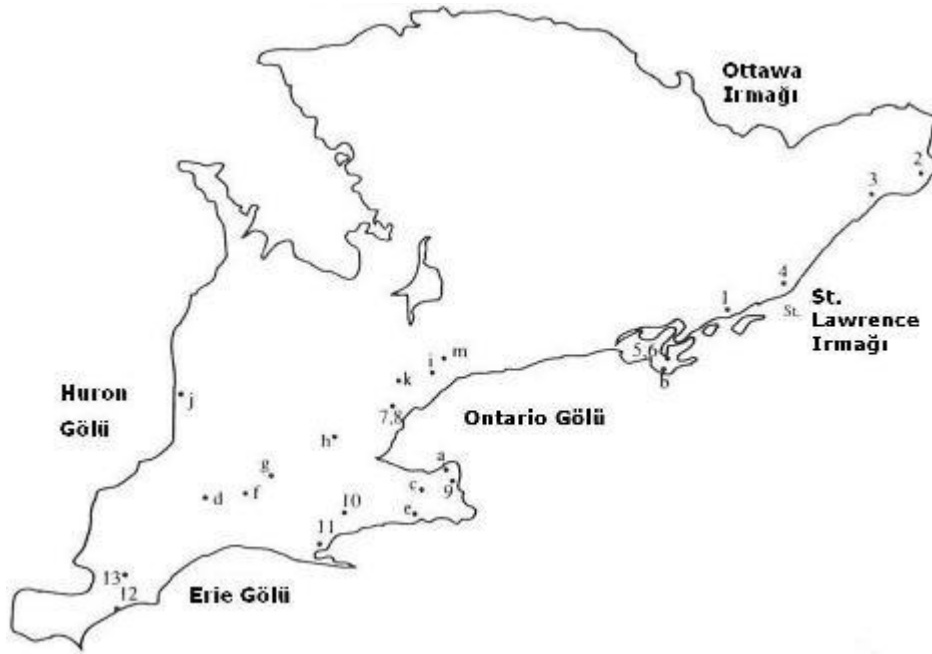
¹¹⁷ Small, 2007, s. 29.

elmadır. Zengin tarım arazileri ve hafif iklimiyle Güney Ontario, şeftali, erik, çilek gibi meyvelerin yetişmesine izin verdiği gibi hoş kokulu bir kök olan ginseng, kuru fasulye ve mantar yetiştiriciliğine de imkân tanımaktadır. Şarap imalathaneleri Niagara yarımadası, Pele Adası ve Erie Gölü'nün kuzey kıyı bölgelerinde gelişmişlerdir.¹¹⁸ Eyalet nüfusunun büyük bölümü, ekonominin temelini oluşturan sanayi ve hizmetler sektörlerinde çalışmaktadır. Tarımsal etkinlikler Güney Ontario'da yoğunlaşmıştır.¹¹⁹ Çünkü iklim ve toprak olarak tarıma en uygun araziler, eyaletin bu bölümünde bulunmaktadır. Bütün eyaletin Ocak ayı sıcaklık ortalaması -6°C, Temmuz ayı sıcaklık ortalaması 20°C'yi bulmaktadır. Yıllık yağış ortalamaları da güneybatı kesimde 864 mm'den batı uçta 508 mm'nin altına kadar değişmektedir. Başlıca ticari ürün, tütündür. Mandıracılık ve hayvancılık da önemlidir. Niagara yarımadası meyve, Kent ve Essex illeri ile Holland ve Marsh ise sebze üretiminde önde gelen bölgelerdir.¹²⁰

¹¹⁸ <http://www.climatechange.gc.ca>, 2009.

¹¹⁹ Trant, 2008, s.22.

¹²⁰ <http://www.climatechange.gc.ca>, 2009.

ÇİFTLİKLER

- a. Wilson, Niagara
- b. Spencer, Hallowell
- c. Comfort, Gainsborough
- d. Stiles, London
- e. Anon, Dunnville
- f. Crawford, Beachville
- g. Thompson, Güney Easthope
- h. Case, Galt
- i. Cambers, Etobicoke
- j. Brown, Bayfield
- k. Forster, Norval
- m. Parsons, Thornhill

SATIŞ YERLERİ

- 1. Richard Cartwright Jr, Kingston
- 2. McLean store, Charlottenburg
- 3. Kyle store, Williamsburg
- 4. Jones businesses, young Mills
- 5. Barker & Stevenson store (hallowell)
- 6. S. Washburn store (Hallowell)
- 7. Patterson store (Streetsville)
- 8. Hammond & Goble store (Streetsville)
- 9. Hamilton store, Queenston
- 10. Foster store, Townsend
- 11. Cross & Fisher store, Newport (Fisher's Glen)
- 12. Coyne store, Erieus (later known as Dealtown)
- 13. Thames Steam Navigation store (Chatham)

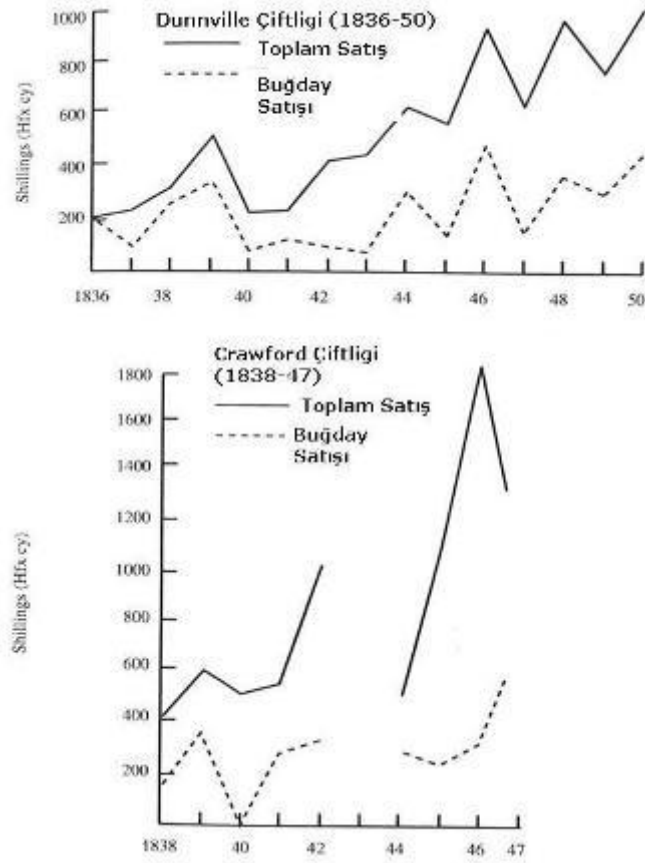
Şekil 6. Çiftlikler ve Satış Yerleri

Kaynak: McCalla, 1993, s.80.

Şekil-6'da Ontario'daki çiftlikler ve bu çiftliklerde üretilen malların satış yerleri gösterilmektedir. Buna göre çiftliklerin genellikle güney Ontario bölgesinde konumlanmış ve kurulmuş oldukları dikkat çekmektedir. Bunun

daha önce de açıklandığı üzere iklim ve toprak şartları ile yakından alakası söz konusudur. Çiftliklerin kurulmuş oldukları yerlere nispetle satış yaptıkları bölgeler, bir başka ifadeyle Pazaryerleri, daha dağınık bir görüntü arz etmektedir. Buna rağmen Pazaryerleri açısından da yoğunluk güney Ontario bölgesinde gerçekleşmiştir. Güney Ontario'nun dışında kalan Pazaryerleri genellikle kuzey Ontario bölgelerinde ve bu bölgelerin de özellikle kıyı kesimlerinde yoğunlaşmışlardır.

Grafik-10'da ise 1836 ile 1850 yılları arasındaki dönemde iki çiftliğin toplam satışları ve bu satışlar içinde buğday satışının yeri görülebilmektedir.

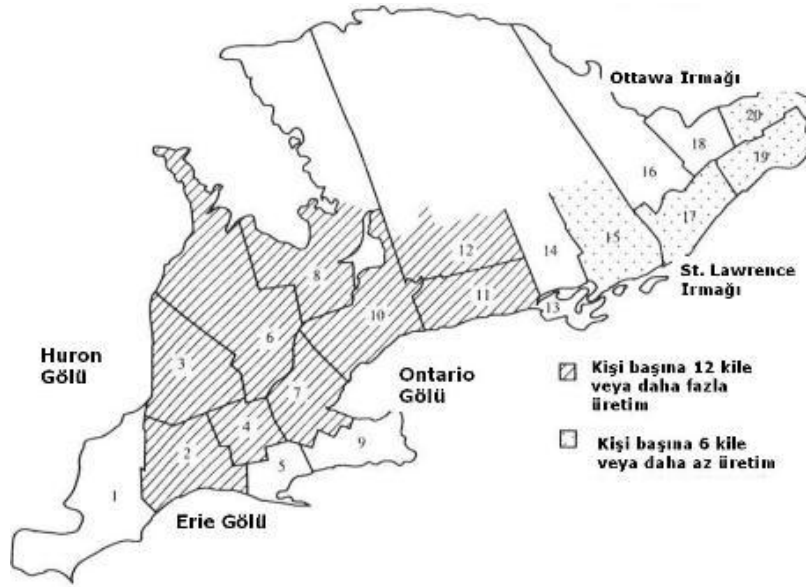

Grafik 10. Yukarı Kanada'da İki Çiftliğin Buğday ve Toplam Satışları, 1836-1850

Kaynak: Drummond, 1983.

Grafik-10'da da gösterildiği üzere her iki çiftlikte de buğday satışları toplam satışlar içerisinde büyük bir yere sahip olmuştur. Kanada bugün de dünya buğday üretiminde eski BDT ülkeleri, A.B.D. ve Hindistan'dan sonra gelmesine rağmen iç tüketiminin az olmasından dolayı dünyanın en çok buğday ihraç eden ülkesi konumundadır. Ayrıca dikkat çeken bir diğer nokta da gerek toplam çiftlik geliri gerekse buğday satış değerleri noktasında olsun her ikisi de sürekli bir dalgalanma eğilimi içerisinde olmuştur. Bu da bölgenin hareketli bir ekonomik yapıya sahip olduğunu göstermiştir. İnsanların sürekli hareket halinde oldukları ve arz-talep dengesini göz etmeye çalışmış oldukları Grafik-10'daki verilerden anlaşılmıştır.

Şekil-7 ve Şekil-8 çiftliklerde yapılan buğday üretimi miktarlarını da vermiştir. Şekil-7, 1848 yılında bölgenin ayrılmış olduğu kısımları üretim miktarları ile birlikte göstermektedir.

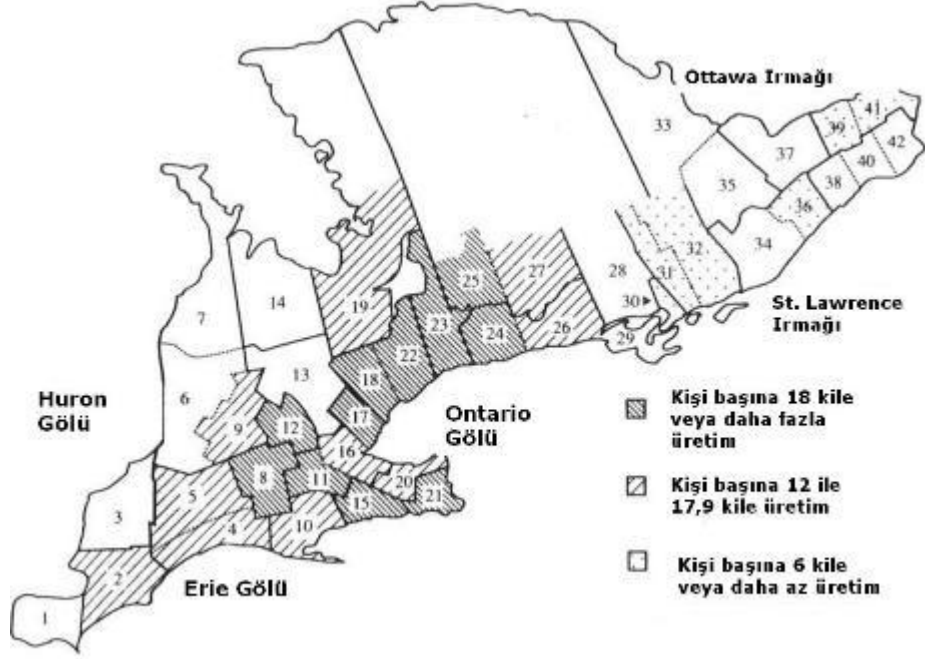

1. Western	6. Wellington	11. Newcastle	16. Bathurst
2. London	7. Gore	12. Colborne	17. Johnstown
3. Huron	8. Simcoe	13. Prince Edward	18. Dalhousie
4. Brock	9. Niagara	14. Victoria	19. Eastern
5. Talbot	10. Home	15. Midland	20. Ottawa

Şekil 7. Kişi Başına Buğday Üretiminde Havaliler Arası Çeşitlilik, Yukarı Kanada, 1848.

Kaynak: McCalla, 1983.

Şekil-8 ise 1851 yılı için bölgenin ayrılmış olduğu söz konusu kısımlardaki buğday üretimi miktarlarını göstermektedir.

Şekil 8. Kişi Başına Buğday Üretiminde İller Arası Çeşitlilik, Yukarı Kanada, 1851.

Kaynak: McCalla, 1983.

Her iki şekli de esas alarak değerlendirme yapılacak olursa, kişi başına 18 kile ve daha fazla miktarda buğday üretimi yapılan yerler 11 bölgede toplanmakla birlikte bu bölgelerin de hepsinin Ontario Gölü çevresinde bulunduğu ifade edilebilir. 12 kile ile 17,9 kile arasında buğday üretimi yapılan yerler de 10 bölgede toplanırken, bu bölgeler 18 kile veya daha fazla buğday üretimi yapan yerlere göre biraz daha dağınık bir görüntü arz etmektedir. Kişi başına 6 kile veya daha az buğday üretimi yapılan yerler 6 bölgede toplanmış ve St. Lawrence Irmağı kenarındaki bölgelerde toplanmıştır.

Ontario tarımı, 19. yy sonları ile 20. yy başlarında komşu Amerikan devletleri ve diğer Kanada eyaletleri gibi, hala çalışanların çoğunu aile üyelerinin, hane halkı üyelerinin oluşturduğu aile tarımı sistemi ile yapıyordu. Ontario tarımının 1926 ve 1940 arasındaki durumu Tablo-12’de gösterilmiştir.

Tablo 12
Çiftlik Nakit Gelir Kaynakları, 1926–40
(%)

Ürün	1926	1929	1932	1940
Bitkiler	22,7	22,9	24,0	23,5
Buğday	3,9	3,4	2,1	2,0
Meyve	2,5	3,3	3,6	2,5
Sebze	2,6	3,0	4,2	4,9
Tütün	3,0	1,9	4,4	3,5
Hayvancılık ve Ürünleri	75,0	74,7	73,6	74,6
Orman ve Ağaç Ürünleri	2,4	2,4	2,3	1,9

Kaynak: Dominion Bureau of Statistics, 1999, s.61.

Tablo-12’ye göre, çiftliklerin nakit gelir kaynakları başlıca yedi sınıfta toplanmıştır. Buna göre en çok gelir getiren sınıflar hayvancılık ve hayvancılık ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Daha önce tezimizin içerisinde kısmen de değinmiş olduğumuz gibi çiftçilerin çiftliklerini hayvancılık ve hayvancılık ürünlerine kaydırmaları bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bunu başarabilen çiftçiler ve çiftlikler ayakta kalabilmiş, başaramayan çiftçiler ve çiftlikler ise yeterli imkânları da olduğu ölçüde şehirlerde sanayi dalında fabrikalarda işçi olarak çalışmak için şehirlere göç etmişlerdir.

Çiftlik sahipleri ve daha az olan kiracı çiftçiler arasında da tarım işçileri kullanımı az olmuştur. 1871’de, yerleşimcilerin % 0,4’ü işçi olarak tanımlanırken, % 83,7’si topraklarını işlemişlerdir ve kiracıların oranı ise

%15,9 seviyelerinde kalmıştır. Bunun yanı sıra çiftliğin üç bölümünden de ücret kazanan bir sınıfın varlığı söz konusu olmuştur. Nüfus sayımını çevreleyen, ücret alan işçilerin sayısındaki gibi belirsizlikler de olmuştur. Fakat ortaya çıkan sayının her tarım işçisi için üç hatta belki de dört kat daha fazla olduğu ihtimali gerçek rakamı görmemize yardımcı olabilmıştır.

Ontario, kişi başına düşen gelirden hem kırsal nüfus açısından hem de kentsel nüfus açısından en fazla gelire sahip olan eyalet durumundadır. Bu konularda Ontario'ya en yakın eyaletler Alberta ve British Columbia'dır. Ontario'da kişi başına gelir kırsal nüfus açısından 1980 yılı için 14833 Dolar iken 2000 yılında bu oran 19710 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı değerler kentsel nüfus açısından ise 1980 yılı için 18732 Dolar iken 2000 yılı için 23771 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999'dan 2004'e kadar üst üste beş yıl Ontario'nun brüt gelirleri 100000 Dolar'dan az olan çiftlikleri para kaybetmişlerdir. Bütün gruplar için net çiftlik gelirleri negatif olmuştur. Bu grup Ontario çiftliklerinin % 52'sine tekabül etmiştir.¹²¹ Birçok çiftçi faaliyet dışına çıkmıştır. 1996'dan 2006'ya kadar olan on yıllık süreçte Ontario, çiftliklerinin % 15'ini kaybetmiştir. Tarımsal nüfusun son on yıldaki kaybı neredeyse % 20 civarında gerçekleşmiştir. Çiftlik kaybı deyimiyle, Ontario çiftliklerinde nüfus kaybı olduğu, köyden kente göç olduğu ve çiftçilik yapan ailelerin kırsal nüfus içerisinde daha az bir orana sahip olduğu gibi veriler işaretlenmek istenmiştir. Tablo-13'de bu durum gösterilmiştir.

¹²¹ D., Sparling and P. Laughland. The Two Faces of Farming, Institute of Agri-Food Policy Innovation, Chapter 9A and 9B, September 2006, s. 57.

Tablo 13
Ontario'nun 1996 ila 2001 Yılları Arasında Kırsal ve Kentsel Nüfus Oranları

Ontario	1996	2001	1996'dan 2001'e Gerçekleşen Değişiklik (5)
Toplam Çiftlik Sayısı*	67520 Dönüm	59728 dönüm	-11,5
Toplam Çiftlik Nüfusu	221,230	186,085	-15,9
Kırsal Çiftlik Nüfusu	215,475	180,905	-16
Kentsel Çiftlik Nüfusu	5,755	5,180	-10
Toplam Nüfus	10,753,573	11,410,046	6,1
Kırsal Nüfus**	1,794,832	1,747,499	-2,6
Kentsel Nüfus***	8,958,741	9,662,547	7,9
Kırsal Nüfusa Göre Kırsal Bölgelerdeki Çiftliklerin Yüzde Olarak Oranı	% 12,0	% 10,4	% -1,7
Kentsel Nüfusa Göre Kentsel Bölgelerdeki Çiftliklerin Yüzde Olarak Oranı	% 0,1	% 0,1	% 0,0
Toplam Nüfus İçinde Çiftlik Nüfusunun Oranı	% 2,1	% 1,6	% -0,4

* Kentte veya kırsal bölgedeki çiftliklerde yaşayan hane halkı ve çalışanları ifade eder

** Kentsel alanlar dışında kalan seyrek nüfuslu bölgeleri ifade eder

*** Nüfusu bin kişiden fazla olan ve km²'ye 400 kişi düşen yerleşim yerlerini ifade eder.

Kaynak: Statistics Canada, Censuses of Agriculture and Population.
<http://www40.statcan.ca/l01/cst01/agrc42a.htm>

Bu durumdaki çiftçiler çiftlik işleri için daha az çalışarak, kalan zamanlarda ek iş yapmakla geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır. Büyük çiftlik gelirleri 100 bin dolardan az olan Ontario çiftçilerinin net gelirlerinin % 65'i çiftlik dışı işlerden elde edilmiştir. Fakat o çiftçiler bir gün gelirlerinin tümünü çiftliklerinden elde edebileceklerine dair olan inançlarını

kaybetmemişlerdir. Fakat eğer mevcut eğilimler devam ederse inançlarının onlara herhangi bir yarar sağlamayacağı görülmüştür. Üstelik çiftçilikle uğraşanların yaş düzeylerinin de giderek düştüğü gözlemlenmiştir. 2006 yılında Ontario’da çiftçilik ile uğraşanların yaş ortalaması 53 olmuştur. Bu ortalama, 10 yıl öncesine oranla üç yıl daha büyük olarak gerçekleşmiştir. 1996 ila 2006 yılları arasında Ontario’daki çiftliklerde çalışmakta veya yaşamakta olan genç nüfusta % 49 kayıp yaşanmıştır. 2006 yılı itibariyle çiftlik nüfusu içerisinde sayılan kişilerin sadece % 9’u (7.070 kişi) 35 yaşın altında olmuştur. Tablo-14’te Ontario’da çiftlik nüfusundan sayılan kişilerin yaş ortalamaları verilmiştir.

Tablo 14
Ontario Çiftlik Nüfusundan Sayılan Kişilerin Yaş Ortalamaları

Ontario Bütün Çiftlik Çalışanları	1996		2006		% Olarak Değişiklik
	Kişi	%	Kişi	%	
35 Yaş altı	13835	14,3	7070	8,6	—48,9
35–54 Yaş Arası	49000	50,5	40275	48,9	—17,8
55 Yaş ve Üzeri	34105	35,2	30060	42,5	—6,5
Ortalama Yaş	49,4	...	52,6	...	3,2
Toplam Çiftlik Çalışanları	96940	100,0	82410	100,0	—15

Kaynak: Secombe, Wally, A Home-Grown Strategy for Ontario Agriculture, A new deal for farmers, A new relationship with consumers, Toronto Food Policy Council, September 2007, s. 38.

Yaşlıların ayrılmasından sonra yeni gelenler onların yerini alamamışlardır. Açıkça ifade etmek gerekirse Ontario’lu çiftçilerin çocukları, kariyerlerini başka yerlerde aramak durumunda kalmışlardır. Kimi kesimlerce mevcut eğilimlerin devam etmesi halinde yirmi yıl içerisinde en küçük çiftçilerin hobi çiftlikleri biçiminde toplanacakları dile getirilmiştir. Bu problemin kaynağına odaklanmak durumunda kalınmıştır. Aksi takdirde pek yakında Ontario’da tüketilen gıdaların yetiştirilme kapasitelerinin kaybedilme ihtimali ortaya çıkmıştır. Bunun doğal bir sonucunun çiftliklerin büyük gıda

işleme şirketlerine verilmesi ihtimali olduğu ileri sürülmüştür.¹²² Ayrıca şehirleşmenin ve sanayileşmenin artmasıyla birlikte çevrenin gördüğü zararlardan kaynaklanan kirliliğin de çiftçiliğe zarar verdiği belirtilmiştir. Tarımsal arazilerin sanayi ünitesi kurulması ya da bina yapımı için satılmasının çiftlik gelirlerinden daha fazla gelir elde edilmesine sebep olması da şehirleşme olgusuyla birlikte ortaya çıkan bir başka gelişme olarak dikkatleri çekmiştir. Kuzey Amerika'daki ihracata yönelik tarımsal üretim, tahıl üretiminin küresel modellerinde meydana gelen değişikliklerin ticari karlılığından etkilenmiştir. Bundan dolayı mevcut finansal krizin öncelikleri arasında algılanan; net çiftlik karlılığının sağlanması, tarımsal arazi tabanının üretken potansiyelinin muhafaza edilmesi, tarımla ilgilenen ve uğraşan toplumun sağlık ve bütünlüğünün güçlendirilmesi ve güvenli gıda maddeleri için toplumsal taleplerin adreslenmesi gibi çatışma alanları vurgulanmıştır.¹²³

Tarımsal üretimin toplam fiziksel hacmi 1939 ile 1975 yılları arasında hemen hemen iki katına çıkmasına rağmen gelir ve istihdam kaynağı olarak tarımın önemi eyalet ekonomisinin geri kalanına göre söz konusu dönemde belli bir gerileme göstermiştir. Çıktılardaki büyük artış, hem topraktaki hem de işçilikteki girdilerin azalmasıyla sağlanmıştır. Çiftliklerde yaşayan insanların sayısı toplam sayının yarısından daha fazla oranda azalmıştır. Buna bağlı olarak ekilen arazi miktarı da büyük ölçüde azalmıştır. Eyalette kullanılmakta olan çiftlik arazisi miktarı 1940'lar ile 1970'ler arasında her yıl 17000 dönümden daha fazla miktarda azalma eğiliminde olmuştur. Ontario'nun toplam topraklarının % 10'u kadar alan 1941 yılında kullanılan çiftlik arazisi olarak tasnif edilir hale gelmiştir. 1971'e gelindiğinde bu rakam % 7'lere kadar gerilemiştir. Dolar satın alma gücündeki değişiklik, eyaletteki çiftçilik gelirlerinin toplamını 1970'lerin başında tıpkı 1940'ların başındakine benzer duruma getirmiştir. Neyse ki yaşamları bu gelire bağlı olan insanların

¹²² Secombe, 2007, s. 7.

¹²³ Clark, Ann, Resolving Conflicting Priorities in Ontario Agriculture, Journal of Agricultural Ethics, Volume 1, 05 April 2002, s. 275.

sayısındaki azalma ile kişi başına gerçekleşen net çiftlik geliri 1971’de 557,30 Dolar’dan 994,54 Dolar’a yükseltmiştir.¹²⁴

Ontario’nun söz konusu dönem için çiftlik arazilerindeki azalma, diğer alanlara nispetle tarımda çalışan işgücünün değerindeki azalmanın bir neticesi olarak tezahür etmiştir. Eyaletin merkezî güney bölümünde yeni sanayi üniteleri, otoban için çakıl taşı, diğer inşaat malzemeleri ve kentsel konut alt bölümleri için genişlemeye elverişli arazilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu gibi ihtiyaçlar özellikle büyük merkezler yakınındaki nüfusun metropol illere taşınmasını beraberinde getirmiştir. Bunun bir neticesi olarak Halton’da 1941 ile 1971 arasında neredeyse %42’lik bir çiftlik alanı yok olmuştur. Bu oranlar Peel’de % 40 ve York’ta ise % 36 olarak gerçekleşmiştir. Yoğun nüfuslu güney bölgelerinin dışında tarım arazisi dönüşümündeki azalma marjinal tarım arazilerinin terk edilmesinin bir sonucu olmuştur. Bu özellikle Kanada Kalkanının kenar bölgelerinde fark edilmiştir. Haliburton ve Muskoka’daki tarım arazilerinde görülen, 1941 ile 1971 yılları arasındaki yaklaşık % 80’lik düşüşle söz konusu bölgeleri sürülmemiş meralara çevirmiştir. Tarım arazisi olmayan topraklarda enflasyona dayanıklı bir yatırımın cazibesi tarafından uyarılan dinlenme ve eğlenmeye yönelik konut yapımı eğilimi başlamıştır. Bu eğilim çiftlik gelir oranlarında bir artışa ve çiftlik sayılarında ise azalmaya eşlik etmiştir. Bu azalma, söz konusu dönemin tamamı boyunca yaklaşık olarak % 47’yi bulmuştur.¹²⁵ Bu eğilim eyaletin genelinde, her zaman güneydekilerden daha büyük olan kuzey bölgelerindeki çiftliklerin daha da büyümesine yol açmıştır. Ontario çiftliklerindeki büyüme-küçülme gibi oranlar Tablo-15’te gösterilmiştir.

¹²⁴ Morton, 2002, 181.

¹²⁵ Rea, 1985, s. 145.

Tablo 15
Ontario'daki Çiftliklerin Büyüklüklerine Göre Tasnif
Edilmiş Sayıları, 1951-1971

Tasnif	1951		1971	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Toplam Çiftlikler	149,920	100	94,722	100
3 Dönümün Altındakiler	652	0,4	1,529	1,6
3-9 Dönüm	6,733	4,5	3,619	3,8
10-69 Dönüm	26,243	17,5	16,763	17,7
70-129 Dönüm	53,459	35,7	26,287	27,8
130-179 Dönüm	24,893	16,6	13,440	14,2
180-239 dönüm	18,780	12,5	13,051	13,8
240-399 Dönüm	14,265	9,5	13,315	14,1
400-559 Dönüm	3,385	2,3	4,233	4,5
560-759 Dönüm	992	0,7	1,461	1,5
760-1,119 Dönüm	368	0,2	715	0,8
1,120-1,599 Dönüm	101	0,1	224	0,2
1,600 Dönüm ve Üzerindekiler	49	0,1	85	0,09

Kaynak: Rea, 1985, s. 136.

Tablo-15'te gösterildiğine göre 1951 yılında Ontario'da kurulu bulunan çiftliklerin kurulmuş oldukları arazilerin yaklaşık olarak % 36'sı 70 ila 129 dönüm arasında olmuştur. 1971 yılına gelindiğinde ise çiftliklerin kurulu olduğu araziler içinde en yüksek oran yine 70 ila 129 dönümlük çiftliklere ait olmuştur. Ancak bu sefer ki oran yaklaşık olarak % 28 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında 1951'de bütün çiftliklerin arazileri toplamı 149.920 dönümü bulurken 1971'e gelindiğinde bu miktar 94.722 dönüme gerilemiştir. Buna göre bütün çiftlik arazilerinde neredeyse yarı yarıya bir

kayıp söz konusu olmuştur. Genel olarak bakıldığında ise gerek 1951 yılında olsun ve gerekse 1971 yılında olsun büyüklük bakımından ikinci sırada yer alan çiftliklerin boyutları yaklaşık olarak % 17-18'lik oranlarla 10 ila 69 dönüm arasındaki çiftliklere ait olmuştur.

Çiftliklerin arazi paylarındaki düşüşe rağmen bu dönemde Ontario tarımındaki emek verimliliğinin büyük artışı, hayvancılık ve bitkilerdeki gelişmiş hastalık kontrolleri ve daha iyi bilgiler ve organizasyon gibi somut etkilerle güçlenmiş sermayenin artan girişiyle açıklanmıştır. Eyalet tarımındaki makineleşme savaş yıllarında yavaş olmuştur. Fakat önce tarımdaki kısıtlamaların kaldırılması gerekmiştir. 1941 ile 1951 arasında Ontario çiftliklerinde birçok traktör kullanılmaya başlamıştır. Kırsal elektrifikasyon programı savaş bittiğinde devam etmiştir. Böylece 1950'lerin başlarından itibaren çiftliklerde kullanılan elektrik motorlarının sayısı 1941'dekinin iki katına çıkmıştır. Birçok çiftçi için meydana gelen finansal zorluklara rağmen, makineleşmeye güvenerek üretimi arttırmak ve işgücünü genişletmek için birtakım operasyonlar yapılması tercih edilmiştir. Aynı dönemde makinelerin sermaye ve işlem fiyatları genel olarak yükselmekle birlikte, bu yükseliş tarımdaki ücretler kadar hızlı olmamıştır. 1950'lerin sonunda makinelerin yakıt ve onarım gibi harcama ve masrafları onların 1939'daki fiyatlarının iki misline çıkarken tarım işçilerinin ücretleri beş misline kadar çıkmıştır. Bu eğilim sonra da devam etmiştir. Buna göre tarım makinelerinin fiyatları 1960'larda yaklaşık olarak % 36 oranında artarken tarımdaki ücretler yaklaşık olarak % 85 oranında yükselmiştir.¹²⁶ 1909 yılından 1974 yılına kadar olan dönem için beş yıllık dilimlerdeki zaman süreçleri içerisinde tarımda çalışmakta olan işçilerin ücretleriyle ilgili bilgiler Tablo-16'da verilmiştir.

¹²⁶ Rea, 1985, s. 150.

Tablo 16
Kanada ve Bağılı Bölgeler ile Eyaletlerdeki Erkek
Tarım İşçilerinin Bordrosuz* Aylık Ücretleri
1909–1974 (Dolar Olarak)

Sene	Kanada**	Quebec	Ontario
1974	454	374	458
1970	292	230	309
1965	208	183	216
1960	169	160	162
1955	136	131	125
1950	120	109	111
1945	97	92	87
1940	41	37	43
1935	35	31	36
1930	56	52	51
1925	63	56	54
1920	86	79	86
1915	37	34	33
1909	34	33	33

* 1940'tan 1974'e kadar bordrosuz olarak ödenen ücretler Ağustos 15; 1909'dan 1939'a kadar yaz sezonundaki bordro değeri ve ödenen ücretler.

** New Foundland hariç.

Kaynak: Trant, 2008, s. 15.

Ontario'nun çiftlik nüfusu ile ilişki içerisinde çiftlik sermayesinin toplam miktarı 1940'ların başı ile 1970'ler arasındaki dönemde reel olarak dört katına çıkmıştır. Bu dönemde, geniş şehir pazarlarının gelişimi, ulaştırmadaki gelişmeler, perakende ve toptan ticaretle değişen modeller, kalite kontrolü ve ürün standardizasyonu ile ilgili yeni ihtiyaçlar Ontario tarımının organizasyonunda pek çok değişikliğe gidilmesini mecbur kılmıştır. Birçok çiftçi pahalı makinelerle çalışarak kendi alanlarındaki üretim işlemleri üzerinde uzmanlaşmaya gitmeyi yararlı bulmuştur. Uzmanlaşmış çoğu çiftlik yerel prosedürlerle uğraşmadan ürünlerini çok uzak mesafelerdeki pazarlara taşımayı daha ekonomik bir yol olarak seçmişlerdir. Bu dönemde bağımsız çiftçiler yerlerini kurumsallaşmış şirketlere bırakmaya başlamakla birlikte geleneksel mülkiyet modelleri de çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Bu

değişim yavaş yavaş seyretmiştir.¹²⁷ 1971'e gelindiğinde Ontario'daki toplam tarımsal arazinin % 95'ten fazla kısmının, sahipleri tarafından ya kısmen yahut da tamamen işlenmeye devam ettiği müşahade edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu çiftçiler bazı bölümlerinin geniş organizasyonlar tarafından kontrol edildiği üretim ve dağıtım sistemine entegre olmaya ve uyum sağlamaya çok yaklaşmıştır. Ontario çiftçilerinin ekonomik ve politik durumu 1940'ların başlarında geçmişteki Büyük Bunalım yıllarına karşı kendini bulmaya başlamıştır. Kanadalı gıda üreticilerinin gelecekteki beklentileri için zaten sürmekte olan İkinci Dünya Savaşı'na kadar genel olarak aydınlanma başlamış ve Kanada halkı 1930'larda çiftçilerin ekonomik durumunun ne kadar kötü olduğunun farkına varmıştır. Savaşın ilk yıllarında gelişen pazarlarda çiftçiler geçmişteki kayıplarını telafi edeceklerini ummuşlardır. Fakat federal hükümetin fiyat kontrolü ve emek politikaları bu gibi umutları tüketmiştir. Ontario eyalet hükümeti çiftlik kullanıcıları için emek, makineleşme ve yakıt kısıtlamalarına gidince eyaletteki çiftlik üretimleri düşme göstermiştir. Fakat hükümet tarafından gerçekleştirilen bu değişiklikler birçok çiftliğin ve çiftçinin domuz ve peynir üreticileri için uygulanan sübvansiyon programlarına kaymalarına sebep olmuştur. Bu hususta şüphesi olanlar hükümetin yürüttüğü faaliyetlerin siyasetten ziyade ekonomik değerlendirmeleri motive ettiğini öne sürerlerken, 1943 yılındaki Ontario çiftlik ürünleri 1936 yılındakinden daha az olmuştur.¹²⁸

Son yıllarda Ontario'daki tarım çalışmaları çok sistemli ve makineleşmiş bir şekilde yürütülmüştür. Ontario Tarım, Gıda ve Köyişleri Bakanlığı, Doğal Kaynaklar Bakanlığı ile işbirliği içerisinde Ontario için yüksek kaliteli toprakların ayrıntılı veritabanını oluşturmuştur. Onyıllar boyunca yapılan zemin etütleri ve arazi araştırmaları üzerine oluşturulmuş olan haritalar dijital ortama aktarılarak bir veri tabanında toplanmıştır. Ontario toprakları projesi ile birlikte çevre yerleşim yerlerinden gelen veriler de sisteme dâhil edilmiştir. Doğal Kaynak Değerleri Bilgi Sistemi'nin (NRVIS) kullanılmasıyla birlikte toprakların bilgileri ve karşılıklı sınırlardaki toprak

¹²⁷ Rea, 1985, s. 140.

¹²⁸ C. Brown, The Illustrated History of Canada, Key Porter Boks, 2000, s. 427.

poligonları hakkındaki bilgiler güncellenmeye devam etmiştir. Bu verileri kaydetmek kadar bu verilere ulaşmak da önemli olmuştur. Bu konuda da Ontario’da tarımdan sorumlu yetkililer web sitelerinde gerek kâğıt gerekse dijital olarak kolaylıkla ulaşılabileceği evrimsel bir sistemden övünçle bahsetmişlerdir.¹²⁹

2.3.3.2. Ürün Grupları

2.3.3.2.1. Bitkisel Üretim

Ontario’da dönemlere göre tarım amaçlı ekili arazilerin ürün çeşitliliği de oldukça fazla bir görüntü çizmiştir. Tablo-17’de Ontario’da ekili tarım amaçlı arazilerdeki ürünlerin miktarları verilmiştir.

¹²⁹ http://www.omafra.gov.on.ca/english/landuse/gis/soils_ont.htm, 2010

Tablo 17
Ontario Tarımında Ekili Arazilerin Ürün Çeşidine Göre Dağılımı,
1870–1941 (bin dönüm)

Ürün	1870– 1	1880– 1	1890– 1	1900	1911	1921	1931	1941
İnsan Gıdası								
Buğday	1366	3706	1430	1487	963	692	632	611
Patates	175	181	179	176	157	166	171	123
Bahçe	207	305	336	622	313	232	256	188
Toplam	1748	2416	1947	1936	1409	1090	1060	909
Sanayi Girdileri								
Arpa	0	849	681	586	520	412	449	336
Tohumluk Keten	0	6	0	6	9	5	6	11
Şeker Pancarı	0	0	0	0	0	0	34	29
Tütün	0	0	0	3	14	7	46	58
Şerbetçiotu	0	2	0	1	0,4	0	0	0
Keten Lifi	0	0	0	0	0	3	1	11
Toplam	0	857	681	596	543,4	427	536	445
Hayvan Yemi								
Yulaf		1375	2053	2707	2806	2851	2362	2004
Çavdar		189	152	152	97	111	57	79
Mısır Kapçığı		207		332	298	211	125	251
Arpa Darısı		50	90	73	179	114	188	116
Fasulye		20	39	42	45	19	77	108
Bezelye		557	781	587	258	83	60	41
Karışık Tahıl				117	389	547	1012	1156
İnce Saman	1691	1795	2529	2606	3521	3456	3710	3713
Yemlik Mısır					243	354	271	295
Samanlık Tahıl				167	27	12	29	26
Diğer Yemlikler						16	50	15
Turp ve Şalgam		79	14	169	81	62	55	42
Diğer Kök Bitkiler		28			76	54	56	53
Diğer Mahsuller				1	0,4	0,01	0,4	6
Ara Toplam		4299	5769	6953	8022	7891	8053	7903
Açık Meralar	2089		2542	2695	3117	3041	2943	3238
Toplam			8311	9648	11139	10932	10996	11141
Bütün Ekili Arazi Ürünleri	6537	8370	8166	9198	9683	9165	9360	9087
Kullanılan Toplam				11840	13164	13746	12456	

Kaynak: Ian M. Drummond, Progress Without Planning, The Economic history of Ontario, from Confederation to the Second World War, University of Toronto Press, Toronto, 1987, s. 366.'dan kısaltılarak uyarlanmıştır.

Tablo-17'deki verilere göre 1941 yılı itibariyle tarım amaçlı ekili arazilerin toplamı 9087000 dönümlük yer kaplarken, bunun 7903000 dönümlük kısmı diğer bir ifadeyle yaklaşık olarak % 80'lik bir bölüm genel olarak hayvan yemi amacıyla kullanılan ürünlerin üretimi için kullanılmıştır. Bu oranların vasıf ve tasnifleri geçmişten beri bu minvalde seyretmiştir. Ancak farklılık sadece bu oranların miktarlarında ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte üretilen ürünlerin çeşitliliği dikkat çekici boyuttadır.

Ontario tarımının özelliklerini ortaya koyabilmek için orada üretilen ürünlere bakmak gerekmektedir. Bu sebeple Ontario'daki çiftliklerde üretilen meyvelerin fiyat değerleri Tablo-18'de gösterilmiştir.

Tablo 18
Ontario'daki Çiftliklerde Üretilen Meyvelerin Parasal Değeri (1980–2008)
(‘000 Dolar)

Sene	Elma	Ekşi Kiraz	Tatlı Kiraz	Üzüm	Şeftali	Armut
1980	30,135	4,971	1,909	21,506	13,021	6,394
1985	44,250	5,270	2,162	27,359	17,814	6,405
1990	63,588	2,903	2,161	24,829	31,246	6,171
1995	82,195	1,210	2,510	30,460	34,140	5,060
2000	97,237	4,930	3,030	44,880	24,700	6,130
2005	65,574	5,089	3,180	27,030	22,948	4,682
2006	69,774	1,527	3,845	74,283	28,251	7,215
2007	92,255	4,102	3,568	78,581	32,977	5,913
2008	73,000	3,381	3,090	83,090	30,433	4,800

Kaynak:

http://www.omafr.gov.on.ca/english/stats/hort/fruit_value_area.htm

Tablo-18'e göre 1980 ila 2008 yılları arasındaki 28 yıllık süreçte Ontario'daki tarım amaçlı arazilerde üretilen elmadan elde edilen gelir yaklaşık olarak % 143, tatlı kirazdan elde edilen gelir % 50, üzümünden elde edilen gelir % 61,5, şeftaliden elde edilen gelir ise % 135 oranında artarken, ekşi kirazdan elde edilen gelir % 30 ve armuttan elde edilen gelir % 23 oranında azalmıştır. Genel toplamda burada ele alınmış tüm meyve gelirlerindeki artış oranı ise % 166 olarak gerçekleşmiştir. Ontario'da üretilen bütün meyvelerden elde edilen gelir 2008 yılı için 236,079,000

dolar olmuştur. Bu tutar 1980 yılında sadece 92,309,000 dolar seviyelerinde olmuştur. Demek ki Ontario için meyve üretimi gelirlerinde % 134'lük bir artış gerçekleşmiştir. Ontario için tarımsal verimliliğin hesaplanabilmesi açısından meyvedeki bu getirilerin tarımsal arazilerle mukayese edilmesi gerekmektedir. Ontario'da meyvelerin hasat edildiği tarımsal alanların boyutları Tablo-19'da gösterilmiştir.

Tablo 19
Ontario'da Meyve Üretilen Tarımsal Arazilerin Boyutu (1980–2008)
(Dönüm)

Sene	Elma	Ekşi Kiraz	Tatlı Kiraz	Üzüm	Şeftali	Armut
1980	24,453	2,258	1,324	26,526	7,845	3,883
1985	25,907	2,166	1,047	23,398	7,483	3,322
1990	30,970	1,845	835	14,290	8,320	3,440
1995	30,750	1,805	945	15,000	7,665	3,370
2000	23,000	1,950	775	15,400	5,400	2,300
2005	18,600	1,775	685	14,270	5,050	1,800
2006	18,600	2,055	800	18,340	5,406	2,000
2007	17,000	2,015	685	16,460	6,000	2,050
2008	16,500	1,930	660	16,350	6,000	1,900

Kaynak:

http://www.omafra.gov.on.ca/english/stats/hort/fruit_value_area.htm

Tablo-19'da daha önce gösterilen gelir artışları ile Tablo-20'de verilen arazi değerleri mukayese edildiğinde birbiriyle ters orantılı bir durum ortaya çıkmaktadır. Mesela elmada gerçekleşen % 143 artışa rağmen elma yetiştirilen alanlar 1980 ile 2008 yılları arasında yaklaşık olarak % 32,5 oranında azalmıştır. Ekim yapılan alanların azalmasına rağmen gelir oranlarında ortaya çıkan artışlar enflasyon oranı ve tarımsal işlemlerdeki verimlilik uygulamaları ile açıklanabilir. Bütün meyvelerin yetiştirilme alanlarının azalmış olduğu Tablo-20'de açıkça görülmektedir. Ekşi kirazın yetiştirildiği alanlarda % 11, tatlı kirazda % 50, üzümde % 38, şeftalide % 20 ve armutta ise % 51'lik bir azalma görülmektedir. Bütün meyve ürünlerinde 1980 yılında 71,350 dönüm olan ekim alanları 2008 yılında 50,395 dönüme gerilemiştir. Bu da % 29,5'luk bir azalmaya tekabül etmektedir.

Ontario’da üretilen sebzelerin ekim alanlarının değerlerine de göz atılması yerinde olacaktır. Ontario’da üretilen sebzelerin ekim alanlarının değeri Tablo-20’de gösterilmiştir.

Tablo 20
Ontario’daki Sebze Ekim Arazilerinin Değeri (1980–2008)
(‘000 Dolar)

Sene	Fasulye	Lahana	Havuç	Mısır	Salatalık	Kuru Soğan
1980	4378	7489	7955	15047	7768	13499
1990	5415	10772	14487	41492	11923	13551
1995	9325	12525	15855	28355	11545	15735
2000	7755	10200	15715	18195	14205	20220
2005	8500	11600	26865	22767	10660	16300
2006	11400	16650	28417	33993	7307	21600
2007	11100	14800	21106	25500	9704	21400
2008	9800	14750	18067	28000	9305	21300
Sene	Bezelye	Biber	Kabak	Domates	Diğer Sebzeler	Toplam
1980	8778	1967	441	44724	35959	148005
1990	15714	12599	8985	87200	46558	268696
1995	9495	12055	7540	87075	51882	261387
2000	10490	8770	7305	56723	46567	216145
2005	8511	13020	11168	77521	47282	254194
2006	11189	18298	11884	77423	53100	291261
2007	9069	16573	12356	74270	58625	274503
2008	12346	12705	14387	69714	57048	267422

Kaynak:

http://www.omafra.gov.on.ca/english/stats/hort/veg_value_area.htm

Tablo-20’de verilenlere göre fasulyede % 123, lahanada % 97, havuçta % 127, mısırdaki % 86, salatalıkta % 19, kuru soğanda % 57, bezelyede % 40, biberde % 545, kabakta % 3162, domateste % 55 ve diğer sebzelerde ise % 58’lik bir artış söz konusudur. Özellikle kabak ve biberdeki artış dikkat çekici boyutlardadır. Bütün sebzelerde ise ortalama % 80’lik bir artış söz konusu olmuştur.

Tablo 21
Ontario’da Seralarda Yetiştirilen Ürünlerin Değeri (1980–2008)
(‘000 Dolar)

Sene	Salatalık	Domates	Mantar
1980	6900	12411	n/a
1985	12059	14147	69373
1990	15113	17070	76021
1995	25136	33196	108925
2000	97252	177223	140893
2005	93738	205455	153634
2008	130659	204579	182957

Kaynak:

http://www.omafra.gov.on.ca/english/stats/hort/veg_value_area.htm

Ontario’da normal tarım arazilerinin haricinde, iklimi müsait olan güney bölgelerde seracılık da yapılmaktadır. Seralarda yetiştirilen sebzeler ve mantarların değerleri ise Tablo-21’de gösterilmektedir. Tablo-21 incelendiğinde Ontario’da 1980 yılından 2008 yılına kadar olan dönemde seracılık faaliyetlerinin de her geçen yıl artmış olduğu görülmektedir. Anılan dönemde seralarda üretilen salatalık % 1793, domates ise % 1548 oranında değer kazanmıştır. Mantar için ise 1980 yılına ait veriler verilmemiş olduğu için 1985 yılı esas alınarak bakıldığında % 163’lük bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

Ontario’da ekilen sebzelerin hasat alanları Tablo-22’de gösterilmektedir.

Tablo 22
Ontario’da Ekili Sebze Alanları (1980–2008)
(Dönüm)

Sene	Fasulye	Lahana	Havuç	Mısır	Salatalık	Kuru Soğan
1980	6109	3136	3806	42982	5088	5015
1990	6705	4040	5675	50260	4405	6075
1995	8010	4725	6800	44405	3540	6190
2000	11705	4705	8145	43120	7600	6150
2005	8300	4050	9500	34160	4900	5200
2008	8000	3785	8250	26000	2290	5490
Sene	Bezelye	Biber	Kabak	Domates	Diğer Sebzeler	Toplam
1980	20000	1510	1100	27027	16295	132068
1990	21840	3810	4540	32330	17725	157405
1995	22490	3290	3635	23795	16660	143540
2000	23515	3200	5415	18048	14995	146598
2005	20710	2900	6100	18929	13240	127989
2008	19463	2880	6690	17208	15885	115941

Kaynak:

http://www.omafra.gov.on.ca/english/stats/hort/veg_value_area.htm, 2009

Ontario’da ekili sebze alanlarına bakıldığında genel olarak yaklaşık % 12 civarında kayıp müşahade edilmektedir. Bu kayıplar özellikle mısır, salatalık ve domateste görülmektedir. Salatalıkta % 55, mısırdaki % 39,5, domateste % 36 ve bezelye ile diğer sebzelerde ise % 2,5 civarında kayıp yaşanmıştır. Bunun yanında kabakta % 508 ve havuçta % 116’lık bir artış görülmektedir. Biberde % 90, fasulyede % 30, lahanada % 20 ve kuru soğanda da % 9’luk bir artış söz konusudur.

Ontario’nun tarımsal gıda ticaretindeki durumuna da bir göz atmak Ontario’nun tarımını incelerken değinilmesi gereken bir başka noktadır. Ontario’nun tarımsal gıda ticaretindeki durumu, ithalat ve ihracat bazında Tablo-23’te gösterilmektedir.

Tablo 23
Ontario Tarımsal Gıda Ticareti
(milyar dolar)

Sene	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İhracat	6.59	6.79	7.92	8.41	8.39	8.69	8.55	8.60	8.73	9.35
İthalat	10.00	10.58	11.66	12.51	12.32	12.23	12.64	13.46	14.99	16.45

Kaynak:

<http://www.omafra.gov.on.ca/english/stats/trade/agrifoodtrade.htm>

Ontario tarımsal gıdalarda genel olarak ithalata daha fazla para ödemektedir. Ontario'nun tarımsal gıda ticaretinde de en önemli ortağı Amerika Birleşik Devletleri'dir. Ontario'nun tarımsal gıda ticaretinde ürün gruplarının ihracat ve ithalattaki payları Tablo-24'te gösterilmektedir.

Tablo 24
Ürün Gruplarına Göre Ontario Tarımsal Gıda Ticareti, 2009
('000 CAD)

Ürün Grubu	İhracat	İthalat	Fark
Canlı Hayvan	203,031	32,358	170,672
Kırmızı Et	584,973	994,154	—409,181
Balık ve Balık Ürünleri	48,645	555,031	—506,386
Tavukçuluk ve Yumurta	125,409	409,764	—284,355
Süt Ürünleri	105,442	155,794	—50,351
Diğer hayvan ürünleri	346,733	194,445	152,289
Tahıl	49,564	275,628	—226,064
Tahıl Ürünleri	1,495,232	1,232,873	262,359
Yağlı tohum	241,203	174,470	66,733
Yağlı Tohum Ürünleri	324,190	539,897	—215,708
Hayvan Besini	167,360	454,952	—287,592
Meyve ve Fındık	94,952	1,950,043	—1,855,091
Sebzeler	731,239	1,329,640	—598,401
Ekimlik Tohum	58,230	156,460	—98,230
Sebze Lifleri	402	6,615	—6,213
Çiçekçilik ve Fidancılık Ürünleri	145,528	162,911	—17,383
Tropikal Ürünler	284,056	912,061	—628,006
Şeker ve Şekerleme	487,088	558,691	—71,603
Diğer Yenilebilir Şeyler	602,812	1,220,398	—617,586
İçecekler	377,247	1,229,644	—852,398
Tütün ve Tütün Ürünleri	71,429	60,686	10,743
Diğer Tarımsal Gıda Ürünleri	65,977	97,011	-31,034
Toplam	6,610,741	12,703,527	-6,092,786

Kaynak: <http://www.omafr.gov.on.ca/english/stats/trade/commod09.htm>

Tarımsal gıda ticaretinde Ontario'nun durumu daha çok ithalatçı şeklinde görünmektedir. Bu durum eyaletin sanayileşmiş yapısıyla alakalı

olmakla beraber bütün bu değerlere rağmen diğer Kanada eyaletleri arasında da en iyi konumu göstermektedir.

2.3.3.2.2. Hayvansal Üretim

Tezimizin de başlarında değinmiş olduğumuz gibi Kanada'nın ilk yerleşimcileri için kürk ticareti önemli bir iktisadi faaliyet olmuştur. Dolayısıyla tarım içerisinde hayvansal üretim denildiğinde kürk ticaretine de kısaca değinmek yerinde olacaktır. Kısaca diyoruz çünkü aslında tarım alanında hayvansal üretimden kasıt çiftliklerde yetiştirilen hayvanların etlerinden, sütlerinden ve diğer yönlerinden istifade edilmesidir. 1700'lü yılların sonları ile 1800'lü yıllarda Kanada'da kürk ticareti Avrupalı kumpanyaları birbirine rakip hale getirmişti. Buna tezimizin başlarında değinmiştik. Daha sonra Ontario'da kürk üretimi, 1939 ila 1975 yılları arasında, kuzey Ontario'daki gelirleri geliştirmek için bir ekonomik faaliyet olarak görülmüştür. Bu süreçte yaban kürklerinin üretimi kuzey bölgesi için önemli bir faaliyet haline gelmiştir. "1940'larda Ontario hükümeti kürk rezervlerinin geliştirilmesi için daha önceden kullanmış olduğu politikadan uzaklaşarak, kayıtlı bir tuzak hattı kurma yoluna gitmiştir. Böylece kürk için yapılan avlarda kullanılacak olan tuzakların ve kapanların hem lisanslanması hem de bulundukları yerlerin tespiti mümkün olabilmıştır."¹³⁰ 1940'larda kürk çiftçiliği de hızla büyüyen bir sanayi haline gelmiştir. Üstelik pazarı da çok güçlü olan bir sanayi dalı halini almıştır. Özellikle boz ve beyazımsı postu olan tilkiler üzerine birçok yeni tilki çiftliği kurulmuştur. 1940 ila 1975 yılları arasında Ontario'daki kürk üretimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹³⁰ Rea, 1985, s. 155.

Tablo 25
Ontario Kürk Üretimi, 1940–75

Sene	Kürk Çiftliği Sayısı	Kürk Çiftliklerinde Üretilen Kürkler		Vahşi Kürk Üretimi (Üretilen Kürk Sayısı)
		Vizon	Tilki	
1940	1841	60355	39167	Belirsiz
1950	1063	134093	14292	781879
1960	495	348480	838	641093
1975	183	418287	931	716066

Kaynak: Rea, 1985, s. 156.

Görüldüğü üzere kürk çiftliklerinin sayısı giderek azalırken, özellikle vizonda üretim dikkate değer şekilde artmıştır. 2007 yılında ise Ontario’da yaban hayatı içinde 169700, çiftlik üretimi olarak ise 327500 kürk üretimi gerçekleşmiştir. Bunun parasal değeri toplamda 24409,2 dolar olmuştur.¹³¹

Ontario’da balıkçılık da önemli bir ekonomik faaliyet olagelmıştır. Bu önemiyet çiftçilik üzerindeki politikalara ve verimliliğe göre değişiklikler arz etmiştir. Ontario’da ticari balıkçılık faaliyetleri iki ana dal üzerinde gelişmiştir: Çoğunlukla Erie Gölü çevresinde konumlanmış bulunan Büyük Göller balıkçılığı ve Kuzey Ontario’nun nehirlerinde ve göllerinde kısmi zamanlı balıkçılar tarafından yapılan ülke içi balıkçılık. 1939 ila 1970’lerin ortalarına arasındaki süreçte Ontario’nun ticari balıkçılığı her geçen yıl büyüyerek gelişmiştir. 1930lar ile 1970ler arasındaki dönemde Büyük Göller balıkçılığındaki istihdam 4000lerden 2000lere kadar düşmüştür. Fakat aynı dönemde üretilen ürünlerin hacmi 5 kat büyümüştür. 1939’da 4206 kişi bu alanda istihdam edilirken 1950’de 3886, 1960’ta 3409, 1970’te 1959 ve 1975’te ise 2220 kişiye kadar bu sayı düşmüştür.¹³² 1975lerde civa kirliliği ortaya çıkınca ticari balıkçılık çok az bir büyüme yakalayabilmiştir.

Hayvansal ürünler Ontario tarımında yaklaşık olarak yüzde 20’lik bir yere sahiptir. Bu yüzde 20’lik oranda en büyük pay yüzde 41 ile kırmızı et üretimine aittir. Bu da genel olarak tarım içerisinde yüzde 8’lik bir orana tekabül etmektedir. Kırmızı eti, yüzde 14 ile canlı hayvan ticareti takip etmektedir. Ontario tarımı içerisinde % 20’lik yere sahip olan hayvansal

¹³¹ <http://www40.statcan.gc.ca/l01/cst01/prim46g-eng.htm>

¹³² Rea, 1985, s. 153.

Üretim ve ticaret genel olarak bakıldığında dışa bağımlı bir yapı arz etmektedir. Nitekim hayvansal ürünlerde Ontario'nun yaptığı ithalat, ihracatından fazladır.¹³³

2.3.3.3. Tarım Politikaları

Ontario, bulunduğı konmu itibariyle Kanada'ya yapılan ilk yerleşmeler sırasında tarımsal amaçlı faaliyetler için çok müsait bulunarak nüfusun belli bir kısmını kendisine çekmeyi başarmıştır. Bu da her zaman için eyalet politikaları içinde tarıma ayrı bir önem verilmesinin gerekliliğini doğurmuştur. 1931 ila 1971 yılları arasındaki zaman diliminde tarımsal nüfus Ontario ve Quebec başta olmak ve zaman zaman birbirlerini geçmek üzere ülkedeki tarımsal nüfusun büyük bölümüne sahip olmuştur. Dolayısıyla tarımsal üretimin ve tarımsal faaliyetlerin de odağı olmuştur. şöyle ki; 1931 yılında bütün Kanada'da tarım açmalı faaliyetlerde çalışan ve geçimlerini bu faaliyetlere borçlu olan kişi sayısı 3.289.214 iken bunun 800.960'ı Ontario'da, 777.017'si Quebec'te, 564.012'si Saskatchewan ve 375.097'si ise Alberta'da yaşamıştır. Böylece 1931 yılı için Ontario, Kanada nüfusu içerisinde tarımsal faaliyetlerde çalışan insanların yaklaşık olarak % 25'ini barındırarak birinci sırada yer almıştır. On yıl sonra, 1941 yılına gelindiğinde bütün Kanada'da tarım amaçlı faaliyetlerde çalışan ve geçimlerini bu faaliyetlere borçlu olan kişi sayısı 3.152.491'e inmiştir. 1941 yılında ise tarımsal amaçlı faaliyetlerle geçinen kişi sayısına göre Quebec 838.861 kişi ile Ontario'yu geçmiş ve birinciliğı almıştır. Onu 704.420 kişi ile Ontario, 514.677 kişi ile Saskatchewan ve 383.964 kişi ile de Alberta eyaleti takip etmiştir. Dolayısıyla 1940'lı yıllarda Kanada'da tarımsal faaliyetlerin azaldığı ve var olan tarımsal faaliyetlerin de Quebec'e doğru kaydığı müşahede edilmiiştir. 1951 yılına gelindiğinde bütün Kanada'da tarım açmalı faaliyetlerde çalışan ve geçimlerini bu faaliyetlere borçlu olan kişi sayısı 2.911.996'ya inmiştir. Görülmektedir ki Kanada'daki ekonomik faaliyetler içerisinde tarımsal faaliyetlerin yeri gittikçe azalmıştır. 1951 yılında da yine tıpkı 1941 yılında olduğı gibi tarımsal faaliyetlerde çalışan kişi sayısı

¹³³ Bkz. Tablo-24.

bakımından Quebec birinci sıradadır. Söz konusu dönemde Quebec 792.756 kişi barındırmışken, onu 702.778 kişi ile Ontario, 399.473 kişi ile Saskatchewan ve 345.222 kişi ile de Alberta eyaletleri takip etmiştir. 1961 yılında bütün Kanada’da tarım açmalı faaliyetlerde çalışan ve geçimlerini bu faaliyetlere borçlu olan kişi sayısı 2.128.400’e inmiştir. 1961 yılında tarımsal amaçlı faaliyetlerle geçinen kişi sayısına göre Qubec 585.485 kişi ile birinciliğini muhafaza etmiştir. Onu 524.490 kişi ile Ontario, 305.740 kişi ile Saskatchewan ve 287.814 kişi ile Alberta eyaletleri takip etmiştir. 1971 yılına gelindiğinde ise 1.489.565’e düşen bütün Kanada’daki tarımsal amaçlı nüfus sayısı içerisinde Ontario 391.713 kişi ile birinciliğe tekrar yükselmiştir. Ontario’yu 334.579 kişi ile Quebec, 237.924 kişi ile Alberta ve 233.792 kişi ile de Saskatchewan eyaletleri takip etmiştir.¹³⁴

Kanada’nın tarımsal amaçlı faaliyetlerde çalışan nüfusu 1931 ile 1941 yılları arasında % 4,1 oranında, 1941 ile 1951 yılları arasında % 7,6 oranında, 1951 ile 1961 yılları arasında % 26,9 ve 1961 ile 1971 yılları arasında da % 30 oranında azalma göstermiştir. 1931 ile 1971 yılları arasındaki on yıllık süreçte Kanada’nın tarımsal amaçlı faaliyetlerde çalışan nüfusu % 54,7 oranında erimştir. 1975 yılı için Kanada eyaletlerinin kendi gelirleri içerisinde tarımın sahip olduğu paylar bakımından Saskatchewan eyaleti birinciliği elinde bulundurmıştır. Buna göre 1975 yılında Saskatchewan eyaletinin bütün gelirleri 3717 milyon dolar iken bu gelir içerisinde tarımın aldığı pay 1885 milyon dolar ile % 50,7 oranında olmuştur. 1939 ile 1975 yılları arasında Ontario’daki çiftlik alanlarında azaltmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Eyaletin güney parçası şehirleşme ve sanayileşme için yeni topraklara ihtiyaç duymaktaydı. Bu sebeple tarımsal faaliyete ayrılmış olan toprakların imardan geçirilip alınması gerekmektedir. Özellikle Toronto gibi büyük nüfuslu şehirlerin gelişmesi için bunun önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında diğer yerleşim yerlerinde de hemen hemen aynı şey söz konusu olmuştur. Mesela Halton 1941’den 1971’e kadar % 42 civarında, Peel % 40 civarında ve York ise % 36 civarında tarımsal faaliyete ayrılmış toprağını şehirleşmeye açmıştır. Bu

¹³⁴ <http://www.statcan.gc.ca/pub/11-516-x/sectionm/4057754-eng.htm>, 2009.

gibi eğilimler toplam çiftlik sayısında bir azalmaya doğru yönlendirme gerçekleştirmişken var olan çiftliklerin ise ebatlarının büyümesine yol açmıştır. Mesela Ontario’da 1941’de ortalama olarak bir çiftliğin yüzölçümü 50,99 hektar iken (126 acre) 1971’de 68,39 hektara (169 acre) çıkmıştır.¹³⁵ Bu süreçte Ontario’daki çiftliklerdeki üretimin artışı söz konusu olmuştur. Bu artış sermayedeki artışın ve de üretim sırasındaki Kayıların en aza indirilmesi ile ilgili olmuştur. Savaş yıllarında tarımdaki makineleşme yavaş olmuştur. Finansal zorluklara rağmen birçok çiftçi işlemlerinde makine kullanmaya yönelmiştir. Büyük pazarların gelişmesi ve ulaşım ile nakliyedeki ilerlemeler toptan ve perakende ticaretin yaygınlaşmasına yol açmış bu da çiftliklerin organizasyonlar haline gelmesine sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı bittiğinde Ontario’da 200’ün üzerinde organizasyon haline gelmiş çiftlik mevcut olmuştur. 1940ların sonu ile 1950lere kadar bu birliktelik kurma eğilimi devam etmiştir. Bu kooperatifler üyelerine makineleşme anlamında finansman desteği sağladıkları gibi depo ve iş gücü olarak da destek sağlamışlardır. 1962 yılına gelindiğinde Ontario’da yaklaşık olarak 280 civarında tarımsal kooperatif olmuştur. Savaş sonrası dönemde Kanada’da ortaya çıkan çiftlik sorununun sebebi yükselen fiyatlar ve işçi ücretlerindeki artış olmuştur. Bunun yanında finansal anlamda gerekli kaynakların oldukça kısıtlı olması da etkili olmuştur. Ontario bu dönemde domuz, tereyağı ve peynirin pazarı haline gelmiştir. Yerli ve yabancı pazarların rekabeti içerisinde gelişen barış yıllarında bu durum biraz değişmiştir. Çünkü savaş yıllarında güçlenen bir kısım çiftçiler işadamları olarak yollarına devam etmişlerdir. 1945’te eyalet hükümeti tarımsal sanayii alanında Ontario’nun en önemli temel sanayi kolu olmasına çalışma kararı almıştır. Ontario’da 1960larda tarımsal kooperatiflere karşı bir reddediş başlamıştır. Çünkü birçok küçük yerel kooperatif büyük ticari zincirin halkalarından olan daha büyük kooperatifler karşısında üyelerine gerekli yardımı ve desteği sağlayamaz duruma gelmişlerdir. Böylece tekrar bir araya gelinceye kadar bu küçük yerel organizasyonlar büyük organizasyonların içerisine katılmak zorunda kalmışlardır.¹³⁶ Ontario

¹³⁵ Rea, 1985, s. 134-135s

¹³⁶ Rea, 1985, s. 137-138.

tarımsal pazarının düzenlenmesi için gerekli yasal şebekesinin kurulması 1937’de olmuştur. Bu da 1934 yılında çıkan federal Doğal Ürünler Pazarı Kanunu’na dayanılarak olmuştur. Fakat bu kanun 1935 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı bulunmuştur. Londra’daki yüksek mahkeme de 1937’de onaylamıştır. 1937’deki Ontario Çiftlik Ürünlerinin Kontrolü Kanunu 1946’da Çiftlik Ürünleri Pazarı Kanunu olarak yeniden adlandırılmış ve serbest Pazar ekonomisine geçişin kurallarını koymuştur. Böylece Pazar süreçlerindeki tekelliliğin ortadan kaldırılması istenmiştir ancak diğer yandan tekelliliğe de geçit vermiştir. Ayrıca bu kanun bir kısım çiftlik ürününün üreticilerinin organize bir şekilde pazara girmesine de ön ayak olarak Çiftlik Ürünleri Pazarı Borsası’nın kurulmasını sağlamıştır. Bugün Ontario Köyşleri, Tarım ve Gıda Bakanlığı ile Kanada Tarım Bakanlığı arasında koordineli olarak yürütölmekte olan tarımsal faaliyetlere yönelik çalışmalar toprakların incelenerek tasnif edilmesi ve elde edilmesi mümkün optimum ürünün üretimine yönelik araştırmalarla devam etmektedir.

SONUÇ

Kanada bugün dünya ekonomisine yön veren gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Yıllarca gölgesinde kaybolmayla korku yaşadığı komşusu Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerini Kanada ekonomik anlamda kendisi açısından bir avantaja dönüştürmeyi bilmiştir. Yüzölçümü ile nüfusu arasındaki büyük dengesizliğe rağmen Kanada, matematiksel olarak bulunduğu konumu sebebiyle dünyada gelişen bir takım olumsuzluklardan uzakta kalabilmeyi başardığı gibi kimi zaman da bu olumsuzlukları kendi lehine bir avantaj olarak çevirmeyi başarabilmiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşında savaşın gerçekleştiği Avrupa kıtasından uzakta bulunmanın sunduğu imkânlarla hem savaş dışında kalabilmeyi hem de savaşan taraflara ihtiyaçları olan malzemeleri sağlamak yoluyla sanayini geliştirmeyi başarabilmiştir. Kanada, ülkemizdeki araştırmacılar tarafından da çok fazla incelenmiş bir ülke değildir. Bu gibi özellikleri bakımından ve de bizim yıllardır Kanada'da ikamet ediyor oluşumuzdan kaynaklanan bir ivmeyle tezimizin konusunu Kanada ile ilgili seçmeye karar verdik. Kanada'nın bu gibi özelliklerinin iktisadi bilimler açısından da irdelenmesinin iktisat bilimine katkı sağlayacağı kanısındayız. Nitekim iletişim imkânlarının çok hızlı bir şekilde artması ve yaygınlaşmasının da etkisiyle küreselleşen dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen olayların dünyanın çok uzak başka köşelerinde de kendi şartlarına göre etkilerinin olduğu günümüzün bir gerçeğiyken Kanada gibi G-8 ülkeleri arasında yer alan bir ekonomik gücün yeterince incelenmemiş olması ülkemiz iktisat bilimi açısından çok önemli bir eksikliktir.

Kanada'nın ekonomik tarihinde özellikle Ontario ve Quebec'in çok önemli yerleri olmuştur. Bilhassa tarım amaçlı çalışmalar ve faaliyetler alanında bir bakıma bu iki eyalet Kanada'nın bütün yükünü sırtlamış bir konumdadır. Bunun dışında Ontario'nun haiz olduğu özellikler Kanada ile hemen hemen örtüşmektedir. Mesela 1975 yılında Ontario eyaletinin bütün faaliyetlerden elde ettiği toplam gelir 28505 milyon dolar olmuşken bu gelir içerisinde tarımın payı 1535 milyon dolar ile % 5,4 seviyelerinde kalmıştır. Aynı yıl için Kanada'nın toplam gelirleri 72957 milyon dolar olarak

gerçekleşmişken bu gelirler içerisinde tarımın tuttuğu pay 6630 milyon dolar ile % 9,1 seviyelerinde olmuştur. Böyle bakınca aslında Ontario'nun ekonomik verilerinin Kanada'nın ekonomik verileri ile yaklaşık olarak örtüştüğü görülebilmektedir. Tezimizin başında da vurgu yapmış olduğumuz gibi Ontario eyaleti hemen her bakımından bütün Kanada'nın küçük bir modeli gibidir. Bunu tarımsal nüfus oranları açısından da teyit ettirebiliriz. Nitekim az önce de vurgu yapmış olduğumuz gibi 1931 ile 1971 yılları arasında bütün Kanada'da tarımsal amaçlı faaliyetlerde istihdam olunan kişi sayısı % 54,7 oranında azalırken, söz konusu dönemde bu azalma oranı Ontario için % 51 şeklinde tezahür etmiştir. Hâlbuki diğer eyaletler için aynı durum söz konusu olmamıştır.

Tezimizi işlerken Ontario'nun iklimi, matematiksel ve coğrafi konumu gibi sebeplerle Kanada'ya ilk Avrupalı göçlerinin olduğu dönemlerde tarımsal amaçlı yerleşimlerin odağı olduğu müşahade edilmiştir. Zamanla Ontario'nun özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin zengin ve ticaret merkezi eyaletlerine yakınlığından dolayı ticaret ve sanayide önemli bir yer tutmaya başladığı görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında savaştan uzakta kalmakla birlikte savaşa katılmış olan Britanya'ya olan bağlılığı ve kültürel yakınlığı sebebiyle Kanada'nın sanayiini geliştirmiş olduğu, Avrupa'ya her türlü sanayi ürünleri ile tarımsal gıda ihracında bulunduğu belirtilmiştir. Ontario, Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde de Kanada'dan kaynaklanan bu avantajını kullanmayı bilmiş ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar Kanada eyaletleri içerisinde gerek sanayi ve gerekse tarımsal üretim açısından birinciliği elinde bulundurmuştur. İkinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde savaşta bulunan güney komşusu Amerika Birleşik Devletleri'ne yakınlığından ve onun birtakım ihtiyaçlarından dolayı ekonomisini düzeltmiştir. Zira söz konusu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin ihtiyaç hissettiği sanayi ürünlerinin birçoğunu Kanada, dolayısıyla da Ontario ve Quebec eyaletleri karşılamıştır. Ancak Ontario'nun söz konusu dönemde sanayi ürünlerine ağırlık vermesi tarımsal üretimi bütün Kanada'da olduğu gibi azaltmıştır. Bu dönemde tarımsal üretimdeki liderliğini Ontario, Quebec'e bırakmıştır. Ontario İkinci Dünya Savaşı sonrası

şartları değiştikten sonra tarımsal alandaki birinciliği tekrar eline almayı bilmiştir. Fakat bu durum Ontario'nun tarımsal faaliyetlere dayalı bir gelişme gösterdiği ya da tarımsal faaliyetler ile var olan bir eyalet olduğu izlenimini vermemelidir. Çünkü her ne kadar Ontario'daki tarımsal faaliyetler Kanada içerisinde önemli yerler tutmuş olsa da kendi gelirleri içerisinde Kanada ortalamasına yakın seyretmektedir. Nitekim Tablo-24'e bakıldığında da bu durum müşahade edilebilmektedir.

Tablo-24'teki verilere dayanılarak bugün Ontario'nun tarımsal gıda ticaretinde kâra geçtiği tek alanın hayvancılık ve hayvansal gıdalar sektörü olduğu sonucu çıkarılabilir. Geçtiğimiz yılın ilk on ayı için tarımsal gıda ticaretinde Ontario, 6,610,741,000 dolar ihracat yaparken bunun yaklaşık iki katı kadar olan 12,703,527,000 dolar ithalat yapmıştır. Bu demektir ki Ontario bugün itibariyle tarımsal gıdasının yaklaşık yüzde ellilik bölümünü yurt dışından ithal etmektedir. Buna rağmen Ontario hâlâ Kanada'nın gıda üretiminde hatırı sayılır bir oranda yer tutmaktadır. Buna göre dominyonun buğdayının % 84'ü, ulusal arpa üretiminin % 82'si, yulafın % 52'si ve şalgamın % 91'i burada üretildiği gibi mısır ve bezelye üretimini söylemeye bile gerek yoktur. Tarım diğer eyaletlerle karşılaştırıldığında o kadar da kötü donanımlı değildir. Quebec daha fazla ulaşım araçlarına ve harman değirmenlerine sahip olsa da diğer yönler itibariyle Ontario tarafından açık ara geride bırakılmıştır. Görülmektedir ki Ontario'nun, Kanada gıda üretimi ihracatının tamamen ya da hemen hemen hepsini ürettiği söylenebilir. Ayrıca eyalet, diğer Kanadalıların özellikle de Quebec'in beslenmesine de katkıda bulunmaktadır.

Ontario'nun tarımsal açıdan ülkemiz ile ilişkilerine baktığımızda da 2008 yılında bizden 41,556,000 Kanada Doları değerinde fındık ve fındık ürünleri ile 10,584,000 Kanada Doları değerinde zeytin ve yan ürünleri aldığını görmekteyiz. (Bkz. Tablo-14) Ontario bizden almış olduğu bu tarımsal ürünlerin karşılığında bize mısır, kuş yumurtası ve nişasta gibi tarımsal ürünlerin yanı sıra tarım amaçlı makine ve teçhizatlar da satarak ticaret yapmaktadır. Tarımsal gıdalar üzerinden yapılmakta olan bu ticarete

alınıp satılanlar mukayeseli olarak değ erlendirildiğinde bizim bu alış verişten daha k arlı çıktığımız görülmektedir. Her halükarda Ontario'ya sattıklarımız, Ontario'dan aldıklarımızdan daha fazladır. Özellikle konumuz olması hasebiyle tarımsal nitelikli gıdalardaki ticarete kabaca baktığımızda tarımsal araç gereçler haricinde sadece tarımsal gıda olarak Ontario'dan aldığımız ürünler 2008 yılında 20,606,000 dolar tutmuşken, Ontario'ya satmış olduğumuz ürünler 52.140.000 dolar tutmuştur.

Bütün bu incelemelerimiz ve karşılaştırmalarımız sonrasında diyebiliriz ki bugün Ontario, tarımsal faaliyetler açısından Kanada'nın bir prototipi olduğu gibi diğer ekonomik faaliyetler açısından da Kanada'nın motoru durumundadır. Ontario'daki tarımsal yapı hem Kanada tarafından etkilenmiş hem de Kanada tarımına katkı ve etkide bulunmuştur. Bu sebeple Kanada'nın ve bilhassa Ontario'nun iktisat bilimi çerçevesinden incelenmiş olması ve bir takım tespitlere konu olması iktisat tarihi için de önemli katkılar sunmuştur.

KAYNAKÇA

- A Guide to Understanding the Canadian Environmental Protection Act, 1999, December 10, 2004, Ministry of the Environment of the Province of Ontario.
- Akalın Özkan, Gülsüm, Thirlwall Yasası ve Makroekonomik Sonuçları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi, Öneri, Cilt: 5, Yıl: 8, Sayı: 17, Ocak 2002.
- Altman, M., Economic Growth, Economic Structure, and Real Gross Domestic Product in Early Canada, 1695-1739: Estimates and Analysis, William and Mary Quarterly, 45, October 1988.
- Ankli, R.E. And K. Duncan, Farm Making Costs in Early Ontario, Canadian Papers in Rural History, 4, 1983.
- Armstrong, Christopher, The Politics of Federation, University of Toronto Press, Toronto, 1981.
- Armstrong, R., Structure and Change: An Economic History of Quebec, Toronto, Gage, Chapters 2 and 6, 1984.
- Bleasdale, R., Class Conflict on the Canals of Upper Canada in the 1840's, Labour/Le travailleur, 7, Spring, 1981.
- Blomqvist, A., Wonnacott, P., and Wonnacott, R., Economics, First Canadian Edition, McGraw-Hill Ryerson, Toronto, 1983.
- Britton, John N., Canada and the Global Economy: The Geography of Structural and Technological Change, McGill-Queen's University Press, 1996
- Brown, Craig, The Illustrated History of Canada, Key Porter Books, 2000.
- Clark, Ann, Resolving Conflicting Priorities in Ontario Agriculture, Journal of Agricultural Ethics, Volume 1, 05 April 2002.
- Courville, S. and N. Sequin, Rural Life in Nineteenth Century Quebec, Ottawa, Canadian Historical Association Booklet No. 47, 1989.
- Cross, M.S., and Kealey, G.S., Modern Canada 1930-1980s, Readings in Canadian Social History, Cilt 5, Toronto, McClelland ve Stewart, 1984.
- Denison, E.F., Accounting for United States Economic Growth 1929-1969, Brookings Institution, Washington, 1974.
- Denny M., and Fuss, M., Productivity: A Selective Survey of Recent Developments and the Canadian Experience, OEC, Toronto, 1982.
- Dominion Bureau of Statistics, Handbook of Agricultural Statistics, Part II, Revised, 1999.
- Drummond, Ian M., Progress Without Planning, The Economic history of Ontario, from Confederation to the Second World War, University of Toronto Press, Toronto, 1987.

- Easterbrook, W.T. and Aitken, Hugh G.J., Canadian Economic History, University of Toronto Press, Toronto Buffalo London, 2002.
- Fournier, Leslie Thomas, Railway Nationalization in Canada: The Problem of the Canadian National Railways, Arno Press, New York, 1981.
- George, R.E., A Leader and a Laggard: Manufacturing Industry in Nova Scotia, Quebec and Ontario, University of Toronto Press, Toronto, 1970.
- Gordon, H. Scott, The Economists versus the bank of Canada, The Ryerson Pres, Toronto, 1961.
- Gümüş, Okan ve Sevi, Aziz, T.C. Dışışleri Bakanlığı İnternet Sitesi, Kütüphane, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, 2003.
- Güran, Tefvik. İktisat Tarihi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2004.
- Innis, Harold A., Essays in Canadian Economic History, University of Toronto Press, Toronto, 1956
- Isbister, J., Agriculture, Balanced Groüth and Social Change in Central Canada since 1850: An Interpretation, Economic Development and Cultural Change, 25, July 1977.
- Johnson, H.G., The Canadian Quandary, McGraw-Hill, Toronto, 1963.
- Jones, R.L., History of Agriculture in Ontario 1613-1880, Toronto, University of Toronto Press, 1946.
- Kazgan, Gülden, İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kit., 6. Baskı, İst., 1993.
- Kerr, D., and W. J. Smyth, Agriculture, Balanced Growth and Social Change in Central Canada since 1850: Some Comments toward a More Complete Explanation, Economic Development and Cultural Change, 28, April 1980.
- Leacy, F.H., ed., Historical Statistics of Canada, 2. Baskı, Statistics Canada, Ottawa, 1983.
- Marr, W.L. and Peterson, D.G., Canada: An Economic History, Toronto, Macmillan, 1980.
- Marr, William and Peterson, Donald, Canada: An Economic History, Macmillan of Canada, Toronto, 1982.
- McCalla, Douglas, The Loyalist Economy of Upper Canada, 1784-1806, Hs/Hs 16, 1983.
- McCalla, Douglas, Planting the Province: The Economic History of Upper Canada 1784-1870, University of Toronto Press, Toronto, 1993.
- McCallum, J., Unequal Beginnings: Agricultural and Economic Development in Quebec and Ontario until 1878, Toronto, University of Toronto Press, 1980.

- McInnis, M.A., Some Pitfalls in the 1851-52 Census of Agriculture of Lower Canada, *Histoire sociale/Social History*, 14, May 1981.
- McInnis, M.A., Reconsideration of the State of Agriculture in Lower Canada in the First Half of the Nineteenth Century, *Canadian Papers in Rural History*, 3, 1982.
- Ministry of Energy, Mines and Petroleum Resources, Mining and Mineral Division, "BC Mining Plan: Report on Progress", January 2007.
- Morton, Desmond, *A Short History of Canada*, McClelland & Stewart, 2002
- Naylor, Tom, *The History of Canadian Business*, James Lorimer, Toronto, 1975.
- Rea, K.J., *The Prosperous Years: The Economic History of Ontario 1939-75*, University of Toronto Press, Toronto, 1985.
- Regional Economies, Special Report, Micro-Economic Policy Analysis, Industry Canada, January, 2004.
- Rostow, W.W., *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge, 1960.
- Secombe, Wally, *A Home-Grown Strategy for Ontario Agriculture, A new deal for farmers, A new relationship with consumers*, Toronto Food Policy Council, September 2007.
- Sezer, Baykan, *Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi*, TTK Yay., Ank., 1997.
- Small, H. Beaumont, *Canadian Forests-Forest Trees, timber and Forest Products*, Gebert Press, 2007.
- Sparling, David and Laughland, Pamela, *The Two Faces of Farming*, Institute of Agri-Food Policy Innovation, Chapter 9A and 9B, September 2006.
- Statistics Canada, www40.statcan.ca/l01/cst01/agrc42a.htm, 2009.
- Trant, Gerald I., *Agriculture Canada*, Toronto, 2008.
- Watkins, M.H., *The Staple Theory Revisited*, *Journal of Canadian Studies*, 12, 1977.
- www.archives.gov.on.ca, 2009.
- www.climatechange.gc.ca, 2009.
- www.gov.bc.ca/empr/mining.html, 2009.
- www.ogm.gov.tr/dokumanlar/eodunuretimi.doc, 2009.
- www.ontario.ca/en/about_ontario/EC001034?openNav=history, 2009
- www.ontarioexports.com/tradefactsheet/ontario_tradefactsheet.asp?ID=207&type=country, 2009.